

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

27 noiembrie-3 decembrie 1996

(Anul XXIX)

47

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Europa

AM TRECUT, din întâmplare, toamna aceasta pe lângă locul unde ar fi îngropat Ion Neculce. Este una din regiunile cele mai sărace și înapoiate din Moldova. Nu mi-am putut reprimă gândul că tocmai la Prigoreni, nu departe de Iași, a ținut să se întoarcă Neculce după aproape un deceniu de exil. A făcut tot ce a putut ca să fie reprimat în țară. La Kiev ori în Polonia, pe unde a pribegit, va fi văzut cu gândul de-a-lurile sărace, lutoase, lipsite de vegetație, pe care i se întâindeau moșile confiscate după 1711. Neculce înfățișează la noi primul caz de depeizare: el nu poate trăi decât acasă. În vreme ce Cantemir, pe care-l întovărășise în Rusia, se simțea bine oriunde, Neculce tînjea după sărăcia și nevoile neamului său. Unul era european, înainte de a fi moldovean, celălalt era moldovean înainte de a fi (și dacă era) european.

Acest conflict, care-i are drept protagoniști pe cei doi mari scriitori ai secolului XVIII, s-a repetat de cîteva ori de atunci încolo. Nu este epocă în care România să fie pe punctul a deveni o țară europeană și în care să nu se producă reacția autohtonistă. După 1866, după 1918, după 1989, de fiecare dată cînd România a putut să se întoarcă în Europa, a izbucnit și ostilitatea naționalistilor, temători că ne vindem străinilor țara. Duhul lui Neculce a fost mereu treaz, cu frica lui de străinătăți, cu meschinele lui declarații în divanul boieresc menite a-i proba „nevinovăția”, cu neputința de a exista și de a crea departe de moșia prăpădită de lângă Iași. Acest duh s-a întrupat adesea în antieuropeenii noștri, xenofobi, intoleranți, precari vorbitori de limbi (deși uneori avînd geniul aceleia materne), chivernișiți, fără anvergură, provinciali și speriați de reforme.

Prin anii '70, cînd protocronismul fixase într-o formulă culturală impulsurile cele mai secrete ale lui Ceaușescu, prietenul meu Al. Ivăsiuc avea obiceiul să spună că Europa este singura noastră salvare și că nu trebuie pierdut nici un prilej fie și numai pentru a-i scrie numele într-un articol. Revoluția din decembrie n-a pus capăt delirului protocronist. M. Ungheanu a ajuns secretar de stat la Cultură iar anturajul său antieuropean a scos o revistă de orientare protocronistă. Acest fapt se explică prin șovăiala autorităților postdecembriste, interesate de aliați politici precum PUNR ori PRM. Dublul limbaj a fost la modă în tot acest timp: integrarea în Europa, cerută de comunitatea internațională, se întâlnea cu încurajarea unor stupide porniri autohtoniste.

Sper ca alegerile recent încheiate să constituie premisa unei reale orientări culturale spre Europa. Avem nevoie de valorile europene ca de aer. Descoperirea Occidentului a fost totdeauna norocoasă pentru români: și cînd s-a unit biserică ardeleană cu aceea de la Roma, și cînd, mai întîi prin fanarioți, apoi prin fugarii de Marea Revoluție, românii au avut revelația Franței și și-au relatinizat limba și poezia, și prin aducerea pe tronul Principatelor Române a unui rege străin. Va fi norocoasă și în acest sfîrșit de secol și mileniu, dacă guvernării de acum vor înțelege că pariul cu Europa este cel mai important din toate.

A doua (și ultima) cădere a lui Ceaușescu

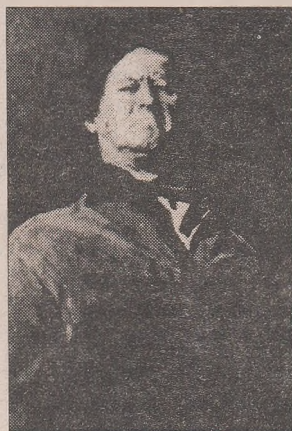
(pag. 5)

Ileana Mălăncioiu:

Din jale se-ntrupează speranța

(pag. 11)

CORNELIU BABA - 90

(pag. 17)

André Scrima prezintă

o poezie inedită de

VASILE

VOICULESCU

(pag. 3)

Pietroniele din lada cu zestre

(pag. 2)

CONTRAFORT

de *Mircea Mihăilescu*

Pietroaiele din lada cu zestre

PROBLEMA fundamentală a următoarelor luni (și, tare mi-e teamă, a următorilor ani) e lichidarea sinistrei zestre a regimului Iliescu. Chiar dacă nu-și propun acest lucru, învingătorii de la 3 și 17 noiembrie vor trebui să fie radicali. Situația catastrofală a economiei îi va transforma, chiar fără voia lor, în niște Saint-Just de circumstanță. Bătaia de joc generalizată, cinismul fără perdea și minciuna cancerizată au împins un întreg popor în stare de animalitate. Sfișierea la care Ion Iliescu a îndemnat permanent populația a dat rezultatele scontate. Dar a creat și o prăpastie care va trebui umplută. Ca într-o nouă Sparta, nu e exclus ca hăul dezastrului național să fie umplut cu trupurile morale ale celor care au provocat-o.

Pînă în ultima clipă, Ion Iliescu a jucat pe cartea zîzaniei, știindu-se maestru în stîrnirea spiritelor maligne și în exploatarea energiei lor distructive. Dar, încă o dată, cine a semănat vînt, va culege furtună. În 1996, în 1997 va trebui să se întîmple ceea ce complotiștii moscoviți au împiedicat în 1989: stîrpirea viperei comuniste. Monstrul cu mii de chipuri va trebui, în fine, să iasă din scena istoriei. Va trebui să iasă în modul rușinos în care a intrat.

Ar fi o curată iresponsabilitate ca noua putere să se mulțumească, dintr-un fals spirit de democrație, cu jumătățile de măsură. În cel mai scurt timp, indecizia se va răzbuna, iar șerpii bolșevici se vor regenera monstruos. Menținerea în funcții a impostorilor al cărui singur talent e slugărnicia îl va costa mult. A sosit momentul ca țara să fie condusă de cei care și-au dat, în decembrie 1989, viața pentru libertate. „Revoluția tinerilor” va trebui să fie o realitate. Dacă și Convenția Democratică va întoarce spatele tinerilor, ezitînd să le dea funcții de decizie, putem să ne facem de pe acum bagajele și să ne așezăm în spatele coloanelor tutsi și hutu care patrulează prin deșerturile africane.

Nu răzbunare, ci dreptate se așteaptă de la noii diriguitori ai României. Ar trebui să aflăm, în fine, cum au fost cheltuite miliardele existente în 1989 în visteria țării. Am fi curioși să descoperim cum se scurg sutele de milioane de dolari pe așa-zisa imagine a țării. Pentru toate acestea, cineva trebuie să plătească. Prea s-a obișnuit lumea că pedeapsa maximă e eliberarea din post. Urmată, aproape matematic, de un exil aurit, în cine știe ce misiune diplomatică.

Una din strategiile regimului Iliescu a fost ștergerea urmelor prin scoaterea din dispozitiv a personajelor compromise. Astfel a dispărut, la momentul potrivit, Gelu Voican-Voiculescu, în împrejurări în care prezența lui în țară ar fi putut fi jenantă pentru cei care nu doreau să se știe nimic despre crimele din decembrie 1989. Astfel a fost trimis în diplomație și

amiralul Cico Dumitrescu, persoană de care se leagă multe dintre misterele revoluției române. Tot astfel Aurel Dragoș Munteanu, primul președinte al televiziunii române „libere”, omul capabil să producă ceață simultan în cinci milioane de case de români cu ajutorul unui singur televizor.

Rînd pe rînd, monștrii fără șira spinării aflați în slujba lui Ion Iliescu au fost răsplătiți cu funcții grase, ori măcar căduțe, la ambasade, legații sau centre culturale din străinătate. O lepră stalinistă precum Paul Everac își face mendrele chiar și acum, după ce puterea care l-a susținut s-a prăbușit, la Veneția, povestindu-le, probabil, italianilor despre aventurile sale din vremea cînd scria piese mobilizatoare precum „...Și la stînga trei ciocane”.

Ca și cum asta n-ar fi destul, iliescienii au început o vastă operație de recuperare a diverselor căzături din exil. Am citit cu stupeoare că regimul domnului Iliescu își permitea să-i plătească cu sute de mii de dolari pe un nimeni precum Petru Popescu, spre a bandaja imaginea României în Statele Unite. E încă unul din misterele postrevoluționare care trebuie lămurite: în ce constă capacitatea lui Petru Popescu de a salva onoarea țării, cînd el mai are încă probleme de a-și curăța de microbii bolșevici propria biografie? Va să zică, prozatorul de doi bani, ocolit de confrăți, care ieșeau din încăpere imediat ce-și făcea apariția fiul celebrului ilegalist comunist Radu Popescu, omul de casă al Ceaușeștilor și a cărui poreclă, Securistul, era la fel de cunoscută în epocă precum aceea a blîndului porc referitoare la poetul king-size Adrian Păunescu, ei bine, construiește imaginea României în lume!

În timp ce personalul ambasadelor e plătit cu sume de mizerie, înși de teapa unei jalnice căzături precum Petru Popescu, sau dubioși colecționari de icoane românești, precum Daniel Nelson, diplomat pensionar american de rang inferior la București, încasează tacticos zeci și sute de mii de dolari. Dolari care nu proveneau, în nici un caz, din moștenirea de familie a lui Ion Iliescu, ci din sudoarea celor pe care, de șapte ani, îi duce cu nerușinare de nas.

Astfel de lucruri trebuie aduse la cunoștința oamenilor cît mai urgent. Altminteri, vom vedea foarte curînd în noii potențai complici inconstienți ai celor mai mari trădători de țară pe care i-a cunoscut istoria României. Nu va fi ușor, nu va fi plăcut. Dar operația chirurgicală de eliminare a cancerului ka-ghebito-iliescian trebuie dusă la bun sfîrșit. Altminteri, ceasurile istoriei se vor opri pentru totdeauna la ora Moscovei.

Toate acestea sînt lucruri firești. Ele nu trebuie privite mîci ca o răzbunare prostescă și nici ca o fîrzie revanșă a dezmoșteniților istoriei românești.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

PASAJE admirabile dintr-un jurnal de la 16 ani, acum avînd 20, sunt cu siguranță mai aproape de poezie decît versurile. Am o vagă bănuială nobilă că limba română nu este limba dv. maternă. Așa îmi explic de ce vă scapă de sub control unele nuanțe, unele metafore, sensul unor cuvinte alunecînd aberant în vid. Mai sunt și greșeli de ortografie, pe care însă le comiteți, cred, din neatenție, din cauza vitezei, nu din neștiință. Dar nici asta nu va fi ușor de iertat în curînd, dacă nu faceți efortul de a le elimina. Spuneți că v-ați gândit de multe ori dacă ceea ce scrieți este poezie sau este doar *un du-te vino de cuvinte stricate*, (la dv. *dute-vino!*). Dintre textele în versuri asupra cărora doriți să mă pronunț, de remarcat unul singur, *Amor pașnic*, dar numai pentru câteva oarecum izbutite, cîte unul la fiecare început de strofă, restul coborînd lamentabil: „Mergeam pe strada umbrei mele; Mergeam bătînd trapul durerii; Mergeam dorind o risipire”. Nu vă mai temeți de pesimismul dv. E normal, e firesc, e semn de sănătate, de luciditate. (*Octavian Verd*, Brașov) ● Sigur că ar trebui să reflectăm și chiar să ne îngrijorăm cînd entuziasmul general se năpustește într-o singură direcție. Și cred de asemenea că am înțeles corect ce ați vrut să spuneți în continuarea *Gîndurilor*: „Poezia cel mai ușor/ își ratează intermediarii./ Cîte răuri au parte/ De-o moară de apă/...” Mă bucur că ați revenit, vă spun, pentru simpatie, comunicare și compasiune dacă nu neapărat pentru literatura. (*Constanța Vaicăr*, Craiova) ● Dacă aș dispune de spațiu suficient v-aș publica aici *Poemul dragostei neîmplinite*, poem în proză, de o tulburătoare simplitate și frumusețe. O relatare albă, concisă, a unui moment de splendoare. A da numai un fragment ar fi o impietate. Rămâne să vă asigur de încântarea intensă pe care am trăit-o citindu-l. (*Mihail Constantinescu*, București) ● Aștept în continuare acea explicație liniștitoare pe care v-am mai cerut-o, ca să nu mă rătăcesc în presupuneri, ca să-mi fie mai ușor să înțeleg de ce scrieți, *dincolo de mizeriile acestei lumi, obosită*, spuneți, *să tot urc soarele pe mînti*, și aproximînd efectul gesturilor eroice în care vă consumați răbdînd, așteptînd. „Sunt ca un lup de singur/ bunule brad cărunt”, „înfrigorat/ rînit/ și plin, precum litera A, de groază”, „Și ca să te păstrez plec”, „Cerule și afară./ Ești binele din tîi/ slăvit de alți copii”, „chiar dacă-s plin de boala întregului regal/ și urlu ca o haită înghesuită-n punct/ Ascult și tac./ Chiar veșnicia picură-n pămînt”, „Slavă puterii sau slăbiciunii care scrie/ cu mîna mea/ acest poem/ Slavă milei”, „Tot se destramă în focul acesta lăsat/ de privirea pisicii/ terorizată de tata./ Tu ai venit/ ai văzut/ ai plecat”, „Te va ține de mână cuvîntul bun/ ridicat de nevăzuții îngeri în slavă”, aceste versuri excepționale ca și acest scurt poem plin de intens trăite adevăruri pînă la ultima consecință, cu care vreau să închei răspunsul meu prin care vă rog să vă luați foarte serios atît suferința cît și resursele de a o îndura scriînd: „Fiecare tîrîndu-se./ Fiecare cersînd. Zeu. Antizeu./ Noaptea ard pe rug/ și doar sfinții le văd./ Moru ies din morminte./ Viii îngheta./ Podul/ e trupul cu furci între pleoape/ să treacă toți”. (*Luminița Urbacek*) ● Curată și bine prevestitoare poate fi modestia începutului! Sunt din loc în loc versuri mai pline de o frumoasă tensiune, trăire, aspirație, decît de o reușită expresie lirică. Să răcîim puțin sub coajă, să dezvelim locul și să ne uităm plini de speranță: „Trei oameni învîrteau o roată/ Sau trei roți se-nvîrteau în oameni?/ Nu mai știu./ Nebunia.../ E arta minții mele./ Sunt nebun din cauze necunoscute./ Vorbesc cu mine însumi/ Și-s odrasla singurătății...” (*Adrian Doamna*, 19 ani, Fieni) ● Același răspuns, ca și cel precedent pentru colegul A. D., cu mica diferență că dv. aveți pretenția declarată că sunteți poet, și cu regretul meu de a fi găsit în textele trimise câteva greșeli de ortografie. (*Dinu Daniel Robert*, București) ● „Eu scriu de mult poezii, inspirate din lumea din jurul meu, din natură, din gîndurile, idealurile și visele oamenilor. Eu scriu despre și pentru oameni, în dorința de a lăsa prin versurile mele mai multă lumină, mai multă speranță, mai multă alinare. Pînă poezie se intitulează *O șansă pentru fiecare*. Este o poezie cu rimă, adresată tuturor celor care pot oferi o șansă tinerilor și oamenilor în suferință, dar și celor care au nevoie de această șansă”. Prea bine! Și acum să vedem resursele lirice: „Încă în viață rost nu am/ E totul trist și efemer/ Degeaba vîntul bate-n geam/ Și în problemă-i un mister./ Căci eu nu știu să o rezolv/ Am obosit/ Aș vrea să strig al meu istov/ Și peste toate eu să trec”. Poemul continuă în aceeași manieră pe spațiul a încă cinci strofe. *Și în problemă-i un mister*, vorba dv., și acolo va rămîne, probabil, multă vreme, ca sursă de inspirație pentru versurile pe care le veți mai semna. (*Truță Marieta*, Aiud)

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliv Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ioneia Stanciu (asistent difuzare).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro

INTERNET: [HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT](http://www.sfos.ro/news/romlit)
[HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT](http://www.kappa.ro/news/romlit)
[HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU](http://adeciu.mes.umn.edu)
[HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM](http://www.nordest.ro/search/romanian_newspapers.htm)

V. VOICULESCU

Dincolo de carne și sînge

Doamne, răzbate și pînă la Tine ramătul acesta
Pe care-l urlă pîn' la marginile lumii, junghiată, Budapesta?
Cînd popoarele sînt din adînc apucate
De sălbatecul lor spasm de libertate
Cum stăm atunci toți drepti în fața mitralierii
Să ne spulbere carnea puzderii?
De ce pînă și copilașii se îndură
Să-și verse sîngele pînă la ultima picătură?
De ce ne batem cu o stranie vitejie
Pentru moartea din față ca pentru o avuție?
Și-n giulgiul de gloanțe ce mînios se țese
Ne-nfășurăm trupurile fără să ne pese?

Mi-a răspuns Cineva: e o țintă dincolo de trup
De rîvna căreia cărnurile se dăruiesc și se rup.
Așteptați, lupta voastră e încă mister:
Bătălia e pe pămînt, izbînda în cer.
Priviți-vă: copii, femei, bătrîni... nimeni nu plînge:
Fără să știți, marele meu Suflu la luptă vă strînge
Pentru Libertatea cea de dincolo de carne și sînge.

4 nov. 1956

[Poem transcris de V. Voiculescu pe ultima filă a manuscrisului dăruit
„fratelui Andrei Scrima“ la plecarea acestuia spre India,
la 26 noiembrie 1956.]

Asemenea gînduri se rosteau și se schimbau în acea seară de sîmbătă, 3 noiembrie 1956, între Alexandru-Codin Mironescu, Dr. Vasile Voiculescu, arhitectul Constantin Joja, părintele Dumitru Stăniloae, arhim. Benedict Ghiuș, pînă cînd, venind aproape ca o culminare a cuvîntului, Al. Mironescu - un pasionat, capabil să surprindă adesea cu o formulă literalmente „supra-realistă“ - exclamă: „Am să spun doar atît: la Budapesta au luptat îngerii.“

După cîteva clipe de tăcere se aude vocea părintelui Stăniloae (de obicei amabil și respectuos față de „laicii“ grupului): „Ce înger, domnule profesor: la Budapesta?...“ Doctorul Voiculescu a avut un zîmbet ușor și mi-a adresat o privire complice. A doua zi, venea cu textul acestui poem liber de pretenții sau efecte literare, transcriere fără distanțare, am spune, a celui moment, el însuși vizitat de alte înțelesuri și presimțiri...

București, nov. 1996
André Scrima

Cuvînt adaos la poem

Deoarece grație interesului, înțelegerii, „con-simțămîntului“ unor persoane de azi, un poem de odinioară (4. nov. 1956) al Doctorului V. Voiculescu („inedit absolut“, dacă putem spune: nu figurează decît în manuscrisul nouă încredințat) e acum publicat, ni se vor îngădui, pentru a-l situa, cîteva cuvinte de evocare.

Pentru început însă, impresionanta coincidență ce îl readuce pe aceleași meleaguri, în prezență împărtășită, „40 de ani“ (timp împlinit într-una din duratele sale simbolice) mai tîrziu, aproape zi cu zi.

Rememorînd acum împrejurările „răsăriri“ lui atunci (între totul siguri fiind cît despre amănunte și cuvinte citate), adăugăm, poate, un modest codiciliu (mai bine zis un „post-scriptum“) la un mic capitol din creația literară a Doctorului V. Voiculescu; mai la adînc însă, credem, se destăinuie astfel trăitul concret, grav și dureros, al acelor

zile, așa cum îl împărțeau între ei un mănunchi de prieteni grupați în jurul Mînăstirii Antim:

- în primul rînd, denunțarea totală, „viscerală“, a schimonosirii aceluia moment de istorie ce vedea forța disproporționată, pur cantitativă, a agresorului, pe cale de a zdrobi forța pur calitativă - „dorința de libertate“ - a victimei; aerul timpului devenea irespirabil, resimțeam un fel de asfixie etică;

- de asemenea, sumbră evidență a acelorasi ceasuri, epoca se dezvăluia drept interzisă de speranță; abia înmugurită, aceasta era exterminată cu impunitate, ca o amăgire inutilă pentru noua condiție umană;

- în sfîrșit, „Occidentul“, depozitar fantastic al unei speranțe de libertate, se angaja, la rîndu-i, în chiar acel moment, în stupida expediție Suez: cineva dintre noi a adus în amintire un vechi verset biblic despre timpuri „în care nici un trup nu se va mîndri“ (altminteri spus, nimeni nu va mai putea pretinde la superioritate morală asupra celuiilalt, - afară de victimă).

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

„NIMIC nu-l sortise, aparent, pe Alexandru Ioan Cuza unui destin înalt: fiu de boier de a doua treaptă (dar cîți nu erau!), studiase la Paris, împregîndu-se de idei liberale (ca toate mințile luminate din generația sa), participase la revoluția din 1848, alături de alte mii și mii de români. Nimic nu-i prevestea o carieră excepțională, nimic nu-l scosese pînă la vîrsta de aproape patruzeci de ani din șirul nesfîrșit al pașoptiștilor anonimi. Față de Alexandru Ioan Cuza, prietenii săi, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu ori Costache Negri, făceau figură de personaje publice, de oameni notorii. Și viața căpitanului, apoi a maiorului, în cele din urmă a colonelului Cuza s-ar fi desfășurat lîn pînă la capăt, fără zgomot, ca un pîrflu de șes.

Prin caracter și educație, Cuza era un om cinstit, incoruptibil, patriot în sensul bun al cuvîntului, și toată lumea o știa: dar cîți nu erau la fel? În chip de protest contra falsificării alegerilor de către Vogoride, demisionase din funcția de ispravnic de Galați, dar gestul său, oricît de spectaculos, avusese o valoare pur conjuncturală. Era ca și cum ai fi deschis în 1990 balconul din dreptul Pieții Universității. Al unei pieți deja ocupate de mulțimea tălăzuitoare.

La prima vedere, alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei a fost mai degrabă rod al întîmplării. Personalități proeminente ale partidei naționale se tot blocaseră reciproc în tururi de scrutin succesive, într-o interminabilă ședință a deputaților unioniști. La o oră tîrzie din noapte, cineva a pronunțat numele salvator: Cuza. Stupoare!

Alexandru Ioan Cuza

Propunerea părea neverosimilă, însă deputații unioniști, epuizați, au căzut de acord: la urma urmei, de ce nu? E cinstit pînă-n vîrfurile unghiilor, gîndește ca noi toți, e încă tînăr. Să-l alegem Domn!

Numai că atunci cînd destinul se hotărăște să intre pe deplin în joc, el transformă lumea din cîteva mișcări de baghetă. Ghidat parcă de mîna dumnezeiască, insignifiantul colonel - pe care nimeni n-ar fi pariat o centimă în urmă cu cîteva zile - odată ajuns primul Domn al Principatelor Unite, înfăptuiește miracole. Devenit din chiar clipa alegerii personaj providențial, el realizează unirea Moldovei și a Munteniei printr-o lovitură de maestru ce lasă K.O. diplomația europeană. Și, rapid, în fața unor adversari parcă anesteziati, tot el realizează Unirea de fapt, obține recunoașterea ei europeană, modernizează instituțional țara prin legi care vor dura un secol, înfăptuiește visul majorității populației, adică îi înaprtește pe țărani. Cînd Dumnezeu se decide să miluiască un popor, n-o face niciodată pe jumătate: darurile lui sînt întotdeauna regești - ar trebui să spun, divine. Nu știm nici astăzi cu exactitate, ci doar bănuim, cîtă suferință, nedreptate și eșecuri au fost răsкупărate prin apariția lui Cuza în istoria noastră.

În România din toamna lui 1992, este posibilă o repetare a miracolului. De pe afișele Convenției Democratice, ne privește parcă din nou figura lui Alexandru Ioan Cuza. Locul ispravnicului de Galați l-a luat fostul rector al Universității din București - dar asta n-are nici o importanță. El se înfățișează cu aceeași blîndețe, candoare

și bună-credință. A apărut în viața noastră politică tot atît de neașteptat precum îndepărtatul său precursor.

Depinde numai de noi ca minunea din urmă cu un veac și jumătate să se repete ori nu.

Acest text (ușor amendat) a apărut în *România literară* din 30 septembrie 1992, cu cîteva zile înaintea celui de al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidențiale de atunci. Evident, el a reprezentat o speranță prematură: după citirea lui și la aflarea rezultatului alegerilor din 1992, multă lume trebuie să fi rîs cu poftă și să fi socotit problema definitiv rezolvată. Dar - așa cum spunea premierul Văcăroiu - „cine rîde la urmă rîde mai bine“. S-a dovedit că speranța din 1992 fusese doar prematură, nu însă nebu-nească.

Acum, în 1996, realizarea unui program asemănător celui înfăptuit de Cuza cu un veac și jumătate în urmă depinde de toți cetățenii țării noastre. Desigur, totul se poate termina într-un eșec de proporții, care ar provoca imensă satisfacție într-o „anumită parte“ a spectrului nostru politic: este chiar foarte posibil ca acest eșec să se producă. Dar...

Dar, în toate circumstanțele umane decisive, există totuși și o minimă șansă - nu mai mare de zece la sută - ca aventura nebunească să se termine pînă la urmă cu bine și ca asupra României să se pogoare din nou norocul neverosimil din urmă cu un veac și jumătate. Trîind, sperăm de fapt într-un singur lucru: să fim contemporanii unui asemenea miracol.

OPRIT de la apariție de către cenzura cearșistă, într-un moment (iarna lui 1971-72) ce a coincis, pe de o parte, cu sfârșitul efemerei ere de liberalizare intelectuală care începuse prin toamna anului 1965, odată cu decompresia prilejuită de moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, și, pe de alta, cu declanșarea aberantei revoluții culturale inițiate de către Ceaușescu după revenirea sa dintr-o vizită efectuată în China și în partea de nord a Coreei, romanul *Biserica Neagră* al lui A. E. Baconsky a intrat de timpuriu în mitologia absconșă a rezistenței literare românești, prestigiu întărit, în 1976, prin publicarea unei „ilicite“, „secrete“ versiuni germane peste hotare, avizat comentate de către critică. Cu toate acestea, cartea a circulat prea puțin la noi, moartea subită a autorului (la cutremurul din martie 1977) părînd să pecetluiască definitiv soarta autohtonă a manuscrisului. Așa se face că publicarea sa de către Pavel Ţugui în 1990 a stîmrit reacții critice estompate, explicabile, în primul rînd, prin apariția unui nou context ideologic și politic, ce a relativizat impactul construcției sibilinice, înveșmîntate în parabole și obscurizate prin simboluri, a textului. Datorită acestei translații de mentalitate culturală, s-ar putea spune că *Biserica Neagră* a cunoscut, de-a lungul timpului, o dublă nedreptate, stigmatului politic inițial, arbitrar, fiindu-i adăugat ulterior un al doilea, legat oarecum de insinuarea acuzei de inactualitate. Prin urmare, actul critic al romanului trebuie să înceapă cu un serios examen de reconsiderare estetică, tematică și cronologică, proces menit să reazeze textul între limitele sale firești, literare, obiective, dar să nu-i estompeze evidenta conotație politică, esopică, demascatoare, subiacent protestatară.

Parabola orașului închis, terorizat de o obscură, dar omnipotentă, Ligă a Cerșetorilor, pe care e construită *Biserica Neagră*, trimite, cu siguranță, spre Kafka, dar și mai departe, spre George Orwell și romanele utopiilor negative. De fapt, ne aflăm în fața celui mai orwellian roman al literaturii române, însă, disecînd sursele, nu putem omite cu vederea evoluția ideatică și estetică a lui A. E. Baconsky însuși, care elaborează romanul în evidenta descendență a simbolocului macabru din poemele *Cadavrele în vid* (1969) sau a elitismului melancolic, saturnian din prozele grupate în volumul *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* (1967).

Dincolo de o atmosferă comună, și de calitățile de rafinament ale unei scriituri de excepție, se poate detecta, mai ales în al doilea volum amintit, o certă tendință de mitizare a figurii unui artist fabulos, marginal, însingurat, ultim recipient de verticalitate esențială într-o lume pomită ireversibil pe calea dispersiei, lăuntrice și a perversității sordide a valorilor. În *Artiștii din insulă*, de pildă (una din piesele remarcabile ale ciclului), cîțiva pictori și sculptori, ciudate ființe septentrionale ocupîndu-se „numai cu artă“, se grupează pe o insulă pustie pentru a scăpa de „lanțuri“, și le transmit orașenilor de pe litoralul din apropiere mesajul tulburător, senzual, al unei fascinații maladive, ispititoare. Revelația pe care o are vizitatorul insolitei comunități (povestitor, totodată, al unei crepusculare incursiuni inițiatice, echivalente cu o renaștere) este aceea a unei apartenențe ideale, absolute, necontingente: „Cu toții păreau a fi din țări păduroase cu zeități pogorîte în întunericul sihlei, și, urmăriți de culorile cu care se născuseră pe retină, își acceptaseră soarta pînă la capăt. I-am simțit apropiati, șimi-am zis că poate eu sînt ultimul dintre ei, sînt întîrziatul care și-a rătăcit timpul și drumurile și n-a mai fost demn de lanțuri...“

În *Ultimul rol* (altă piesă din volum), un nou regizor, sosit la teatrul unui oraș provincial „dintr-o țară îndepărtată“, își începe cariera reluînd pentru montare piesa stranie, învăluită în himere, a unui concitadin misterios, însingurat, atins de aripa neagră a Marii Arte: „Autorul era localnic, dar se vorbea în oraș că piesa fusese scrisă de fapt de un călugăr neisprăvit alungat din cetate și în cele din urmă ajuns pensionar al unui ospiciu sau al unei temnițe ori poate mort pe undeva, nu se știa bine. Vîntură-lume, emigrant lunatic pe meridiane streine, omul devenise fantomă propriei sale legende, și amintirea lui era cultivată cu secret și clandestină venerație

LECTURI

Biserica Neagră

printre locuitorii orașului, dispuși să-i atribue orice li se părea o faptă demnă de admirat și mai presus de puterea cea de toate zilele.“ Se recunoaște, în aceste citate, morfologia tipică a artistului de excepție, care domină imaginația lui A. E. Baconsky: în-singurat exotic, „străin“, sosit din ținuturi îndepărtate cu o motivație nu întotdeauna clară - deci ilicită - a descălecării sale într-o margine umilă de lume, artistul „fixează“ dorința de „departe“ a comunității în care sosește (dar cu care nu ajunge niciodată să se identifice), articulînd pe unde trece un imagină colectiv eretic, alternativ, în răspăr cu vorbele dominante ale tribului. Prezența lui stîrnește insolitul, atipicul de profunzime al puținilor chemați, răscolește colbul drumurilor stătute, îndeamnă tinerii la „plecare“, la revoltă, invocă moartea, combustia totală, melancolia devoratoare a saturnienilor, superioară „datoriei“ colective de a trăi în marasm și turpitudine.

Pentru o țară supusă, disciplinată prin controlul strict al imaginației și prin impunerea ca regulă obligatorie, generală, a tipicului mărunt, rural, lucrativ, a culorilor terne și a uniformelor cenușii (cum era România cortinei de fier, a timpurilor în care se publicau aceste proze), asemenea metafore ale personalității magice, izbăvitoare, formulate de un om cu o vestimentație occidentală, elegantă, studiată, decadentă, echivalau cu tot atîtea îndemnuri la marginalizare existențială, la originalitate orgolioasă, autenticitate neconcesivă și dezimplicare pragmatică. *Biserica Neagră* prezintă în acest context, într-un mod preponderent orwellian, fața opresivă a marasmului, mecanismul de funcționare a tăvălugului dictatorial centralizat, arbitrar prin inflexibilitate și paralizant prin onctuozitate levantină, fiind, pe ansamblu, ca și 1984 de altfel, o înfricoșătoare analiză metaforică de sistem. Există, însă, două diferențe esențiale (ambele prezente în *Biserica Neagră*), care separă cele două texte: este vorba, în primul rînd, de ambiția lui A. E. Baconsky de a-și construi romanul pe un scenariu arhetipal, de aîncrime, guvernat de binecunoscuta ecuație a eroului în luptă cu monstrul, a doua diferență fiind dată de finalul artificial, „reparator“ al romanului, unde, prin ironica dialectică a răsturnării dictaturii printr-o revoltă secesionistă de interior, „valorile“ se rostuiesc pe moment invers, protagonistul devenind, în virtutea noului canon oficial, învingător, efigie promovată cu ovații asurzitoare în piața publică, iertîndu-i-se - în virtutea dreptului inalienabil al oricărui regim politic de a elabora o istorie favorabilă - fostul statut ignobil de victimă.

Protagonistul *Bisericii Negre* - sculptor prin vocație - este și el un „întîrziat“ abulic, asemenea mai tuturor locuitorilor damnați din *Artiștii din insulă*. Biografia lui - aflăm din chiar debutul textului - fusese odată luminoasă, brăzdată de experiența juvenilă a unor ținuturi îndepărtate, traversate cu frenezie. Era, deci, „pe jumătate strein“ în orașul de pe malul mării, al părinților și străbunilor săi, unde îl prinde începutul povestirii; mai mult chiar, îl leagă de acest spațiu o veche interdicție de a se întoarce acasă, impusă sibilinic - dar oportun - de către părințele său, „agitator“ febril (intrat între timp în dizgrație) al locurilor sale de baștină.

PE UN asemenea fond biografic se declanșează intriga kafkiană a romanului, calchiată în mod evident după primele pagini ale *Procesului*: întorcîndu-se spre casă, „umbrit de presimțiri anxioase“, protagonistul se „trezește“ subit, primind în scris o ciudată somație de a vizita sediul unei *Ligi a Cerșetorilor*. Similitudinile merg pînă la minuția unor detalii inverse: spre deosebire de doamna Gruber, menajera procuristului Josef K. din *Procesul*, care se raportează plină de înțelegere la situația insolită în care a ajuns chirașul ei, arestat chiar în pat în clipa în care se scula de dimineată, proprietăreasa protagonistului

din *Biserica Neagră* dezavuează violent dezonoarea omului pe care-l găzduiește. Ambele convocări au însă darul de a-i „pune în situație“ pe protagoniști, disponibilitatea lor de a acționa în sensul dorit de către autorii brutalelor imixtiuni cauționînd, de fapt, absurdul.

Încercarea de a evada a eroului din *Biserica Neagră*, strecurîndu-se pe furiș la bordul unei corăbii exotice, gata de drum, eșuează; de altfel, tentativa de evadare e aceea care transferă, în roman, nelișiștea în angoasă, protagonistul descoperind cu groază că a devenit, prin psihoza care domnește de cîteva zile în oraș, captivul unei centralități paradoxale, toate drumurile care ies din oraș ducînd, în realitate, înapoi, între zidurile controlate acum de o organizație sordidă, agresivă, discreționară, compusă din cerșetori.

Motivul spațiului claustrat, supus dispersiei fetide vine din Kafka, Orwell și poate Camus; comună cu atmosfera *Procesului* e tema instanței invizibile, terifiante, care selectează individul, anexîndu-l, și tot dinspre Kafka vine, desigur, modalitatea de construcție a romanului, unde privirea de jos, a protagonistului marginal, impune perspectiva - fatalmente limitată - asupra întregului. Baconsky nu demontează epic aparatul dictatorial, nu intră în interioarele secrete ale puterii, așa cum vor fi tentați s-o facă mulți reprezentanți ai „generației '70“ (Mihai Sin, de pildă). Motivul pare să fie, la un prim nivel, acela al voinței de dezimplicare, de stigmatizare prin nesolidarizare, însă aceasta e numai o explicație periferică, *Biserica Neagră* intenționînd să pună preponderent în evidență implicațiile pe care teroarea le are asupra individului mărunt, să demonstreze mai degrabă *efectul* decît cauza. Intervine aici, din nou, o similitudine cu Orwell sau Kafka, prin sacrificarea deliberată a psihologicului. Deși consacrat în ochii noii puteri de către o ascendență paternă ilustă, incomodă, sculptorul orașului invadat de cerșetori cedează prea repede, alege, fără prea mari eforturi de rezistență, calea suferinței și nu pe aceea a revoltei, indicînd de la început faptul că Baconsky și-a sacrificat atitudinal personajul în favoarea parabolei epice, a sintaxei de ansamblu.

Tot din *Procesul* vine, se prea poate, și paradoxala raportare a mecanismului opresiv la individ. Astfel, ajuns abuziv în situația de exercitare totală a puterii, invizibilul fetid, inferiorul grotesc, sordid, gregar, dobîndește o funcție ambivalentă, opresînd și consacrin_d totodată individul. Ca o consecință, protagonistul din *Biserica Neagră* e tot mereu prezentat ca o victimă *privilegiată* a noii ordini: oameni din anturajul său, la fel de neînsemnați în aparență, îi trimit „semne“, îi transmit mesaje esențiale, talmăcindu-i „satisfacția“ regimului pentru calitatea muncii - din ce în ce mai umile - pe care o prestează. Simplă „variabilă“ a unei funcții cinice, a terorii acum generalizate, eroul este mutat arbitrar din locuință în locuință, dintr-un post în altul, atribuindu-i-se, pe rînd, mai multe îndeletniciri în răspăr cu vocația sau pregătirea sa, care au însă un numitor comun, aflîndu-se întotdeauna la periferia sordidă, deprimantă a ierarhiei. Baconsky nu ezită să transleze aici din grotesc în satiric: promovat funcționar al pompelor funebre, eroului i se încredințează, ca mîna de lucru, un grup de intelectuali, prilej de satirizare vitriolantă a duplicității, delațiunii, oportunismului gregar și fripturismului abject din sfera castei.

Comun cu Orwell e, în cele din urmă, sinistrul joc al relativităților umane, potrivit căruia individul e simultan victimă și călău, învingător și învins, identitatea modificîndu-se după cum suprafața politică își mută oglinzile. Astfel, în *Biserica Neagră*, bătrînul profesor al protagonistului, la care acesta apelează ori de cîte ori se simte macerat de îndoială, e, pe rînd, torționar și victimă a noului regim. Mecanisme similare guvernează existența versatilă a mai tuturor

ființelor din jurul protagonistului, de la proprietăreasa camerei pe care el o ocupă inițial, la paraclisierul cenușiu al bisericii unde este ulterior repartizat pentru a trage clopotele. Kafkiană e, la Baconsky, obstinția centrului de putere de a se sustrage înțelegerii globale, prin dexteritatea - cu minuție oficializată - de a întreține mecanisme secundare, periferice de sugestie. În romanul 1984 al lui Orwell - pentru a ilustra cazul invers -, centrul e mereu prezent, prin imaginea lui Big Brother proiectată pe imensele ecrane de control aflate peste tot, chiar și în locuințele cele mai modeste. În *Biserica Neagră* însă, periferia este prin ea însăși capabilă să întrețină teroarea, datorită unui cinic ritual de autoflagelare lăuntrică, concentrată în doctrina *umilînței ca mod al disciplinei interioare*, cum propovăduiește ideologia noilor stăpîni ai cetății.

AJUNȘI în acest punct, un aspect delicat al romanului devine de neevitat. Dacă analizăm semantica topografică a *Bisericii Negre*, ne putem da ușor seama că romancierul a apelat aici, pentru a sugera degradingolada sistemului, la motivul centralității dizlocate. Axul simbolic al romanului îl constituie spațiul circumscribit de biserică și cimitir, care sînt, prin tradiție, și prin sintaxa interioară a oricărei gîndiri mitice, simbolice, focare privilegiate de sacralitate. Coeziunea unei comunități, puterea ei de a se opune dispersiei depind întotdeauna, în descendența acestei logici, de capacitatea respectivei comunități de a menține integritatea centrului de sacralitate. În *Biserica Neagră*, comunitatea nu depune nici un efort pentru a rezista la acest nivel, biserica și cimitirul fiind și ele, prioritar, funcții secularizate ale unui mecanism impersonal de îndobitocire. Abundă astfel, în roman, sintagme din retorica creștină, focalizate în jurul termenului duplicitar de „umilînță“, la fel de ambiguu fiind, în contextul amestecului de piosenie și demonism macabru, specific magiei negre, și ceremoniile de înmormîntare. În prelungirea aceleiași logici simbolice, protagonistului i se încredințează, la un moment dat, „înalță“ funcție de clopotar, misiunea lui fiind aceea de a trage de funii oarecum arbitrar, prin sincronizare cu sonurile celorlalte clopote din oraș, făcute să bată la ore nepotrivite. Pasajul indică secularizarea forțată a timpului sacru, calitativ, dar, pe ansamblu, toate aceste elemente au darul de a sugera că marasmul se poate generaliza mai ușor la o comunitate predispusă în orice moment să renunțe, cu o indolență levantină, la propriile sale simboluri. Spre deosebire de Orwell, Baconsky nu prezintă suportul tehnologic al opresiunii (acest palier, cu o prezență pregnantă în mai toate discursurile epice de alienare, de la expresioniști la Zamiatin, lipsește din materia *Bisericii Negre*), semn că aici mistificarea colectivă e concepută premeditat ca o de-reglare a organicului, și nu ca o consecință a unui clivaj lăuntric impus de alienarea tehnologică specifică civilizațiilor hipertehnificate.

Finalul romanului - unde se insinuează, arhetipal, motivul purificării prin moarte și promiscuitate, al resurecției prin trecerea prin viscerele negre ale monstrului - marchează o simbolică victorie a existențialului integru, autentic, asupra conjuncturalului alienant, introducînd în corpul textului și o vagă suspiciune de artificialitate tezistă, demonstrativă. Înlăturarea dictaturii cenușii a cerșetorilor printr-o secesiune de interior răstoarnă spectaculos poziția socială a protagonistului, care devine peste noapte, în virtutea aceluiași joc al relativităților ideologizate, idol al pieții publice, zeu venerat pentru faptele de odinioară ale tatălui său, efigie zgomotos reconsiderată. Scîrbit de ficțiunea care-i oblitera din nou persoana (analiza imaginației populare surescitate, manipulate ca instrument colectiv de tortură aduce din nou aminte de Orwell), protagonistul refuză intempestiv onorurile, contrariind oficialitățile și condamnînd violent oportunismul public. Acuzat și de data aceasta de inadecvare, el e exilat din nou la margine, în vreme ce mulțimea din piață continuă să scandeze, dezlîntuită frenetic, numele său...

Stefan Borbély

A doua (și ultima) cădere a lui Ceaușescu

FAC O excepție și mă abat, de data aceasta, de la obligațiile de cronicar literar pentru a scrie despre ce s-a întâmplat în ultima vreme în România. Cititorii, sunt sigur, mă vor înțelege și poate chiar se vor mira că reacționez cu întârziere. Dar lipsa mea de promptitudine are o justificare. Fiecare număr al revistei noastre se pregătește cu o săptămână înainte de apariție, astfel încât, din punct de vedere tehnic, era imposibil să mă refer la rezultatul alegerilor din 17 noiembrie în numărul din 20 noiembrie.

În noaptea de 17 spre 18 noiembrie m-am aflat, ca și alți colegi ai mei, în Piața Universității. Am scandat, împreună cu sute de mii de oameni, „Victorie!“, „Cheia!“, „Coposu!“, „Emil!“. Am cântat, fără să-mi aud vocea, pentru că era absorbită de un tumult uriaș, „Olé, olé, olé, olé./ Iliescu nu mai e!“. Mi-am scos din buzunar legătura de chei și am scuturat-o, așa cum făceau toți din jur, ca pe un clopoțel magic, gândindu-mă amuzat că strania simfonie de clinchete s-ar putea să irite urechile unui meloman ca Adrian Năstase. Am plâns de bucurie și m-am îmbrățișat cu numeroși necunoscuți.

Când a apărut Emil Constantinescu la balconul Universității, l-am aplaudat și aclamat din toată inima. A fost prima dată în viață - la patruzeci și nouă de ani - când nu mi-a fost rușine să-l aclam și să-l aplaud pe conducătorul țării.

Atmosfera din Piața Universității era electrizantă. Oamenii comunicau între ei fără cuvinte, printr-un fel de undă a trăirii colective, și se purtau unii cu alții cu o tandrețe fără margini, cu grijă, parcă, să nu-și fac rău tocmai într-un moment de fericire. Românii erau *asa cum ar putea să fie* și așa cum, de altfel, au și fost, pe vremea când România nu căzuse încă sub nefasta ocupație sovietică. Mi-am dat seama, încă o dată, că poporul din care fac parte merită iubit.

Victoria sa de acum este extraordinară, asemenea celei din decembrie 1989, deși n-a fost obținută cu sacrificii de viați omenești. Ceea ce a rămas nefăcut atunci s-a făcut acum. Cu un efort eroic, poporul român s-a trezit complet din „somnul cel de moarte“, chiar dacă Iliescu și ai lui i-au turnat pumni de somnifere în ceaiul sărăcăcios de fiecare zi.

NOAPTEA de 17 spre 18 noiembrie petrecută în Piața Universității mi-a adus aminte și de nopțile, petrecute în același loc, în primăvara lui 1990. Nu m-aș fi mirat ca și acum să apară o pancartă cu inscripția „Zonă liberă de neocomunism“. Numai că de data aceasta ar fi trebuit să se adauge: „Suprafață: 237.500 km²“.

Prin venirea la conducerea țării a lui Emil Constantinescu s-a pus punct comunismului. Dumnezeu a dictat dactilografei tăcute care este istoria: „Punct și de la capăt.“

Printr-o întâmplare fericită, învingătorul, Emil Constantinescu, este un om adevărat, în care putem avea încredere. Dar chiar dacă nu era, succesul său în alegeri rămânea la fel de prețios. Pentru că Emil Constantinescu vorbește în numele a tot ce are mai inteligent și mai demn România în prezent. Principalele forțe politice care îl sprijină sunt forțe legitime, situate în continuitatea vieții politice din România interbelică și recunoscute de toată lumea civilizată. (Ați citit telegrama de felicitare adresată de Jacques Chirac lui Emil Constantinescu? Era acolo simpla îndeplinire a unei obligații protocolare? Sau era o bucurie pe care cu greu putea să și-o rețină șeful statului francez la aflarea veștii că românii au intrat în rând cu lumea?)

Nimic nu mi se pare mai revoltător decât frigiditatea politică de care dau dovadă unii comentatori așezând într-o relație de simetrie PDSR și CDR. Ei consideră că este vorba de două partide la fel de serioase, pe care le separă doar orientarea politică. Ei văd în cele întâmplate la 3 și 17 noiembrie o firească schimbare de roluri, comparabilă cu alternanța la putere din țările occidentale. Nimic mai departe de adevăr. PDSR *nu* este un partid ca oricare altul. Opțiunea sa politică *nu* merită respectată ca oricare altă opțiune politică. Iar liderii săi, care cu o nerușinare caracteristică mai și dau sfaturi în momentul de față, *nu* au dreptul la înțelegerea și toleranța pe care le datorăm, în principiu, învinșilor.

Bineînțeles că, din punct de vedere formal, PDSR a câștigat alegerile în 1992 și și-a asigurat necesara acoperire juridică. Din punct de vedere istoric, însă, acest partid nu are nici o legitimitate, este un partid al imposturii. Numai dacă locuiești în Groenlanda și judeci de acolo ce se întâmplă în România poți ajunge la concluzia că PDSR este și el o formațiune politică asemenea CDR.

Ion Iliescu, ca om politic, nu ca om (ca om poate că este chiar cumsecade și plăcut), rămâne o figură jalnică, de tristă amintire, o fantomă a lui Ceaușescu. Fiecare dintre noi am visat, în câte o noapte agitată, că luptăm cu un monstru și că după ce îl doborâm el se ridică din nou, cu o înspăimântătoare și ineputabilă vitalitate. Un asemenea coșmar am trăit după dispariția lui Ceaușescu. Ne bucuraserăm cu toții, nu neapărat pentru că murise, ci fiindcă fusese îndepărtat de la conducerea țării, însă în scurt timp el a apărut din nou. Dădea la fel din mâini, purta aceeași căciulă și făcea obișnuitele lui

Piața Universității. Noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1996.

vizite de lucru, expeditivitate și jignitoare, în cursul cărora ne simțeam asemenea găinilor dintr-o crescătorie. Era înconjurat de aceleași figuri de activiști sinistri - oameni fără valoare care își ascundeau lipsa de valoare prin aroganță.

PDSR a fost într-adevăr o emanație, însă nu emanația revoluției din decembrie, ci emanația cadavrului intrat în putrefacție al ceaușismului. Șapte ani din istoria țării s-au pierdut pentru ca nomenclaturii de altădată să-și tragă suflul, după spaima trăită la sfârșitul lui 1989, să-și împartă averile țării și să-și plaseze odraslele în străinătate, departe de patria pe care ei înșiși o făceau nelocuibilă.

REGIMUL Ceaușescu a fost absurd. Dar regimul Iliescu a fost și mai absurd. În decembrie 1989 sute de tineri și-au dat viața pentru a elibera România de comunism. Înainte de ei, sute de mii de deținuți politici și de indezirabili încercaseră același lucru, fără succes, dar contribuind la păstrarea conștiinței anticomuniste. Iar după decembrie a venit la conducerea țării tocmai unul dintre cei care ă viață întreagă participaseră la instaurarea și consolidarea comunismului!

Emil Constantinescu, ca orice om politic adevărat, este analizabil, discutabil, chiar contestabil. Ion Iliescu - nu, pentru că a fost doar o fantomă. El trebuia de la început exclus din viața politică. Asemenea oricărei fantome, trebuia lăsat să bântuie doar noaptea. Și de același tratament ar fi trebuit să aibă parte toți acoliții lui.

Când se va face - și inevitabil se va face - un inventar al dezastrului din acești ultimi șapte ani, se va ajunge probabil la multe mii de pagini de cifre, de descrieri ale unor situații ș.a.m.d. În ceea ce mă privește, aș vrea ca din această catagrafie a răului să nu lipsească un episod din campania electorală a PDSR. Unul dintre adolescenții plătiți de fostul partid de guvernământ ca să lipească afișe cu zâmbetul funest (zâmbetul unui Fernandel lipsit de inocență) arborat de fantoma lui Ceaușescu a povestit unui ziarist ce anume trebuia să facă în schimbul ba-

nilor primiți. Trebuia, bineînțeles, să lipească portretul lui Ion Iliescu *peste* portretul lui Emil Constantinescu. Dar aceasta încă n-ar fi nimic. I se mai ceruse ca ori de câte ori întâlnea un coș de gunoi (dintre cele instalate din poziția lui Victor Ciorbea) să-l răstoarne și să împrăstie mizeria pe stradă. De ce? Ca să creeze o atmosferă dezolantă, ca să-i determine pe bucurăsteni să se gândească imediat cu antipatie la primarul orașului și la partidul pe care îl reprezintă. Aceasta au făcut pedeseriștii, timp de șapte ani. Au împrăștiat murdărie în România ca să-și poată impune voința!

Primul gest politic al lui Emil Constantinescu după victoria sa a fost unul foarte inspirat: numirea lui Victor Ciorbea - desigur, cu girul PNȚCD - în postul de prim-ministru. Și sunt convinși că vor urma gesturi la fel de inspirate. Sincer să fiu, însă, nici nu mă mai interesează ce se va mai întâmpla de acum încolo. Se vor face, fără îndoială, și greșeli, căci și greșeala e scrisă-n legile-omenești. Dar am intrat într-un regim de normalitate.

PATRUZECI și doi de ani, de la naștere, în 1947, și până în 1989, am trăit fals. Mă resemnasem să trăiesc astfel. Făcusem, cu un sentiment de sfâșiere interioară, compromisurile strict necesare și mă obișnuisem apoi și cu ele. Zăceam într-un fel de amorțeală, bucurios, dacă se poate spune astfel, că nu sunt nemuritor și că toate se vor sfârși până la urmă. Apoi, pe neașteptate, în 1989, suflul mi-a fost răvășit de speranțe amețitoare. Mi-am regândit viața, cu un nou elan, iar deziluzia a fost cumplită, aproape mortală. Eram să pătesc ca melcul din poemul lui Ion Barbu, care, în plină iarnă, ademenit de un copil, care îi spune că a venit primăvara, iese din cochilia lui de var și moare înghețat.

Dacă Emil Constantinescu n-ar fi învins, aș fi murit înghețat. Îi mulțumesc din tot suflul, în mod public. Îi sunt profund îndatorat. Dacă îmi va cere vreodată să fac un sacrificiu în numele cauzei lui, îl voi face.

Alex. Ștefănescu

Actualitatea culturală

Alinierea la start

Joi, 14 nov., a avut loc la sediul Editurii Cartea Românească lansarea volumului *Alinierea la start* semnat de poeta Elena Ștefci. Despre personalitatea și opera scriitoarei au vorbit: Magdalena Bedrosian, directoarea Editurii Cartea Românească, Andrei Pleșu și Ștefan Aug. Doinaș. Elena Ștefci a mulțumit celor prezenți pentru participare.

„Five o'clock” la UNITER

Acum câteva luni, regizoarea Sorana Coroamă Stanca propunea UNITER-ului, un ciclu de serate culturale, care să depășească zona strictă a teatrului, să fie mai degrabă un pretext pentru o interferență a artelor. Sanda Manu și Ion Caramitru au îmbrățișat ideea serilor culturale și luni, 18 noiembrie, a debutat practic un nou program, intitulat, „Five o'clock la UNITER”, care va avea loc odată pe lună, luna, bineînțeles la ora șaptesprezece. Prima invitație a fost la o seară japoneză, la o conferință-demonstrație-dezbateri despre teatrul *Nô*. Protagonistul a fost Liviu Lucaci, absolvent al Academiei de Teatru și Film, secția actorie, promoția 1994, clasa profesorului Ion Cojar. El a beneficiat de o bursă a Institutului Internațional de Teatru (ITI) și, timp de trei luni s-a inițiat și a studiat în Japonia despre teatrul tradițional japonez. Documentat, informat, stăpînind foarte bine nu numai tehnicile specifice, Liviu Lucaci a încântat auditoriul prin sistematizarea datelor despre teatrul *Nô*, prin demonstrațiile făcute (în final a prezentat și un dans kabuki împreună cu actrița Delia Nartea), prin ilustrarea video cu care și-a punctat conferința și a reușit să incite la lungi discuții. Chimonourile, evantaiile, cocorii, muzica de ambient, expoziția de fotografii din spectacole tradiționale japoneze au sporit atmosfera tipică a acestei lumi, cu un alt cod, și teatral, desigur, inițierea pe care a făcut-o Liviu Lucaci cu cei prezenți fiind, în același timp, și o incitare spre descifrarea acestui miracol asiatic. M-a impresionat prea-plinul tînărului actor, nevoia lui plină de patimă de a împărți, cu generozitate, experiența sa din Japonia, cu cît mai mulți oameni de teatru, dîndu-le exact acele elemente cu care de acum încolo, vor putea citi un spectacol de teatru *Nô*. (M.C.)

Agenda cu edituri

La cererea mai multor cititori, dornici să-și procure anumite cărți pe care nu le-au mai putut găsi în librării, publicăm sub formă de serial (informativ) adresele editurilor active din România. Așteptăm, din partea editurilor interesate, siglele și adresele lor. (Nu pretindem bani pentru publicitate!)

Editura Albatros,
Piața Presei Libere nr. 1
(Casa Presei Libere, etaj VI, corpul central), sector 1, 71 341 București. Tel.: 222.84.93.

Editura Cartea Românească, str. General Berthelot

nr. 41, sector 1, 70749 București. Tel.: 614.93.52; 613.46.97; 614.88.02.

Editura Humanitas, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, 79734 București. Tel.: 222.66.23; 222.90.06. Fax: 222.82.52.

In memoriam ION CARAION

Vineri, 14 nov., în studioul Alfred Alessandrescu al Societății Române de Radiodifuziune a avut loc spectacolul *Ion Caraion - Într-o celulă din inima pe care n-o cunoașteți*. Prologul l-au constituit compozițiile: *Rugăciune pentru Caraion* - muzică și text Doru Popovici, și *Lucruri stricate* - muzica Grigore Cudalba pe versuri de Ion Caraion, interpretate de Corul Radio dirijat de Aurel Grigoraș. A urmat tentativa de teatru poetic pe un scenariu de Claudia Țița: *Într-o celulă din inima pe care n-o cunoașteți* la care au participat actorii Olga Delia Mateescu, Iarina Demian, Ion Pavlescu, Zoltan Butuc, Mihai Dinval și Trio Garbis Dedeian (Garbis Dedeian saxofon, Răzvan Cătălin - contrabas, Petrică Andrei - pian). Epilogul spec-

tacolului a cuprins compoziții pe versurile poetului *Aromă vicleană, Prăpastia e-nțreagă, iar luna jumătate* de Livia Teodorescu interpretate de mezzosoprană Steliana Calos, la pian Mihai Vărtosu, la clarinet Leontin Boanță *E-așa de dimineață* de Laura Mânzat, interpretată de bas Eduard Ciubotaru, la celestă Cipriana Smărăndescu; *memoriam Caraion* muzică și text Doru Popovici, interpretată de soprana Lina Ionescu și Duo Rossini (Marin Amarinei Oțeleanu și Constantin Veștemeanu). Toate compozițiile au fost prime audii absolute. Spectacolul fost transmis de canalul România cultural, prin intermediul căruia a fost realizat un interviu cu soția poetului Valentina Caraion.

Premiile Academiei Române pentru anul 1994

Filologie și literatură

Premiul Bogdan Petriceicu Hasdeu pentru lucrarea: *Dicționarul limbii române (DLR)* (Serie nouă, tom X, partea a 5-a, litera S, spongiar - swing) și pentru lucrarea: *Dicționarul limbii române (DLR)*, (serie nouă, tom XII, partea I, litera Ț).

Premiul Timotei Cipariu pentru lucrarea: *Gramatica limbii române. Morfologie gramaticală. (Grammatica van het Roemeens. Grammaticale morfologie)* autor: Wim van Eeden (Olanda)

Premiul Mihai Eminescu pentru lucrarea: *Moartea lui Zenon* - autor Valeriu Matei; *Bătrânețile unui băiat cuminte* - autor: Traian T. Coșovei.

Premiul Titu Maiorescu pentru *Recitind literatura română veche* - autor: Dan Horia Mazilu.

Premiul Lucian Blaga pentru *Mâna care scrie. Spre o poietică a hazardului* - autor: Irina Mavrodin; *Sensul, dimensiune esențială a textului* - autor: Carmen Vlad.

Premiul Ion Creangă pentru: *Guguță și prietenii săi*. Proză, versuri, eseuri - autor: Spiridon Vangheli (Republica Moldova)

În domeniul Artelor, Arhitecturii și Audiovizualului

Premiul George Enescu pentru: *Ikarus II* - cvartet de coarde - autor: Ana Maria Avram.

Premiul Ciprian Porumbescu pentru: *Codex Caioni. Saeculi XVII*. (vol. II, 2 părți, 1994) - autori: Saviana Diamandi, Ágnes Papp (Ungaria)

Premiul Ion Adreescu

Pictură - lucrarea: *De-semne spre cer, pentru ploaie și curcubeu (Instalație pentru rememorare, pentru sugestionat Ploaia și Curbueul)*, Ansamblul de la Tăușeni - Cluj - autor: Alexandru Chira.

Premiul George Oprescu pentru lucrarea: *Comisiunea monumentelor istorice* - autor: Ioan Opreș.

Premiul Aristizsa Romanescu pentru lucrarea: *Phaedra, Danaidele* - regie de teatru - autor: Silviu Purcărete.

7 Mircea Daneliuc

La Cinema „Scala”, între 29 noiembrie și 5 decembrie, cinefilii vor putea urmări retrospectiva a șapte filme realizate de Mircea Daneliuc: *Patul conjugal* (vineri 29 nov.), *Iacob (simbata)*, *Senatorul melcilor* (duminică), *Proba de microfon* (luni), *Croaziera* (marți), *Această lehamite* (miercuri), *Glissando* (joi). Vineri, 29 nov., orele 19,30, înaintea proiecției filmului *Patul conjugal* va avea loc o conferință de presă cu public. Evenimentul e organizat de „Fundatia Mircea Daneliuc pentru filmul național” în colaborare cu „Româniafilm”. Cinefilii, vi se pregătește ceva!

Secunda fără sfârșit

Marți, 19 nov., la librăria Editurii Cartea Românească a avut loc lansarea volumului de haiku-uri *Secunda fără sfârșit* de Vasile Smărăndescu. Volumul este trilingv - trad. în lb. franceză aparține Paulei Romanescu iar cea în lb. engleză Magdalenei Dumitrana. Magdalena Bedrosian, directoarea Editurii Cartea Românească și Florin Vasiliu, președintele Societății Române de Haiku, au prezentat cartea, Paula Romanescu a citit câteva haiku-uri în românește și franțuzește. În încheiere a vorbit autorul, Vasile Smărăndescu.

Academice

La Casa Oamenilor de Știință a avut loc recent lansarea *Atlasului istorico-geografic al României* apărut sub egida Academiei Române și a Institutului de Geografie. Este o apariție de excepție, adresată atât specialiștilor cît și nespecialiștilor. *Atlasul* este editat în încă 3 limbi pe lângă română (franceză, engleză, germană) și conține 41 de planșe. Menționăm, între hărțile de autor, pe acelea semnate de Claudius Ptolemaeus, Johannes Honterus, Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino. (I.P.)

CALENDAR

2.XI.1816 - a murit Gheorghe Șincai (n.1754)
2.XI.1869 - s-a născut Iulia Hasdeu (m.1888)
2.XI.1872 - s-a născut Cincinat Pavelescu (m.1934)
2.XI.1912 - s-a născut Dorian Rusalîn Grozdan (m. 1991)
2.XI.1912 - s-a născut Gheorghe Ivănescu (m.1987)
2.XI.1916 - s-a născut Laurențiu Fulga (m.1984)
2.XI.1921 - s-a născut Virgil Vasilescu (m.1975)
2.XI.1927 - s-a născut Rodica Toth (m. 1996)
2.XI.1935 - s-a născut Pallocsay Zsigmond
2.XI.1976 - a murit Szilágy Domokos (n. 1938)

3.XI.1866 - s-a născut Traian Demetrescu (m.1896)
3.XI.1908 - s-a născut Tatiana Berindei
3.XI.1924 - s-a născut Grigore Beuran
3.XI.1924 - s-a născut Paul Comea
3.XI.1938 - s-a născut Nicolae Dragoș
3.XI.1949 - s-a născut Mihai Minculescu
3.XI.1988 - a murit Melania Livadă (n.1919)
4.XI.1906 - s-a născut Horvath Imre
4.XI.1921 - s-a născut Nicolae Teică
4.XI.1925 - s-a născut George Ciudan (m.1985)

4.XI.1930 - s-a născut Horia Aramă
4.XI.1970 - a murit Tudor Mușatescu (n.1903)
5.XI.1880 - s-a născut Mihail Sadoveanu (m.1961)
5.XI.1920 - s-a născut Alexandru Șiperco
5.XI.1933 - s-a născut Elena Zarescu
5.XI.1935 - s-a născut Radu Selejan
5.XI.1939 - s-a născut Nicolae Christache
5.XI.1942 - s-a născut Mihai Sin
5.XI.1951 - a murit I.C. Vissarion (n.1879)
5.XI.1979 - a murit Matei Alexandrescu (n.1906)

Premiile literare

Obuze de poezie

Adrian Păunescu

(n. 20 iulie 1943 - Copăcenii,
Bălți - Basarabia)

1961 și 1964 - Premiul pentru poezie al revistei *Luceafărul*
1968 - Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor (*Fintina somnambulă*)
1981 - Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor (*Iubiți-vă pe tunuri*)
1982 - Premiul „M. Eminescu” al Academiei RSR (*Rezervația de zimbri*)

VERSURILE lui Adrian Păunescu nu construiesc, nu deconstruiesc, ci spulberă cel puțin un veac și jumătate de migăloasă evoluție a poeziei, de explorări fertile ale eului liric, de conștiință a laboratorului propriu și a retortei de poezie universală. Prin *Iubiți-vă pe tunuri*, volum premiat de Uniunea Scriitorilor în 1981, poezia ajunge din nou la un nivel pașoptist mediu, lipsindu-i însă zvîcnirile de frumusețe și inocență din versurile scrise la noi pe la jumătatea secolului trecut. Comparînd conștiința poetică a pașoptiștilor și postpașoptiștilor cu aceea a lui Adrian Păunescu din cartea apărută la sfîrșitul secolului nostru, cei dintîi ies în avantaj. De la Grigore Alexandrescu la Bolintineanu poezii își știu clar locul în galeria literară a vremii și, cînd obțin succes, recunosc dacă e unul facil (a se vedea cazul Bolintineanu și ruptura care a dus la crearea poemului *Conrad*). Adrian Păunescu, în schimb, scrie fără sincope și, confundînd sentimentalismul cu lirismul se proclamă „poet liric” la pagina 9, pentru ca la pagina 178 să facă elogiul poetului „epic”, confundînd de data aceasta, probabil, logoreea cu epicitatea.

Titlul volumului *Iubiți-vă pe tunuri*, este o deformare „poetică” a lozincii studenților momentului 1968 care a circulat în forma „Make love not war”. Dacă gustul prelucrării păunesciene acestui îndemn este discutabil, tonul militar al discursului care îndeamnă, pasămite, la dragoste, este indiscutabil. În majoritate militante, retorice, patetice și patriotarde, versurile lui Adrian Păunescu sînt viciate în substanța lor de megalomania autorului. În poemul care dă titlul antologiei și o deschide „în forță”, autorul se identi-

fică întotdeauna cu autoritatea și se socotește deasupra celorlalți: e profesorul care stabilește care dintre semenii săi merită să treacă clasa și care să rămînă repetent, e poetul clasic intrat în manuale, e autorul tragediei (!) celorlalți, e cel care are drept să ordone și, în fine, pentru ca grotescul să fie deplin, e profetul religiei iubirii de pe tunuri. Poemul, care se întinde pe aproape 8 pagini nu spune în fond nimic mai mult decît lozinka amintită, dar e un bun spațiu de desfășurare a imaginației poetului care merge într-o singură direcție: autoadmirația. „Eu sînt autorul/ Tragediei pe care o joacă atîția” (7); „Nici Biblia nu folosește/ Nici Biblia n-are un conținut exemplar,/ (...) Eu sînt autorul tragediei...” (8); „Vai mie, autor de tragedii,/ O s-ajung exemplar, o să se predea/ Lecții de literatură universală/ Pe textele mele,/ (...) Vă voi trece clasa/ Pe voi și pe femeile voastre (...)” (10). După ce le atrage atenția tinerilor că tunurile se pregătesc să distrugă, în primul rînd, „cîmpiile și fabricile” și-și repetă îndemnul la iubire „pe tunuri”, poetul conchide: „Facă-se profeția mea/ Fie o dată pentru totdeauna a tinerilor/ Iubirea pe tunuri!” Versuri ce ar fi putut figura la rubrica de *Umor involuntar* pe care colegul meu Alex. Ștefănescu a susținut-o cu citate din autori contemporani, acum cîțiva ani, în *România literară*.

În discursul liniar al poemelor lui Adrian Păunescu găsim, surprinzător pentru o carte care se vrea convingătoare și se adresează tinerilor, o serie de locuri comune ale poemului proletcultist, stins la noi pe la jumătatea anilor '60. Cel mai frecvent se simte în *Iubiți-vă pe tunuri* xenofobia: tot ce e străin e rău și periculos, murdar și nedrept. Noi sîntem victimele mîndre și pure. Una din primele poezii din ciclul *Rezumăm* face elogiul sutei de lei, în 1981 bancnota cu valoarea cea mai mare din România: „Printre atîtea shopuri cu devize/ Urăsc dolarii ce ni se refuză (...) Balanța lumii mai mereu nedreaptă/ C-un talger sfoiegit, vîndut și vîndut,/ Din cînd în cînd ne bate peste creștet,/ Ne umilește, aur pur așteaptă (...) Dolari grețosi, la strîmbe nunți, sînt mirii/ Ce fragede mirese-n dinți sfîșie.” (103). Ar fi poate util pentru istoria literară să cunoaștem stările poetice pe care i le provoacă astăzi lui Adrian Păunescu

dolarii numiți odinioară cu epitetul „grețosi”. Tezistă și melodramatică este fabula *Cîini și javre*. Ideea inspiratoare e coșbuciană („nu-i tot una leu să mori sau cîine-nlăntuit”), contribuția lui Păunescu fiind transformarea pledoariei pentru libertate în pledoarie xenofobă, ridicarea *cîinelui* la rang de simbol național (cu varianta „javră”, adică vîndut străinilor care „te scuipă pe șosea trecînd”). În poezie apar versuri de tipul „Traiesc sărac dar mîndru adevărații cîini”, înduioșări pioase: „Pe-aceștia pîn-la urmă-i omoară bătrînețea/ Sau lupta cu vreo fiară sau cu străinii hoți” (s.m.) și morală, vorba lui Moromete, adîncă: „Ci-n cîinii cîini e fala destinului cîinesc” (123). Pur proletcultist este și *Picnic*, odă dedicată oțelariilor nu lipsită de tonurile melodramatice atît de dragi poetului: oțelarii care „ieșiseră la iarbă verde (...) pe dealul de lîngă combinat” simt, mirați, că se sufocă deoarece „îi lasă plămîinii”. Deznodămîntul e fericit, deși cam confuz: „Haideți jos, să nu fie necaz și avarii! Și-au plecat cu o mie de ani mai bătrîni Cu plămîinii mîncăți s-au întors oțelarii După marele derby, al lor, de plămîni.” (177)

De bună seamă că nu puteau lipsi între locurile comune ale anilor comuniști poetizate de Adrian Păunescu, elogiul marilor figuri naționale dintre care sînt aleși Tudor, Iancu, Eminescu. Sînt reluate formulele cele mai puțin originale: Eminescu e „Luceafăr fără moarte al poeziei noastre”, „Poet de-a pururi tînar” (293), „voievod al limbii românești (294), Tudor e „Domnul Tudor” (309), iar Iancu e „crașorul din Carpați” (310).

Poezia de dragoste pe care o scrie Adrian Păunescu e tot în cadență de marș, bubuit de tobe și tunuri. *Iubirea noastră imposibilă* (57-58) începe cu o speranță de interiorizare („vom cînta cu gurile închise”) și se termină triumfal cu „un cîntec de iubire și de luptă” al unui om al „datoriei și onoarei”. În privința prozodiei, Adrian Păunescu merge pe minima rezistență, versifică după ureche (ritmul șchioapătă adesea), iar rimele sînt, cu o expresie celebră, adevărate „forme de copii nevîrstnici”: „Mi-e bine, mi-e bine cu tine,/ (...) Mi-e jale, adică mi-e bine.” (27).

Adrian Păunescu trece încă, pentru o bună parte a publicului, drept un poet destul de bun și numai viața i se pune, eventual, în discuție. După lectura unui volum de 350 de pagini (din care am citat mult pentru a lăsa pe fiecare să-și formeze o părere) constat că Adrian Păunescu e un versificator acceptabil. Deocamdată nu întrevăd poetul.

1981 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie

Mircea Dinescu (*Democrația naturii*)
Ion Drăgănoiu (*Scene de vînătoare*)
Adrian Păunescu (*Iubiți-vă pe tunuri*)
Ioanid Romanescu (*Accente*)

Proză

Mircea Cioabanu (*Istории, III*)
Virgil Duda (*Războiul amintirilor*)
Eugenia Tudor-Anton (*Prețul singurătății*)
Constantin Toiu (*Însotitorul*)

Critică, istorie literară, eseu:

Ov. S. Crohmălniceanu (*Pîinea noastră cea de toate zilele*)

Silvian Iosifescu (*Reverberații*)
Nicolae Manolescu (*Arca lui Noe*)
Mircea Martin (*George Călinescu și complexele literaturii române*)

Ediții

Teodor Vârgolici (Bolintineanu, *Opere*)

Dramaturgie

Iosif Naghiu (*Misterul Agamemnon*)
Tudor Popescu (*Paradis de ocazie*)
Dumitru Solomon (*Între etaje*)

Publicistică și reportaj

Radu Cosașu (*O viețuire cu Stan și Bran*)
Ioan Grigorescu (*Dilemă americană*)

Literatură pentru copii și tineret

Alexandru Mitru (*Cîntecul Columnei*)
Vlad Mușatescu (*Contratimp*)
Ada Orleanu (*Doi ani de cîteanță*)

Debut

Mihai Dinu Gheorghiu (*Ibrăileanu, romanul criticului*)
Florin Iaru (*Cîntece de trecut strada*)
Mariana Marin (*Un război de o sută de ani*)
Ion Mureșan (*Cartea de iană*)
Marta Petreu (*Aduceți verbele*)
Tudor Vlad (*Al cincisprezecelea*)

Premiul U. S. pentru întreaga activitate

Șerban Cioculescu
Cella Delavrancea
Kis Jenő
D. I. Suchianu

CALENDAR

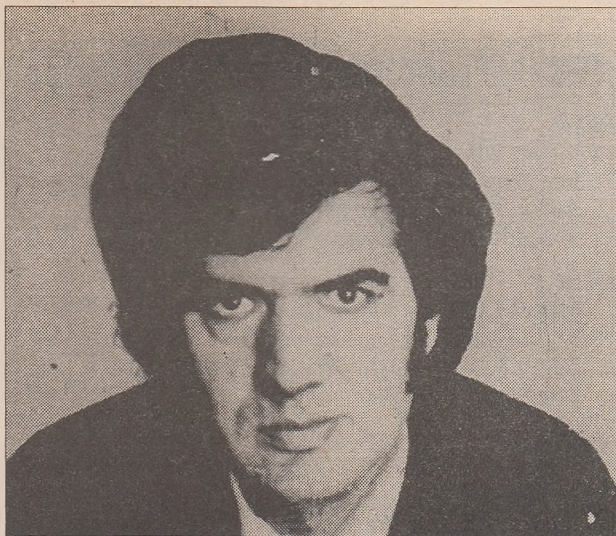
6.XI.1905 - s-a născut
Simion Stolicu (m.1966)
6.XI.1914 - s-a născut
Alexandru Mitru
6.XI.1933 - s-a născut *Varro Ilona*
6.XI.1933 - s-a născut *Ilie Purcaru*
6.XI.1940 - s-a născut *Mihai Zamfir*
6.XI.1947 - s-a născut *Alex Ștefănescu*
6.XI.1993 - a murit *Al. Pîru* (n. 1917)
7.XI.1881 - s-a născut *Peter Neagoe* (m.1960)
7.XI.1914 - s-a născut *Ion Bănuță* (m.1987)
7.XI.1916 - s-a născut *Mihai Șora*

7.XI.1923 - s-a născut *Paul Georgescu* (m. 1989)
7.XI.1977 - a murit *Al. Dimitriu-Păușești* (n. 1909)
7.XI.1993 - a murit *Eugen Barbu* (n.1924)
8.XI.1897 - a murit *Gr.H. Granda* (n.1843)
8.XI.1921 - s-a născut *Olga Zaick*
8.XI.1922 - s-a născut *Mihai Gavril*
8.XI.1924 - s-a născut *Despina-Mihaela Bogza*
8.XI.1928 - s-a născut *Dumitru Micu*
8.XI.1929 - s-a născut *Ion Brad*
8.XI.1930 - s-a născut *Tamaș*

Maria (m.1987)
8.XI.1935 - s-a născut *Dumitru Bălăeț*
8.XI.1935 - s-a născut *Ion Itu*
8.XI.1937 - s-a născut *Mihail Diaconescu*
8.XI.1972 - a murit *Athanse Joja* (n.1904)
9.XI.1818 - s-a născut *Ion Codru Drăgușanu* (m.1884)
9.XI.1901 - s-a născut *Liviu Rusu* (m.1985)
9.XI.1918 - s-a născut *Teohar Mihadaș*
9.XI.1930 - s-a născut *Aurel Rău*
9.XI. 1981 - a murit *Sergiu Al.-George* (n. 1922)
9.XI. 1981 - a murit *Paul*

Constant (n. 1895)
10.XI. 1892 - s-a născut *Ion Clopotel* (m. 1986)
10.XI.1895 - a murit *Alexandru Odobescu* (n.1834)
10.XI.1902 - s-a născut *Constantin Goran* (m.1976)
10.XI.1922 - s-a născut *Katona Szabo Istvan*
10.XI.1932 - s-a născut *Ștefan Cazimir*
10.XI.1934 - s-a născut *Ovidiu Genaru*
10.XI.1937 - s-a născut *Ioana Bantaș* (m. 1987)
10.XI.1942 - s-a născut *Dan Cristea*
10.XI.1945 - s-a născut *George Țăne*

10.XI.1951 - s-a născut *Werner Sollner*
10.XI.1977 - a murit *Constantin Streia* (n.1905)
10.XI.1988 - a murit *Alexandru Jar* (n.1911)
11.XI.1916 - a murit *Ion Trivale* (n.1889)
11.XI.1928 - s-a născut *Cornelia Ștefănescu*
11.XI.1934 - s-a născut *Vasile Rebreanu*
11.XI.1950 - s-a născut *Mircea Dinescu*
11.XI.1951 - a murit *Nicolae Mihaescu Nigrim* (n.1871)
11.XI.1987 - a murit *Pavel Aioanei* (n.1934)

Poem

Lacrimile
mi-au legat
ochii de genunchi.

Drumul meu
este un râu.

Alunec, apă pe apă.

Singurătatea poetului

Din cădere vine toamna,
ținând de mână
neverosimila iarnă.

Așa, pe un covor imaginar,
și tu pășești,
prin această
tăcere imaculată.

Dincolo, dincoace,
sosește singurătatea.

Premergători
suntem a toate.

Viața noastră -
ca o litanie.

Ca să vezi

Trup - stârv,
aroganța ta penibilă
mă lasă rece.

De-ai putea
să vezi oasele tale
care vor sta cuminți
în săculețul alb,
de pânză.

- Eu, pe ale mamei,
chiar le-am văzut
de curând. -

Mai îngenunchiază
și tu câte puțin,
ca să vezi cum e
cu pământul
până la gât.

Falsul elixir

Nu mai beam din
băutura aceea neînțeleasă.
Licoarea vodcii
se vestejise de uitare.
Nu mai doream
nici un fals elixir.
Poate doar șuieratul
săgeții care mă ajungea
într-o plutire disperată.

...Până când,
m-am oprit
din senin
cu voința
unui leneș sinucigaș.

Radu CANAGE

Prăbușire

Bolnav
ca o salcie
de lepră;
căreia-i cad,
rând pe rând,
aplecările,
frunzele,
apele de sub ea.

Fereastra

Și eu stau la fereastră,
vecin cu ceața ce cade în bronhii.
Gândind la sicriul tău,
„uitat într-un sunet,
îngropat într-un sunet”,
încerc să îndepărtez
ziua ce mă umilește.

Stau la fereastra aceasta,
după gratiile de sânge închegat.

Și eu stau la fereastra aceasta -
nebuloasă într-un timp revolut.

Sacrificiu inutil

Fragilitatea...

Și bestia rupse

din obrazul ei

carne

pentru

a potoli

gloata.

Vers

Poezia
uitată de toți,
o moarte
în exil.

Poem

În Bărăgan,
fiecare casă
este o
biserică
de pământ.

Bacoviană

Mi-e teamă de mine,
Pe cerul pustiu
Vânt satanic presimt
C-o să vină.

Mi-e teamă de mine,
De mult nu mai scriu,
E moartea, o simt,
Peregrină.

CERSETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Le café, par Delille

(Transcrierea transcendentă ale lui J. O.)

Recită Brillat-Savarin

Il est une liqueur au poète bien chère,
Qui manquait à Virgile et qu'adorait Voltaire:
C'est toi, divin café, dont l'aimable liqueur,
Sans altérer la tête, épanouit le cœur!
Ainsi, quand mon palais est émoussé par l'âge,
Avec plaisir encore je goûte ton breuvage.
Que j'aime à préparer ton nectar précieux!
Nul n'usurpe chez moi ce soin délicieux:
Sur le réchaud brûlant, moi seul, tournant ta

graine,
A l'or de ta couleur fais succéder l'ébène;
Moi seul, contre la noix qu'arment ses dents de
fer,

Je fais, en le broyant, crier ton fruit amer.
Charmé de ton parfum, c'est moi seul qui, dans
l'onde,

Infuse à mon foyer ta poussière féconde;
Qui, tour à tour calmant, excitant tes bouillons,
Suis d'un oeil attentif tes légers tourbillons,
Enfin, de ta liqueur, lentement reposée,
Dans le vase fumant la lie est déposée;
Ma coupe, ton nectar, le miel américain
Que du suc des roseaux exprima l'Africain,
Tout est prêt; du Japon l'email reçoit tes ondes,
Et seul tu réunis les tributs des deux mondes.
Viens donc, divin nectar, viens donc, inspire-moi:
Je ne veux qu'un désert, mon Antigone, et toi!
A peine j'ai senti ta vapeur odorante,
Soudain de ton climat la chaleur pénétrante
Réveille tous mes sens; sans trouble, sans cabots,
Mes penses plus nombreux accourent à grands
flots:

Mon idée était triste, aride, dépouillée;
Elle rit, elle sort, richement habillée,
Et je crois, du génie éprouvant le réveil,
Boire dans chaque goutte un rayon de soleil.

Nota autorului: Rugăminte umilă: găsiți pentru textul francez un caracter cât mai fraged, mai vicios, mai gustos, mai trilulist de literă! Cu mulțumiri,

Emil Brumaru

Impresie

Intru în cameră.
Totul pare prăbușit.

Miroase
Și parcă mirosul
lese din mine.

Uciderea fiului

Lumină răstignită
trasă pe roată
este verbul meu;

Asasinat
de-o mamă
geloasă, idolatrizată.

Un strigăt

Inima mea
este un cer bolnav
de cianoză.

Uite, Doamne,
moartea în fibra
aerului -
privighetoare
îndoliată!

**CRONICA
EDIȚILOR**

de
Z. Ornea

Un breviar de istorie

NIMIC, de fapt, mai greu, pentru un istoric, decât să scrie un breviar de istorie a românilor. Altfel spus, o lucrare care să dezvăluie esențialul, neeliminand cu totul amănuntul semnificativ. E ceea ce a îndrăznit să întreprindă dl. Ion Bulei, autor al câtorva cărți vîi (*1916, zile de vară, Arcul așteptării, 1914. 1915. 1916, Lumea românească la 1900, Atunci cînd veacul se năștea*) publicate din 1978 pînă în 1990, dar, mai ales, autorul, în 1987, al unei solid-substanțiale istorii a Partidului Conservator din țara noastră. Lucrările dinții avuseseră mai curînd un pronunțat caracter publicistic, izbutind să reconstituie, cu ajutorul presei, fizionomia particulară a unor perioade din istoria contemporană a țării. (Ce bine ar fi să fie reeditate, dar remaniate, cu sumarul îmbogățit și eliberat, acum, de cătușele cenzurii!) Dar istoria Partidului Conservator relevase un exeget de ținută analitică, doct, serios și știind să mînuiască, în mod critic, izvoare primare (inclusiv arhivistice). Amîndouă aceste însușiri îl recomandau bine pe dl. Ion Bulei să se încumete a realiza un breviar de istorie, în care stilul publicistic să se îmbine fericit cu cel al analistului riguros critic. Cartea sa de 165 de pagini (cu tot cu bibliografie) e prezentată, prudent, de autor ca adresîndu-se străinilor, sperînd într-o traducere în limba engleză, cum i-a promis editura. Negreșit, avem mare nevoie de astfel de lucrări pentru străinătate, unde continuăm, din păcate, să fim necunoscuți, mulți, chiar cu oarecare studii academice, neștiind nici măcar unde să plaseze, geografic, România, darmite să știe ceva despre istoria și civilizația ei. A pune la dispoziția publicului din străinătate cît de cît interesat (sau, prin mijloace eficiente, să-i trezim noi interesul) astfel de instrumente utile de informare e chiar misiunea, poate dinții, a istoricilor. Încît dl. Ion Bulei vine, curajos și adevărat, în întîmpinarea acestui deziderat. Dar, îndrăznesc să cred, un astfel de breviar de istorie prezintă o indiscutabilă utilitate și în țară. Tot, evident, ca instrument de lucru și ca mijloc de informare pentru publicul mare. N-aș recomanda, desigur, cartea d-lui Ion Bulei elevilor (deși unele capitole de aici sînt mai bune decît stufoasele și aglomerate manuale școlare). Dar absolvenților de liceu și celor de facultăți (nu, firește, celor de Istorie), adică publicului intelectual în genere, n-aș pregeta o clipă să le recomand, spre lectură și consultare, cartea d-lui Ion Bulei. E, oricînd, un bun ghid în cunoașterea istoriei acestei țări, cînd vrem

să ne verificăm o informație sau să căpătăm o repede ochire asupra unei perioade sau unui eveniment crucial ori numai important. Pentru că istoria d-lui Ion Bulei știe să selecteze bine amănuntul semnificativ, înglobîndu-l în epocă și perioade.

Am avansat, cu această din urmă precizare, o caracteristică a cărții. Dl. Ion Bulei - bun, profund cunoscător al istoriei de amănunt, s-a ridicat, aici, pentru o clipă, pe un pedestal mai înalt și, din această perspectivă productivă, a ales, cu bună judecată, elementele nodale fiecărei epoci sau perioade din zbu-ciumata noastră istorie mai mult de două ori milenară. A știut să releve, în capitolul de început, intitulat, cum se și cu-venea, *Originile*, tot ceea ce este esențial despre perioada geto-dacică, cea a romanității și a părăsirii Daciei de către romani, despre, așadar, etnogeneza, inclusiv despre particularitățile limbii acestui popor care a constituit romanitatea orientală într-un conglomerat de lume slavă, fără a ocoli - în capitolul *Continuitatea* - și momentul stabilirii, în spațiul acesta, al hunilor, care - se precizează - au găsit aici, la venire, organizații statale constituite. Bine orînduite sînt și capitolele *Structuri feudale* și *Rezistență și supunere*. Să citez o observație demnă de interes, deși pentru un cunoscător nu e, desigur, deloc inedită: „E de presupus că, în condiții istorice normale, românii din toate aceste «țări» ar fi constituit un stat politic de sine stătător. În loc de unul singur, pe teritoriul de astăzi al României vor apărea însă patru, dintre care unul, voievodatul Transilvaniei, va fi supus coroanei maghiare și încadrat Regatului Maghiar“. Am reprodus această observație pentru că e utilă modalității de tratare a materiei. Mereu, și la locul potrivit, autorul are grijă să releve nefericitul destin al țării noastre așezată la confluența de interese a trei imperii hrăpărețe, care au tot rupt din teritoriul național ținuturi, înglobîndu-le. Și, în ciuda acestei soarte măstere, poporul, odată constituit sub raportul conștiinței naționale, s-a considerat unit și același peste tot, deși era nevoit să viețuiască în state distincte, uneori înrobitoare. În epoca modernă, deviza lui Slavici așezată sub frontispiciul *Tribunei* („Soarele la București răsare“), devenise o realitate de netăgăduit. După crearea, în 1859, a Principatelor Unite, treptat, pentru românii din provinciile subjugate centrul și vatra erau acest stat, repede devenit România. Desigur, cu unele marcate deosebiri între o provincie subjugată și alta. În Transilvania, conștiința națională a ro-

mânilor era mult mai dezvoltată și mai puternică (inclusiv sub raport politic) decât, de pildă, în Basarabia subjugată, unde unificarea autocrației țariste era o tristă realitate, primele licăriri de expresie publică românească producîndu-se abia în 1906, cînd Stere înființează, aici, cu banii guvernului român, prima publicație românească (dar în alfabet chirilic). Acest pronunțat decalaj în ceea ce privește conștiința națională s-a menținut, din păcate, pînă în deceniile interbelice, (cînd și întreaga Transilvanie și întreaga Basarabie aparțineau României), fapt vizibil, peste tot, în viața publică, inclusiv în literatură, Basarabia continuînd să fie, totuși, retardată. Apoi destinul a rupt, din nou, în 1940, Basarabia și Bucovina de Nord din trupul țării, decalajul acesta reintrîndu-și în drepturi și nimeni n-ar putea pronostica, azi, cînd ne va zîmbi soarta din nou, pentru a redeveni ceea ce am dobîndit în 1918, România Mare.

Dar să revin la cartea d-lui Ion Bulei de care, de fapt, nici nu m-am depărtat prea mult. Aș voi să relev că, pentru epoca modernă, autorul, bine informat, pune accent pe ideea integrării țărilor române în circuitul european. Aceasta, lasă a se înțelege autorul, cînd nu o spune chiar decis și explicit, era singura cale de dezvoltare spre înnoire, modernizare și chiar spre dobîndirea independenței țării. De la pacea de la Adrianopole din 1829 (acest paragraf are sugestivul titlu *Cînd vin vapoarele Occidentului în porturile de la Dunăre*), care anulează monopolul turcesc asupra comerțului românesc, țara intră, irevocabil, în circuitul civilizației Europei de Apus. Iar, apoi, revoluția de la 1848, (mai ales din Muntenia și Moldova) optează, și mai hotărît, pentru modelul occidental, pe care îl adoptă și-i conferă forță propulsivă. Și Constituția, liberală în toate, din 1866 accentuează această opțiune, ca singura posibilă și necesară. Sigur, nu e rostul unui breviar de istorie națională să polemizeze cu acele opinii care, de pe la 1900 încoace, au tot blamat această opțiune de model apusean civilizatoriu, politic și cultural. Dar e evident din tot ceea ce spune autorul în aceste capitole ale cărții sale, că polemica e implicită, de vreme ce stăruie în a demonstra că, economic și sociologic, această cale de evoluție a fost singura cu putință și, cu adevărat, necesară propășirii organismului românesc. Fără îndoială, această „Belgie a Orientului“ nu a cunoscut o dezvoltare egală în toate compartimentele ei constitutive. Balastul îl crea regimul proprietății rurale,

unde disparitatea era scandalooasă, lăsînd imensa majoritate a populației (82%), țărani, la bunul plac al marilor proprietari. Autorul citează potrivit, dintr-o vestită carte a lui G. D. Creangă, date care fixează această disparitate. În 1907, din suprafața arabilă a țării 4.171 proprietari depășind 100 ha reprezentau 3.800.351 ha (54,72% din total) iar 920 939 proprietari, pînă la 10 ha, dețineau 3.153.645 ha (45,28%). Această situație dezastruoasă în consecințe social-morale (Gherea a denumit-o bine *neoiobăgism*) a creat și răscoalele țărănești din 1888 și, mai ales, din 1907, întîrziînd dezvoltarea economică a țării. Răul a fost curmat după primul război mondial, prin cele două mari reforme social-politice (agrare și electorală). Și, situație fericită, înfăptuirea acestor deziderate socio-politice s-a produs ca urmare a creării României Mari, împlinindu-se, astfel, dezideratul multiseclar al românilor. România devine acum, are dreptate autorul, o țară europeană mijlocie, cu alte trăsături, cu alte structuri, cunoscînd, sub raportul evoluției, epoca, cu siguranță, cea mai înfloritoare. Potrivit recensămîntului din 1930, în România procentul știutorilor de carte era de 57%, bugetul instrucțiunii publice realmente ponderos, școala obligatorie se extinsese de la patru la șapte clase, cele patru universități bine populate (în 1934-1935 numărul studenților era de 38.869), mulți studenți fiind stipendiați cu burse pentru studii în străinătate. Iar cultura, faptul e notoriu, cunoaște, în aceste două decenii interbelice, o extraordinară înflorire. Asta chiar dacă autorul, cînd voiește să exemplifice, prin nume relevabile, această eflorescență, nu le găsește, întotdeauna, pe cele mai potrivite. Să cred, oare, că în spațiul literar-cultural istoric al nostru e, pentru această perioadă, un rătăcit? Perioada, lungă și pernicioasă, a dictaturilor, de la cea carlistă, la cea antonesciană, pînă dincolo de cea comunistă, are parte de un capitol aparte și, merită să adaug, cumpănit. Se impunea a fi evidențiat modul obiectiv (adică neapologetic) cum e prezentat rolul lui Ion Antonescu, comparat - cum a făcut și Vlad Georgescu în *Istoria* sa - defavorabil cu generalul Mannerheim al Finlandei. Bun e și capitolul despre perioada de după decembrie 1989. Să decupez, de aici, o apreciere: „La o cumpănă de veacuri și milenii, românii sînt din nou la o răscruce de destin. La aștepta popoare, istoria are continuitate. La România, firul ei s-a rupt de prea multe ori. Și rupt este și acum. Revenirea, căutarea normalității sînt iarăși la ordinea zilei“. Utilă este și addenda cărții, în care aflăm o listă completă a conducătorilor de stat (inclusiv domnitori în toate principatele) și de guvern. E o întregire necesară într-o carte echilibrată în alcătuirile ei.

Marfă de export

REVISTA *Curierul Românesc*, editată de Fundația Culturală Română, continuă să fie bine scrisă și bine tipărită. Marfă de export... Suspectați în permanență că au obligații propagandistice, redactorii acestei publicații își fac, de fapt, cu competență și pasiune profesia. Cel mai recent număr, 10, din octombrie 1996, cuprinde, printre altele, două reportaje captivante: *Taxiul revoluției la Galați* de Ion Murgeanu și *Cît costă moartea unui român pe Himalaya* de Adrian Soare. Primul, scris cu o fină ironie, al doilea - cu multă sensibilitate. Pe noi însă ne interesează în primul rînd (inevitabil) prezentarea fenomenului literar. Și nu avem motive să fim dezamăgiți. Un comentariu amplu (semnat cu discreție „Cronicar“) se referă la *Colecția de poezie românească* a Editurii Vitruviu, colecție concepută și îngrijită, atît cît a îngăduit soarta - de regretatul Mircea Ciobanu. Sunt analizate fugitiv, dar

concludent, volumele aparținînd lui Virgil Mazilescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ilenei Mălăncioiu și lui George Astaloș. Alt poet regretat, Ronald Gasparic, ucis la Brăila, la numai 23 de ani, în ziua de 25 iulie 1991, de fiul de bani-gata al unui potentat local, este evocat într-un emoționant articol, *Numele Gasparic în Canada*. Aflăm din acest articol că familia Gasparic s-a expatriat între timp, stabilindu-se definitiv în Canada, și că membrii ei, distinși intelectuali, au succese remarcabile în activitatea lor științifică din țara de dincolo de ocean.

Un text literar de mare ținută este cel semnat, în paginile *Curierului Românesc*, chiar de colega noastră, Constanța Buzea. Este vorba de încă o secvență din romanul autobiografic *Roua plural*, publicat în foileton. De data aceasta, Constanța Buzea evocă un personaj simplu și luminos din copilăria sa, Ioana. Personaj pe care - datorită unei portretizări inspirate - îl ținem minte după încheierea lecturii, plăcându-ne să credem că face parte și din biografia noastră. (Al. Șt.)

Rebreanu și Dostoievski

TESTÎNDU-ȘI modernitatea prin paralelismul structural și ideatic cvasi perfect cu nuvela lui Leonid Andreev *Gîndul*, microromanul *Ciuleandra* trimite, prin patosul său etic, și la creațiile „sfinte literaturii” clasice ruse după expresia lui Thomas Mann. Semnificativ este, în acest sens, rolul central, în compoziția romanului, al mezialanței ca tema socială, larg reprezentată și în literatura rusă: firul ei străbate de la Karamzin și Pușkin la Herzen și Turgheniev, culminând în opera lui Tolstoi. Interferențe cu Tolstoi se întrevăd și în sfera tipologiei: om calm, pornit pe drumul crucii spre propriul eu doar împins de o situație limită, eroul principal din romanul lui Rebreanu amintește în acest sens, în primul rând, pe protagonistul nuvelei *Moartea lui Ivan Ilici*. Elementele asemănătoare, întărite de motivul inegalității sociale dintre doi oameni ce se iubesc, îl întâlnim apoi în *Învierea*. Și, în sfârșit, în *Sonata Kreutzer* întreg acest șir de aspecte identice este completat - și sudat - de leitmo-tivele pasiunii și crimei, dragostei și morții.

Se pare că la Rebreanu nu e greu de găsit nici intertextul vizibil, manifest din Tolstoi. Sentimentul trăit de erou atunci când, venind în contact cu ființa pură a unei femei, își simte „murdăria” - sentiment ce nu le este străin nici firilor de mare puritate sufletească, precum Bezuhov sau Levin, și își pune pecetea definitivă pe lumea launtrică a unui Nehliudov sau Pozdnîșev, - îl conduce pe protagonist la descoperirea că „întreaga lui viață s-a scurs la suprafață” (vezi și încercarea lui mai timpurie de a se justifica în proprii săi ochi: „O înșelam - ca toți bărbații”). Ochii regelui și ai altor bărbați care îl chinuie pe Puiu în somn (căci „toți parcă râvnesc la Madeleine și o pângăresc cu privirea lacomă”), amintesc de motto-ul biblic la *Sonata Kreutzer*: „Eu însă vă spun vouă că oricine se uită la o femeie, poftind-o, a și preacurvit cu ea în inima lui” (Matei, V., 28). La rîndul său citatul biblic ce însoțește *Ciuleandra*: „...și nu știi că tu ești ticălos și mișel și sărac și orb și gol” (Apocalipsis, III-17) ar putea fi motto-ul întregii opere a „gigantului de la Iasnaia Poliana”, cum îl numea pe Tolstoi Rebreanu.

În același timp, motivul *crimei*, atrăgând după sine nu doar remușcările eroului dar și inevitabila *pedeapsă* deschide, evident, drum și unui alt șir de comparații. Teama tolstoiană a „boierului ce se căiește” atinge, la un moment dat, motivul etico-filozofic „*totul e permis*”, dezvoltat de Dostoievski în romanul *Crimă și pedeapsă*.

Reminiscențele din Dostoievski au fost remarcate de critică. Este vorba în primul rând de asemănarea tipologică a anchetatorului din romanul lui Dostoievski cu doctorul Ursu, omul desemnat de soartă să îi pronunțe verdictul vinovăției lui Puiu; ar urma tratarea paralelă a celor două motive: dragostea și crima, așa cum i se dezvăluie, retroactiv, eroului rebrenian. Totuși, lipsa de conexiune a celor două motive în structura narativ-compozițională din *Crimă și pedeapsă* face paralela schițată destul

de convențională, tăindu-i căile de prelungire în planul întregului artistic. Astfel stau lucrurile cu nuvela *Smerita*.

Apropierea microromanului *Ciuleandra* de „povestirea fantastică” a lui Dostoievski, evidentă la o primă privire, se concretizează în tema căsătoriei ce unește doi oameni funciar străini unul de celălalt, în motivul morții misterioase a eroinei; în sfârșit, în construirea operei ca proces de clarificare de către erou pentru sine însuși - a acestui mister. Pe de altă parte, s-ar părea că diferențele evidente ale strategiei narrative anulează demersul schițat: construind povestirea la persoana întâi și dezvăluind astfel dinlăuntru eu-1 protagonistului, Dostoievski reproduce intonația delirantă, incoerența, limbajul nervos, încurcat-explicitant al eroului; la Rebreanu povestirea este condusă la persoana a treia; începută pe un ton subliniat obiectiv, „modern”, ea îi este transmisă protagonistului abia mai târziu, transformându-se, la un moment dat, în monologul său interior. Din acest moment însă, cuvântul eroului pătrunde în discursul naratorului, modificându-i nu doar ritmul dar și intonația, apropiind romanul lui Rebreanu de povestirea lui Dostoievski prin însăși atmosfera și tonalitatea ei.

PARALELA o susține, în sfârșit, și analiza la nivelele cele mai adânci ale structurii. Subtitlul nuvelei *Smerita*, „povestire fantastică” și prefața autorului-narator, a cărei apariție este provocată de nevoia de a conferi evenimentelor descrise o motivație mai adâncă, o dimensiune metafizică, atrage atenția cititorului asupra caracterului încărcat de sensurile simbolice al imaginii centrale: *sinucigașa cu icoana în mână*. Despre subtextul fantastic - caracterul excepțional - „al celor mai obișnuite evenimente” Dostoievski vorbește în altă parte. Caracteristic este în acest sens romanul său *Adolescentul* precum și *Meditații petersburgheze în versuri și în proză* cu fragmente metapoetice ce se bazează pe revelațiile autorului-narator care intuiește, în spatele lumii vizibile, existența unei „alte lumi, absolut necunoscută”, lume care nu i s-a „dezvăluit până atunci decât în niște dangăte neclare, în niște semne tainice”. Datorită acestor semne eroul autobiografic surprinde în lumea, reală de fapt, „niște chipuri ciudate” și discerne, în dosul siluetelor lor aparent banale, ceva ce nu mai văzuse până atunci: „Cine se strâmba în fața mea, ascuns în această mulțime fantastică, și trăgea de niște fire, și păpușile se mișcau, iar el râdea în hohote, râdea mereu!” Tocmai o asemenea viziune a lumii și artei caracterizează atitudinea scriitorului rus față de excepțional și fantastic, asigurând includerea în însăși structura operelor sale a simbolului și a mitului.

Ceva asemănător observăm și în microromanul lui Rebreanu. Descrierea entuziastă - prin gura personajului central - a dansului țărănesc viu și coșeșitor, așezată în centrul compozițional al operei, introduce în acesta mitul *Ciuleandrei*.

La diferitele nivele ale structurii, dimensiunea mitică determină sensul simbolic al mai multor imagini și scene. Astfel, soția ucisă apare în visul eroului ce „și-a regăsit sufletul”! cu o înfățișare evident nouă, și gestul ei: „îl sărută pe frunte cu buze reci” simbolizează iertarea, venită dintr-o altă lume. Amintind de întreaga galerie a personajelor angelice, întruchipând „eternul feminin”, această scenă o învie în memoria cititorului și pe Sonia Marmeladova, cu funcția specifică a acestui personaj în romanul lui Dostoievski *Crimă și pedeapsă*. Viziunea mitică nu „colorează” însă la Rebreanu doar anumite scene; ea nu este folosită în maniera tolstoiană, ca izvor de sensuri simbolice ale anumitor imagini (stejarul de la moșia Rostovilor, cerul Austerlitzului), ci structurează întregul artistic, așa cum se întâmplă în ultimele romane și nuvele ale lui Dostoievski *Demonii*, *Idiotul*, *Visul unui om ridicol*. Tocmai aici se găsește perimetrul principal al interferenței dintre *Ciuleandra* și opera lui Dostoievski, precum și a urmașilor acestuia din literatura secolului XX.

Perspectiva mitului este introdusă în roman treptat. Suprapunerea consecutivă și adâncirea motivațiilor crimei - de la nivelul biologic și antropologic („instinctele”, ereditatea), spre cel concret psihologic iar apoi, prin cel social-psihologic, spre nivelul metafizic, reprezentat de mit, - se întrevăde (poate fi observată) în revelațiile lui Puiu Faranga. În lumina retroactivă, o serie de imagini capătă aici valențe simbolice. Ne gândim în primul rând, la îndoitul nume al eroinei: rusticul *Mădălina* devenind mondenul *Madeleine*. Adâncind motivația crimei, această imagine permite mutația de la explicația fiziologică la cea concret-psihologică. Într-un mod asemănător, următoarea etapă a plonjării lui Puiu în propria conștiință este marcată de dedublarea simbolică a denumirii dansului: pronunțată de orașanul Faranga în forma de *Ciuleandra*, în gura fiului de țaran Ursu ea sună ca *Șuleandra*, ceea ce întărește motivația social-psihologică a crimei și construiește pe baza ei un întreg nivel al textului. „Cuvântul” doctorului Ursu este inclus, la un moment dat, în cuvântul autorului-narator. Un lanț de scene de „confesiune” ale ucigașului în fața anchetatorului său *sui generis*, dezvăluie una dintre cauzele cele mai importante ale crimei, care este „cumpărarea” dragostei, uzurparea lumii sufletești a „celuilalt”. Totuși, orbit de propriile sale patimi și suferințe, doctorul Ursu este înclinat spre motivațiile social-psihologice ale „turburării temporare a conștiinței” pacientului său. De aici, distanțarea față de el a autorului. Trecerea, schițată în scenele cu doctorul Ursu, spre un nivel mai profund de dezvăluire al personajului și al „tainei” sale, este realizată prin introducerea personajelor țărănești.

Aprecierea unanimă a imaginii lui Andrei Leahu ca o izbândă artistică

provine, desigur, din apartenența acesteia la o statornică tradiție a literaturii realiste. Analiza comparată surprinde însă, în modul de zugrăvire a acestei figuri, o serie de semnificații cu totul speciale. La prima vedere, Rebreanu pornește, în descrierea lui Andrei Leahu, de la Tolstoi, subliniind contrastul dintre Puiu Faranga și supraviețuitorul său, dat de capacitatea celui din urmă de „a pleca din fața păcatului”. Rădăcina fermității morale și a forței sufletești a lui Andrei Leahu constă în supunerea în fața sorții, care decurge din credința lui simplă dar fermă în Dumnezeu. Această credință se bazează pe sentimentul apartenenței sale organice la viață și glie, și prin urmare, pe înțelegerea instinctivă și aprobarea fără drept de apel a legilor lor.

Pe calea căutărilor sale Puiu ajunge și el la Dumnezeu - mai exact, se întoarce la credința sa din copilărie. Dar nu îi e dat să-l găsească pe Dumnezeu cel al iubirii și al iertării: stăruind în încercarea de a se elibera de bănuiala propriei vinovății, el ajunge la ideea că este „ales”, „sortit” crimei. Astfel, divinitatea îi apare, de fapt, într-o singură ipostază - cea a Dumnezeului-judecător. Grăitor este în acest sens dialogul cu Leahu din capitolul XXIII:

„...Greu e păcatul pe suflet, Andrei, și tare apasă!... Uite, eu câteodată îl simt mai greu ca o piatră de moară!

- Lăsați, boierule, că bun e Dumnezeu... încercă gardianul să-l mângâie.

- Chiar dacă e bun Dumnezeu și iartă, păcatul rămâne și apasă și nu vrea să te ierte!... Zi mai bine Doamne ferește, Andrei!

- Doamne ferește! - Noapte bună!”

Pentru Leahu, cu dualismul lui țărănesc sănătos, Dumnezeu își împarte clar funcțiile cu Necuratul („...iată că am plecat, să nu mă împingă Necuratu-n păcat...”). Salvarea, într-o asemenea lume, nu poate veni decât de la resemnarea, „împăcarea cu lovitura soartei”, bazată pe credința nestrămutată în Dumnezeul atotiertător. Iată de ce el o numește nebunia, prin care își explică Puiu crima „boală boierească” și privește atât de îngrozit logoreea însuflețită a boierului.

În viziunea lui Puiu, care nu a ajuns și nu e capabil să ajungă la credința adevărată, principiile binelui și răului sunt amestecate: imaginea lui Dumnezeu este înlocuită, de fapt, prin revelația „altcuiva” - „misterios diriguitor al destinelor noastre”, care mănăiește nemilos sorile și poartă „păpășile”, exact ca la Dostoievski. De aici, caracterul global al tratării în roman a motivului fatalității.

Din jale se-ntrupează speranța

SCRIU aceste rînduri înainte de 17 noiembrie, deoarece voi pleca pentru cîteva zile în Irlanda și alegerile mă vor prinde departe de casă. Le cer scuze cititorilor dacă evenimentele care urmează vor face această cronică ușor anacronică. Sper că va exista posibilitatea să votez și eu acolo, odată cu ei, împotriva lui Iliescu și a regimului său.

Încercînd să găsesc o idee pentru acest articol mi-a venit mai întîi în minte vocea percutantă a unei tinere prozatoare, care, nu demult, îmi spunea: *aș fi votat și cu un hipopotam, numai să se termine odată*. Mă gîndesc la întîlnirea celor 16 candidați, la care Ion Iliescu avea încă aerul unui învingător. În fine, urmăresc confruntarea dintre cei doi *finaliști* la ProTV și mi se pare că *mult stimatul și iubitul nostru președinte* arată așa cum arăta înaintașul său în ultima lui săptămînă. Orice efort de a mai convinge pe cineva pare de prisos. Tim-pul lucrează clar în defavoarea sa. Asta îl face ades să-și piardă cumpătul și să înceapă să strige. Într-o clipă de rătăcire, chiar a uitat că veacul a mai înaintat și s-a trezit spunîndu-i lui Emil Constantinescu: *domnule Ceaușescu*. Nu știu cum i-ar fi răspuns *domnul Ceaușescu* dacă l-ar fi auzit. Cred însă că *doamna Ceaușescu* ar fi început să fluture actul de condamnare a lor la moarte (pe care Ion Iliescu l-a semnat înainte de a avea vreo funcție oficială) și ar fi strigat: *uite dovada* (că a fost lovitură de stat). Mă gîndesc cît de absurd e faptul că, după afîția morții și răniți, acesta este singurul caz în care știm bine cine pe cine a împușcat. Apoi mă uit încă o dată la *marele candidat de partid și de stat* care, de pe un alt canal, le garantează alegătorilor că, dacă îl votează pe dînsul, va fi pace. Dacă nu, nu. Se aud voci care-l contestă iar el își pierde din nou cumpătul și se uită

dezorientat către cer, de parcă l-ar aștepta pe domnul general Stănculescu să-i pună la dispoziție un elicopter.

Cineva ar putea să spună: rîdeți voi, dar dacă urmașul lui Ceaușescu se pregătește, totuși, de război. I s-ar putea răspunde că n-are nici o șansă, căci *domnul Măgureanu e cu noi*, iar domnul Militaru se luptă în zadar, căci dînsul nu mai este militar. N-a mai rămas pe aceeași poziție decît Gelu Voican Voiculescu, dar n-ar fi exclus să intre și el în derivă și să pună din nou de-o colivă. Numai că noi nu vrem moartea păcătosului, ci îndreptarea lui. oricum, după ce și-a executat cu sînge rece *înaintașii*, el a avut grijă să fie abolită pedeapsa cu moartea și nu vom fi noi cei care s-o introducem înapoi. Nu înțelegem, deci, de ce se teme, că nimeni dintre noi nu poartă armă, iar dînsul nu e-nchis într-o cazarmă, ci are chiar un loc în Parlament. Or, se știe că la noi imunitatea nu se ridică așa, cu una cu două. Iar dacă se ridică de ce să-i fie frică? (Doar i s-a ridicat și lui Vadim, alături de care sărbătorim victoria opoziției în alegeri). Ar fi putut să se retragă în mod decent și să-l lase pe Adrian Năstase (care tocmai se consolează) să fie *un simplu parlamentar*, așa cum ne spunea, cu modestia care îl caracterizează, în lunga noaptea electorală de la 3 noiembrie. Ar fi avut efectiv ce să facă, fiindcă Emil Constantinescu nu e Nicolae Ceaușescu (așa cum a crezut fostul activist în clipa aceea de rătăcire pe care a avut-o cu ocazia confruntării de la ProTV) și ca atare nu va putea *să facă totul*. În treacăt fie zis, am avut și eu destule îndoieli cu privire la programul său, și nu voi spune acum că a fost candidatul meu preferat. Dar dacă ne va ajuta să scăpăm odată de *emanatul* care nu vrea nici mort să părăsească palatul, voi recunoaște deschis că m-am înșelat și a făcut mai mult decît am

sperat. Fiindcă, așa cum spunea aceea tînără prozatoare, care a ajuns, ca noi toți, să nu-l mai suporte, cred că într-adevăr eram în stare să votăm chiar și un hipopotam, numai să terminăm odată cu acest ultim mohican al regimului comunist. Deși, dacă e să fim cinstiți pînă la capăt, nu prea știu cum arată aceea biată ființă necuvîntătoare care a fost invocată, ca semn că ajunsesem la limită, cu toate că ea nu era cu nimic vinovată.

Să căutăm, deci, într-un dicționar... *HIPOPOTAM Mamifer erbivor nerumegător, cu corpul masiv, de c. 4,5 m lungime. (Hippopotamus amphibius). Traiește în fluviile și în lacurile din Africa ecuatorială. În enciclopedie are și o fotografie. Nu e prea arătos, dar în orice caz nu este periculos. Numai că, din păcate, nu prea ar fi întrunit condițiile pentru a candida și putea fi contestat. Pe de altă parte, mă tem că hipopotamii seamănă unul cu altul mai mult decît oamenii și cred că nu era atît de ușor cum ne imaginam să alegem cu toții același hipopotam.*

Fără să vreau am expus cumva ideea votului negativ, acreditată de presă, pe care Ion Iliescu încearcă s-o spleculeze, neînțelegînd că e ultimul lucru care ar putea să-l avantajeze.

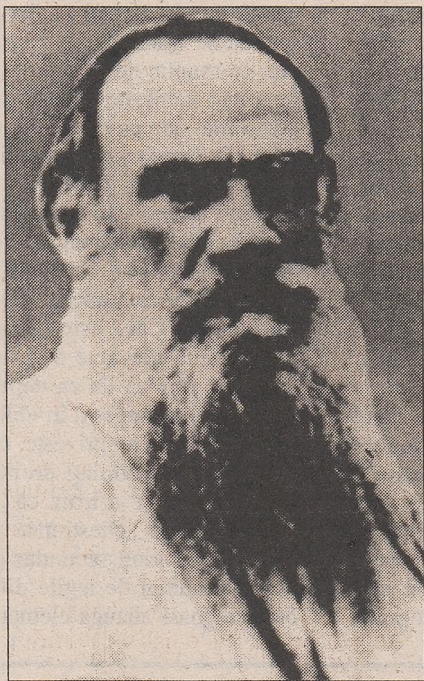
Dar, slavă Domnului, etapa în care îi privea de sus pe cei 15 contracandidați ai săi a trecut. Așa împărțiți cum eram, datorită disperării, am reușit să ne unim din nou într-un gînd, ca pe vremea *înaintașului*. Votul negativ care pe măsură ce ne lega ne și dezlega, a devenit, în sfîrșit altceva. Acum contracandidatul lui Ion Iliescu e chiar candidatul nostru fiindcă a reușit să ne convingă că ne-a reprezentat și pe noi rîzîndu-i în față adversarului țării care ne-amenința că dacă nu-l vom alege pe dînsul are să fie război.

Plec de acasă cu speranța că va fi

REFLECȚIILE eroului inițial rudimentar despre singurătatea iremediabilă a omului pe pămînt, despre întîmplare și fatalitate, sunînd după unii forțat, se dovedesc a nu fi simple translări în țesutul operei a speculațiilor autorului real, „înclinat spre idei preconcepute” măcar și pentru faptul că ele nu fac decît să dezvăluie sensul a ceea ce este arătat în însăși țesătura narativă a romanului. O întîmplare evidentă: întîlnirea eroilor la hora sătească, care duce la moartea Madălinei și la nebunia lui Puiu, capătă, la nivelul eroului dezorientat, privat de credință și răvășit în toate noțiunile sale despre viață și moarte, valențele unei fatalități. Același episod își descoperă, la nivelul autorului, caracterul profund necesar care este reductibil însă la legile „vieții materiale”, ci sugerează și alte legi, nedescifrabile pînă la capăt, trădînd viziunea profundă, metafizică asupra vieții și condiției umane, a autorului.

Pornind alături de Tolstoi, autorul *Ciuleandrei* se apropie astfel, mai degrabă de Dostoievski. O apropiere evidentă o semnalează nu doar abordarea motivului mai sus comentat, ci și modul de zugrăvire, în spiritul aceluiași motiv, a personajelor țărănești, așa cum apar și la Dostoievski în *Amintirile din*

casa morților sau în *Jurnalul scriitorului*. Întreaga specificitate și împlinire a imaginilor analizate nu se explică însă, desigur, prin reminiscențele lecturii, fie acestea viziunea tolstoiană, din *Război și pace* sau *Puterea întunericului*, sau utopiile „sămănătoristului” Dostoievski. Regăsim aici alte izvoare, mai profunde, datorate poate, nu atît lecturilor autorului, cît „memoriei genului” (Bahtin).

Rezumînd însăși esența artei lui Rebreanu, motivul Ciuleandra generează, implicit, *mitul vieții*, așa cum i se prezintă autorului romanului *Ion*. Legat de *viața pămîntului*, cu forțele ei fecunde și instincte întunecate provocatoare de drame ale cărnii, dansul Ciuleandra dezvăluie parcă toată măreția vieții dar și haosul ascuns dincolo de această măreție. De aici, înainte de toate, capacitatea lui de a dărui armonia supremă, încântarea, extazul, păstrate în subconștient de memoria lui Puiu. Frumusețea și beția pasiunii îi aduc însă armonie doar celui ce se sprijină pe morala firească a omului din popor. Dar tot ele îl amenință cu un deznodămînt dramatic pe un om al pămîntului atunci când în relațiile omenești intervine „Necuratul” și îi deschid larg bezna în fața unui *străin*.

EXPRIMÂND dezlănțuirea patimilor omenești și în același timp „extazul închinării religioase”, Ciuleandra reînvie parcă în memoria cititorului misterele eleusine, legate de cultul Țărănei-Mamă, cu tema lor centrală - a morții și a învierii, și misterele dionisiace, închinete Zeului fecundității. „Zeitatea muncilor agricole”, legată de forțele spontane ale pămîntului, Dionisa apare

în miturile antice ca Liei eliberatorului, care îi scoate pe oameni din „lanțurile vieții măsurate de zi cu zi”, dar și ca divinitatea „ce trimite nebunie dușmanilor, pedepsindu-i îngrozitor”. Asemeni participanților la misterele antice, Puiu este sfîșiat de pasiunea sa precum Penteu de bacantele; ca o bacantă despuiață apare soția lui Andrei Leahu cu plodul unui străin în brațe. Principiul răului, introducînd în mitul antic elemente ale dualismului contemporan, este întrupat de mama Madălinei care-și vinde fata devenind astfel complice la crimă. Resemnarea față de acest principiu îl salvează, după cum am văzut mai sus, pe Andrei Leahu. În ceea ce privește pe Puiu Faranga, învierea lui, aproape atinsă, nu se produce însă, el rămînînd un străin nu doar de glie, ci și de viață, și efortul lui supraomnesc de a cunoaște duce inevitabil la nebunie.

Un astfel de subtext al evenimentelor, descrise în limitele cronotopului specific rebrenian în formele „vieții înseși”, potențează neconținut atmosfera de taină sugerată de însuși subiectul romanului rebrenian și, oferindu-i nota accentuată de modernitate, îi atribuie caracterul unui adevărat mister contemporan, tragic neîmplinit.

Elena Loghinovski

CUM PUTEM FI EC

INTRAREA în Europa": o formulă „magică“, având, după opinia lui Adrian Marino, un conținut totalizant: „admirație și complex de inferioritate, emulație și invidie, speranță și revoltă, ideal și integrare, dorință de progres, regenerare și reabilitare“ (*Pentru Europa*, Ed. Polirom, Iași, 1995). Repetăm astfel, într-un fel, „criza“ de conștiință continentală prin care a trecut intelectualitatea noastră la sfârșitul veacului al XVIII-lea și la începutul veacului al XIX-lea. Dacă împrejurările istorice diferă, aspirațiile de deschidere, sincronizare și integrare sunt similare. E, negreșit, o mișcare nu doar pozitivă, ci și fundamentală, necesară regăsirii de noi înșine, la ieșirea din tunelul sumbru al totalitarismului, ce ne-a făcut să rămânem în urmă față de ceasul „luminatelor Evrope“. Din care pricină, așa cum relevă Adrian Marino, suntem nevoiți a ne întoarce la mentalități și mijloace perimate ori care doar au această aparență, în Occident, între altele la valorile iluministe: libertatea de gândire și comunicare, spiritul critic ș.a., care dobândesc o neașteptată actualizare la finele unei epoci echivalente cu „tirania“, astfel cum a fost definită în „secolul luminilor“. Spiritul critic - suntem într-un tot de acord - e mai important ca oricând. Orice reducere sau ocultare a lui ne apare ca extrem de păgubitoare - și avem în vedere inclusiv programele și îndrumările, directivele europene de tot soiul, care, oricât ar primi adeziunea noastră în linii mari, nu trebuie să i se sustragă. Inclusiv iluminismul recidivant se cuvine a se pune în oglindă, dacă e consecvent cu sine. Cu care prilej își poate recunoaște limitele, decurgând din discursul exclusiv raționalist, care înlătură valorile iraționale: religia, metafizica, mitul, viziunea, sentimentul tragicului, metafora, stilul etc., adică, la urma urmei, creația. Utilă până la un punct, perspectiva iluministă, dacă nu e tratată *cum grano salis*, se dovedește invalidantă. Căci ea e opacă la fața cea mai vie, mai adâncă și mai fertilă a spiritului european, la ipostaza umanității ce se raportează la absolut. De ce integrare poate fi vorba și în ce fel de Europă, dacă dăm la o parte toate acestea? Nu cumva, ca să zicem așa, de o jumătate de integrare, într-un sfert din întreg? Nu cumva ne așezăm, cu bună știință, pe linia unei medii sterile, a unei cuminții administrativ-culturale, enciclopedic-dezolate? Firește, îi putem disprețui pe Pascal și pe Kierkegaard, pe Dostoievski și pe Kafka, pe Freud și pe Unamuno, pe Schopenhauer și pe Cioran, pe Rilke și pe Trakl, pe Claudel și pe Blaga, pe Nietzsche și pe Heidegger, pe Scheler și pe Mircea Eliade, pe Beckett și pe Ionesco, pe Berdiaev și pe N. Steinhardt, dar o facem pe... risc propriu. Putem ironiza, la rigoare, „sentimentul tragic al vieții“ al lui Unamuno, „mesajul de mântuire“ la care se referea Ioan Petru Culianu, „generalizările abuzive și simplificatoare“, „pretinsele adevăruri definitive“, emise de Cioran, „imprecizia semantică“, „tonul inițiativ, nebulos, confidențial“, practicate de Constantin

Noica, ce s-ar opune „unor discuții filozofice, metodice, serioase“, însă nu fără a risca o mai mult decât firească reacție de stupefacție. Cu atât mai mult cu cât ne revendicăm de la o intenție a globalizării, a sintezei, a integrării. Lucrurile trebuie afirmate deschis. Un exces de conveniență sub care mocnesc contrarietățile și se ascund semintele rezervelor ce se vor înălța necruțător la un moment dat, avem impresia că nu servește nimănui. Și nu doar așa-zicând cu adversarii se cade a discuta, ci și cu cei pe care, într-un fel sau altul, îi putem socoti comilitoni. Poate chiar în mai largă măsură cu ultimii, deoarece situându-ne pe același teren constructiv, având privirile atinse în aceeași direcție, rezultatele pot fi mai substanțiale. Drept care considerăm utilă analiza unor aspecte interpretabile din eseu menționat al lui Adrian Marino. Aprobându-l și prețuindu-l în demersul său general, ne luăm dreptul de a-l socoti drept un prilej de adnotare a unor chestiuni ce pot fi văzute și înțelese și altfel. Democratul, *ergo* pluralistul care e marele savant Adrian Marino, nădăjdindu-mă că va înțelege îndreptățirea comentariului nostru.

PRIMA întrebare care se pune e dezarmantă în simplitatea ei. Suntem sau nu, noi românii, europeni? Incontestabil, a trecut momentul occidentalismului egolatru și autoritar, îngust, marcat, în pragul secolului nostru, printr-un articol faimos al lui Ferdinand Brunetiere (din 1900), care concepea „literatura europeană“ alcătuită doar din cinci „mari literaturi“: franceză, germană, engleză, italiană și spaniolă. La ora actuală, credem că se poate răspunde în felul următor: suntem, neîndoios, europeni sub raportul culturii, deși mai puțin sub raportul civilizației, căci regimul comunist ne-a desincronizat, în primul rând, de mecanismele de civilizație ale Europei. Prin urmare n-are rost a dramatiza situația, a ne subestima. Spiritualitatea românească a supraviețuit, am putea zice, miraculos, unor încercări extrem de grele, fapt ce ne situează, dacă luăm în considerare atât versantul său intern, cât și cel al diasporei, la un nivel european cert. Dar Adrian Marino, un iluminist, neglijează factorul spiritual, punând un accent apăsător pe cel material. Pentru d-sa, modelul Europei e, cu preeminență, „un model și un ideal de bunăstare și dezvoltare economică“ „«Masele largi populare» n-au fost niciodată sensibile, nici în Occident, nici la noi, mai ales, la valorile spirituale, ci materiale, economice, de «consum». *Coca cola* a fost și a rămas mai «tare» decât orice argument ideologic «anticapitalist»“, notează cu satisfacție autorul. Spunem cu satisfacție, întrucât nu e la mijloc doar un element constatativ, ci și o mărturie personală intrinsecă: „Noi înșine, când ajungeam în Occident, intram în muzee și biblioteci, dar și în mari magazine“. Ca să se știe! Chiar dacă e un factor deosebit de deficitar, să dăm atâtă importanță economicului? Preopinientul nostru e foarte categoric: „«Europa» a fost, este și trebuie să rămână (...) din acest punct

de vedere - foarte simplu, dar categoric și energic spus - un model și un ideal de bună stare și dezvoltare economică“. Un „punct de vedere“, după cum se vede, pragmatic, empiric, bidimensional, consumatorist, „american“. „Cheia“ producției de bunuri ale spiritului pare a fi una materială: „Căci de la nivelul bunei stări pleacă, pe trepte ascendente tot mai înalte, totul. Orice realizare și creație“. Eventualul punct de vedere abstras, spiritual, e copleșit de utilizarea persiflatoare a verbelor ce l-ar caracteriza: „În fața acestei realități teribile, orice ironie sau sarcasm, fie ele și «filozofice», se prăbușesc. Penibil și ridicol, ca orice utopie absurdă.“ Sau: „Să mi se dea voie să resping categoric acest afectat dispreț «filozofic» antieuropean“. Și, bineînțeles, metafizica e asijderea implicată în speculativa caricatură. O economie ce nu asigură cetățeanului dreptul de-a cumpăra un pachet de unt este, gradat, „un faliment total, o catastrofală eroare ideologic-politică și un scandal, eram să spun, «metafizic»...“. Disociat de vederile lui C. Noica (un text al acestuia apare amendat pentru „realismul său total“, apreciat a fi „cel puțin grotesc“), și de cele ale lui Cioran (date la o parte, cu dispreț, pentru stilul lor „liric-flamboyant, exaltat, imperialist-profetic-apocaliptic“), teoreticianul ideilor literare se arată nepăsător la un scandal... antimefizic. Cu oricâtă ironie pozitivă ne-ar privi, ne temem că un asemenea scandal e inevitabil...

CONCEPȚIEI pragmatice, materialiste a lui Adrian Marino îi putem subsuma și alte aserțiuni ale d-sale. Astfel satul „tradițional-ancestral“, distrus aproape în întregime de sistemul comunist și de colectivizarea adiacentă, e confruntat nu, așa cum ne-am fi așteptat, cu vizunea lui (vai, „filozofică“, „metafizică“, semnată de Blaga și de alții), ci cu situația aceleiași înjghebări de viață obștească în Apus. Așadar, condamnarea sa e ratificată comparatist-sociologizant: „El rămâne, în continuare, doar un mit ideologic, nostalgic și foarte conservator. În sfârșit, în întreaga Europă occidentală și, tot mai mult și centrală, «țărânel» se transformă în «fermier», iar ponderea sa socială se micșorează progresiv“. Dar, mai cu seamă, ne atrage atenția raportul pe care-l stabilește autorul între valoarea „absolută“ și cea de „circulație“ a operelor. Redundant antimetafizic, ardent practic, Adrian Marino afirmă și se întreabă retoric: „În ultimă analiză, totul se reduce la rezolvarea raportului permanent și hotărâtor, imposibil de evitat, dintre valoarea literară *absolută* și de *circulație*. Care este cea mai importantă?“ Într-adevăr e o „problemă“ importantă, fiindcă de ea depinde „definirea locului nostru real în «literatura europeană»“. În ce ne privește, cutezăm a ne declara mai apropiați de poziția lui G. Călinescu, care afirma că „universal e absolutul“, iar „chestiunea răspândirii e de ordin cu totul secundar și exterior și depinde numai de legile difuziunii“. La care se poate adăuga elementul acciden-

tului pur, al hazardului. Opera nu este, sub specia ontologică diferent de mobilitatea, colț de atenție, aprecierea de care are nevoie un moment sau altul, într-un noul moment sau altul. În opoziție și în limbajul caracteristic, Adrian Marino scrie: punct de vedere total metafizic, ic, azi integral anacronic, depășit, intrat în epoca «literaturii univale» care valorile circulă peste tot și sensurile“. Nu ne-am încumurat peste picior, chiar dacă avem hermeneutului Marino, marile filozofice, nici nu-i putem împănașmismul, limitându-ne a sublinia artificială a celor două atribute reieșite, așa-zisa valoare de circulație, una derivată, circumstanțială, și alta, creație - repetăm - există în sine, stituind o latentă a comunicării, neapărat o comunicare în act. „Și știți“, crede Adrian Marino, consecvenți, ar depozita cartea în sertar sau într-un *safe*. De ce, ne-am închidă? Istoria literaturii conștientă, destule opere cu apariție întârziată, căror valoare n-a dispărut. Așa cum ne-am arunca în fața mașinii trenurilor pentru a scăpa de „accidentelor de circulație... În cele de mai sus, găsim la autorul *narului de idei literare* o curioasă și zădărnă (măcar exultantă) a actului grabă, o nervozitate ce par a-l mină (poate un morb al civilizației) pante care-l fascinează aidaomătrelor mari, luminate, prin care sunt sute, mii de oameni lucrând în fața calculatoarelor“, la Tokyo „loarea“ este azi, în primul rând, este recunoscut în mod public“. „loarea știe să și aștepte, nu-i așa cum axiologia zilei de azi nu e și durabilă. E de mirare că tocmătorul doct, care crede a ști nimic nou sub soarele ideilor și literare, e atât de sensibil la „valorii de circulație“, la „actu în parte perisabilă, a valorilor, mează, nu o dată, trasee impredic-

ADRIAN Marino socotește „idealul european“ patibil cu ceea ce, generic și simbolic, se numește „găria de dreapta“. Desigur, „spiritualist, naționalist, izolaționist, loial“, „«sat»“ reprezintă, în genere, o retracție, o închistare, o limită, chiar un refuz al circulației valorilor, lucrurile sunt, în realitate, relaționale, pildă, denunțând „imitațiile superficiale“, unul din principala năvăliri ai dreptei execrate, Nae Ionescu, într-un fel, ... maioreșcian. Ceea ce neaște însuși Adrian Marino: „Într-o privință, Nae Ionescu și toți ei sunt profund și definitiv «naționaliști»“. Sau: „Nae Ionescu ne-a lăsat un super-junimist, adversar iredentist «formelor fără fond». El visa «o țară de pe făgașul pe care i-l cucerise aproape un secol, liberalismul, ducând România în matca dezvoltării firești»“. Devine astfel la fel de naționalist și corifeul Junimii? Devine l-

OPENI

inabil și duhul junimist însuși? Nu exact, însă ni se atrage atenția, pe neașteptate, la Tudor Vianu, că (circumstanța agravantă?) gândirea Junimii nu este decât o prelungire a ideologiei europene post-revoluționare - auroraționiste, cum ar veni - a unor „maestri”, de Bonald, de Maistre, ce resurgă „formele” politico-sociale intro- duse de momentul 1789 și diseminate în Europa. Incontestabil, Adrian Marino nu-i este străin. El se bazează pe „filozofii-mit, filozofii-rituali, filozofii-simbol, filozofii-mistici, filozofii-guru ai culturii actuale”. Odată cu el, ce le recunoaște „marea valoare”, „meritele considerabile”, de ce le reproșează că n-ar putea „constitui reperele culturale”? Să precizăm: nu ale filozofiei politice pur și simplu, ci ale vieții culturale, necesarmente plurivoce. Parcă este tocmai just. Să reamintim că există o cultură de dreapta importantă, valabilă în sine, indiferent de aderența sau non-aderența noastră la atitudinile politice, la doctrine, de dreapta, întinse pe o gamă largă, de la extremism la conservatoris- m democratic cel mai onorabil. Dar să nu uităm istoricul temei, așa cum e schițată de Adrian Marino. Pe când elitele noas- tre din epoca 1848 erau ferm și manifeste europene, vocea lor s-a stins curând. Ne-putem fi întors, „spiritual vorbind, mult în urmă, în timp și spațiu, într-o zonă ne- cunoscută, imposibil de localizat în «Eu- ropa»”. Până într-atât, încât în a doua jumătate a secolului trecut (e o aluzie, nu o aluzie la Eminescu, care nu e mit), și mai ales în anii interbelici, ide- ologia dominantă în România a fost cea naționalistă, rasistă, „totdeauna europeană”. Dintre manifestările ale acestei ideologii, apare menționat arti- culul lui Blaga, *Revolta fondului nostru*, care ar fi fost nu doar „violent, cald”, ci și „absurd antilatin”. De ase- menea este incriminată „tracomania”. Dacă aici intervine un sofism vădit. Oare nu erau și ei... europeni? De ce se vede în vedere o Europă redusă, un soi de Europă exclusiv occidentală ce ar fi fost înțeles *avant la lettre*? Cu atât mai de- clar, cu cât Adrian Marino, după cum se arată mai la vale, combate el însuși st monocentrism aflat sub pavăza opoziționismului. Altădată (înainte de 19), vorbea chiar mai mult decât pre integrarea noastră europeană, pe necesitatea unui policentrism al culturii contemporane. În fine! Dacă cultura are perfectă dreptate când com- bate „fundamentalismul ortodox”, aceea este inconsistentă, potrivit căreia poporul român s-ar fi născut ortodox, prin ele- ctara menționare a împrejurării că do- ctina a apărut abia după anul „Marii scurte”, 1054, dată la care etnogeneza noastră era de mult încheiată, ne con- tinuă gestul d-sale de-a respinge o opoziție ce pare foarte rezonabilă: „Situati- oarea «Occident» și «Orient», nu ne mai permite să face integral soluția «punții de legătură» (M. Eliade). Dorim pe față ca cultura să încline tot mai mult în fa- cea «Occidentului»”. Oare nu suntem noi, în acest punct, o „punte de legătură”? O sinteză? Este nevoie să devenim, rapid, sută la sută occidentali? Evident, „claritatea

mesajului și voluntarismul ideologic nu sunt (...) nici pe departe suficiente”. Bunele intenții ale teoreticianului se cu- vine a fi confruntate cu realitatea istorică, pe diversele-i paliere. Oricât d-sale îi repugnă „filozofia» de dreapta”, „misticismul”, „nebulozitatea” și „dezechili- brurile”, acestea fac parte din substratul inalienabil al culturii naționale, sunt un pol al său (după cum se pot regăsi și în alte culturi ale continentului, inclusiv în cea, atât de „raționalistă”, a Franței). Această cultură n-a fost, n-a avut cum să fie numai și numai rațională, liniară, uni- formă. Nereceptiv la „mit” și „mitolo- gie”, la „lirism”, la „metafizică”, „impre- sionism”, „eseism” etc., Adrian Marino nu e receptiv la unul din aspectele orga- nice, profunde (poate cel mai profund) ale creației românești, care nu poate fi re- strânsă doar la partitura rațională, la umoarea clasică, la teorie. De la Eliade la Rădulescu la Iorga, de la B. P. Hasdeu la Pârvan, de la Eminescu la Blaga, Argehezi, Voiculescu și până la Cioran, Mircea Eliade, Noica, N. Steinhardt, am avut parte de mari tensiuni creatoare ce au implicat și „misticismul” și „nebu- loasa” și „iraționalul” și „trăirea” și „au- tenticitatea” și reflecția „naționalist-intu- itivă”, fără a fi neapărat... antieuropene, deoarece s-au manifestat în Europa, în consonanță cu tendințe și orientări din alte părți ale ei. De ce să recurgem la un europeanism unilateral, sărăcit? De ce să nu îmbogățim conceptul cu tot ce ar intra, ca valoare, fără prejudecăți și sche- me apriorice, în sfera sa? De ce să taxăm drept „obstacole” componentele sale fi- rești, specifice? Ne întrebăm dacă Dos- toievski, exponent de vârf al slavofiliei, cu știutele sale trăsături expansioniste, întru slava celei de-a treia Rome, nu este european, și dacă Thomas Mann, ca autor al *Considerațiilor unui apolitic*, aceea apologie a unei Germanii conserva- toare, romantice, mitologice, belicoase, pamflet masiv împotriva spiritului fran- cuez egalitar și republican, merită a fi alungat de pe bătrânul nostru continent. Și dacă autori francezi precum Chateau- briand, Barbey d'Aureville, Léon Bloy, Maurice Barrès, Charles Maurras, catoli- ci, monarhiști, conservatori, antiparla- mentari - „reacționari”, tot unul și unul - merită a fi izgoniți din memoria estetică și spirituală a Europei. Iar pasivitatea, boicotul istoriei, minorismul nu ni se par chiar accepții ale capitulării, pseudonime ale lășității și trădării, care s-au manifes- tat în altă parte! Să ne amintim doar demnitatea lui Blaga însuși, care a boico- tat istoria crudă și în nume personal, cu un profund efect pilduitor, în sensul re- zistenței, al supraviețuirii. Iar un scriitor și cărturar important din generația război- ului, victimă a aceleiași istorii care ea ne- a îndepărtat silnic de Europa - l-am nu- mit pe Ion D. Sîrbu - scria cu atâta miez: „Europa ne judecă pe noi, românii, pen- tru lipsa noastră de acțiune și zgomot, dar judecând eurasiatic (am stat 1000 de ani sub ocupația Asiei, nu a Europei) mi se pare că tăcerea, inacțiunea, anoni- mizarea colectivă, pot fi la fel de eficace, în lupta noastră politică și morală, ca și ieșirea în stradă sau urcarea pe baricade”.

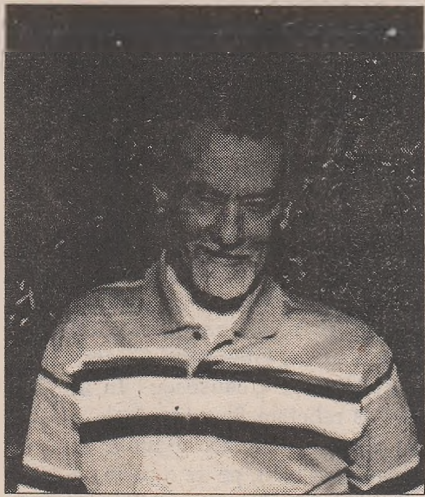
SĂ NE întoarcem însă la Nae Ionescu. Acesta e socotit a aparține unei „ideologii pro- fund antieuropene”, „profund perimate și chiar nefaste pentru destinul european al culturii române”. Înverșunarea unor atari considerații e incontestabilă. Cu toate că mărturisește a admira „stilul jurnalistic, pur ideologic, limpede, concis și uscat” al *Rozei vânturilor* (stil ce nouă nu ni se înfățișează chiar... „uscat”), în opoziție cu „literaturizarea ideologică actuală”, Adrian Marino nu trece de această con- cesie formală. Faimosul profesor de filosofie este demonizat fără încetare... N-am putea respinge totalmente descrie- rea posturii „naiste”, așa cum o săvâr- șește teoreticianul, însă avem impresia că accentul s-ar cuveni plasat în alt loc. Nae Ionescu reprezintă o floare rară a unui climat de gratuitate, de lux al spiritului. E unul din fenomenele cele mai expre- sive ale acelei perioade mirifice, din nefericire de scurtă durată, care se situa între cele două războaie mondiale. Afirmățiile sale paradoxale, șocante, nu trebuie, în chip obligatoriu, luate *ad lit- teram*, transpuse într-un plan al concre- tului. După cum arătam și într-un co- mentariu din *Contemporanul-ideea euro- peană*, din 1990, prilejuit de reeditarea vestitei culegeri de publicistică, alcătuite de Mircea Eliade, Nae Ionescu era un fantast, un general de cabinet, ce manipula soldați de plumb, mai curând un ideolog subtil, și excentric decât un politician. Într-o convorbire cu Ion Solacolu, I. Negoieșcu îl circumscris, pertinent, formulei „ideologie la nivel pur universitar”. Iar Mihai Șora, fost stu- dent al magistrului, îl judeca în următorii termeni: „e vorba de «viziune», adică de o faptă vie a gândului în căutare de expresie, nicidecum de o «ideologie», alcătuită din idei gata răcite și combinate după nevoile cauzei”. Ca și: „Nae Ionescu nu era un ideolog; el era un metafizician, adică un om a cărui instanță de referință e, în fond (deși nemărturisită ca atare), Absolutul”. Din care pricini, avem impresia că „reacțio- narismul” filosofului-mit, după formula lui G. Călinescu, sau al „profesorului de înțelepciune al națiunii”, „neinvitat și imperios”, după cum batjocoritor îl apre- ciază Adrian Marino, ar trebui reconsi- derat, pentru a nu mai funcționa ca o sperietoare grosolană, pe un ogor în care ne întâlnim mai ales cu sperietorilor proletcultismului și ale național-comu- nismului...

N U MAI puțin riscantă ni se înfățișează echivalarea cul- turală a dreptei cu stânga, ecuație pe care Adrian Marino o exer- sează stăruitor: „Aceste «teze» (ale lui Nae Ionescu - n.n.), ca să le numim ast- fel, sunt profund conservatoare, ca să nu spunem «reacționare». Idealul era deci: izolare, autarhie, standard de viață scăzut etc. Deci... ceaușism!”. Ca și (de aseme- nea în legătură cu Nae Ionescu): „Ori- cine vede identitatea doctrinară totală cu politica P.C.R., cu ideea statului totalitar, respectiv cel comunist-ceaușist”. Din cel puțin două motive. În primul rând, întrucât, dincolo de unele analogii indis- cutabile, avem a face cu lumi net dis- tincte sub unghiul substanței teoretice și al idealurilor urmărite. Dacă mecanismul statului autoritar, represiv și izolaționist, de tip fascist-nazist, se apropie de cel de tip bolșevic, în schimb spiritualismul, religia, mistica, precum și recursul la arhetipul magic-rural, factori distinctivi pentru dreapta, astfel cum se răsfrânge ea în doctrina lui Nae Ionescu, se dove-

desc la antipodul materialismului dialectic și istoric, deci al ateismului, modelu- lui industrial, proletcultismului, caracte- ristice ideologiei și practicii „socialismu- lui real”. De ce să forțăm nota? De ce să-i împovărăm pe „maestrul spiritual” al generației '30 și pe discipolii săi, în pofida greșelilor lor, cu infamantul stigmat de precursori ai lui Gheorghe Gheor- ghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu? În al doilea rând să reliefăm faptul că între o gândire *in vitro*, o speculație gratuită, în pură virtuozitate a ideii, pe de o parte, și actul istoric, concretul evenimential, pe de altă parte, nu se poate stabili o cauza- litate netedă. Nietzsche nu poate fi tratat nici el într-o manieră simplificatoare, ca un precursor, pur și simplu, al nazismu- lui, nu-i așa? E drept că, luate sub ben- eficiul politic, destule din ideile lui Nae Ionescu ne întristează prin factura lor utopic-retrogradă ori prin alura lor totali- tară. Le înregistrăm aidoma unor ex- ponate istorice, căci în nici un caz ele nu pot fi ale noastre. N-ar fi mai înțelept să procedăm însă altfel? Să ne referim doar la prăpastia ce s-a căscat între dansul in- telectual, abstragerea și combinatoria alexandrină, deseori fascinante în sine, ale conceptelor și asociațiilor practicate de unii autori de dreapta, și mizeria dog- matică a regimului comunist, ura neîm- păcată cu care ultimul a urmărit mediul intelectual, subintelectualitatea abjectă a lozincilor și a „prețioaselor îndrumări” cu care a subrogat conștiința normală, gândirea liberă. Dincolo de deosebiri- le dintre „noua spiritualitate” și marxism, pe plan filosofic, există și o diferență în planul concretului istoric, peste care nu se poate trece. Oare Nae Ionescu și stră- luciții săi elevi ar putea fi trași la răspun- dere pentru dezastrul comunist? Oare elevația lor spirituală ar putea fi apropi- ată de primitivitatea, de vandalismul și barbaria „culturii” comuniste, sugrumă- toare de cultură? Să ne gândim o clipă ce s-ar fi întâmplat cu Nae Ionescu, acel „guru profetic”, care „îndrumă și sal- vează”, în retorica lui Adrian Marino, dacă ar fi rămas în țara comunizată. La fel ce s-ar fi întâmplat cu Mircea Eliade sau cu Cioran. Ce s-a întâmplat cu Mircea Vulcănescu, în pofida notei sale mai temperate, se știe. Și cât de nedrept ni se pare a-l caracteriza pe Petre Țuțea prin faptul de a fi reluat „cuvânt cu cuvânt formule pur ceaușiste, repetate în zeci și zeci de discursuri”. Oare la această biată coincidență îl putem restrânge pe gânditorul oral, de vehem- entă ținută teologală și conservatoare, ca o reîntrupare în grai valah a unui Joseph de Maistre? Poate că și sub alte condeie onorabile am putea afla fraze la fel de... ceaușiste! Un caz întrucâtva diferit îl constituie Noica. Într-adevăr: „Prefața, *Scrisoare către un intelectual din Occident*, pare efectiv «lipită», scrisă probabil la sugestia autorităților”, după cum culpabilizarea exclusivă, în decur- sul „epocii de aur”, a lumii occidentale, ce s-ar caracteriza prin „absurd, nonsens, și cinism”, invederează o comportare nu chiar lipsită de cinism a marelui filosof. Spre deosebire de companionii săi de generație, mentorul de la Păltiniș s-a angrenat în aparatul propagandistic comunist, și-a pus ideile antioccidentale la dispoziția acestuia, și, după cât se pare, a mers chiar mai departe, accep- tând misiuni de influențare și racolare în sânul diasporei. E, pentru a spune astfel, excepția ce subliniază regula.

Gheorghe Grigurcu

(Continuare în pag. 14)

Comentarii critice

Un prozator: Ion Ioanid

IN EXCELENTUL său memorial *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (Ed. Albatros), poate cel mai complet și mai întins din câte s-au scris la noi despre universul concentraționar, Ion Ioanid a intenționat, cum singur o spune, să alcătuiască „un dosar de mărturie despre gulagul din România”. Ceea ce și este, valoarea lui documentară impunându-se cu o mare forță a expunerii de la primul până la ultimul rând al celor patru volume. Autorul dispune de o memorie excepțională a figurilor umane, a numelor, a închisorilor prin care a trecut (Jilava, Timișoara, Oradea, Pitești, Aiud) pe care le descrie cu cea mai mare minuțiozitate, până la a le reprezenta prin scheme și planuri, cu precizia unui topograf. Bogăția de fapte și întâmplări este extraordinară, ea dezvăluind viața de zi cu zi a deținuților politici, cu automatismele ei (împărțitul terciului, deșertatul tinetei, plimbarea în țarcul din curte), cu zgomotele ei specifice: tropăitul cizmelor și trasul zăvoarelor, cu perioadele ei mai blânde, ca în cele câteva săptămâni ale revoluției din Ungaria, dar mai ales cu regimul sever de subnutriție, de frecvente pedepse cu punerea lanțurilor la picioare, cu izolarea îndelungată, când unii ajung în stare de demență. Trec prin fața noastră anchetatori mai brutali și mai „stilați” și vicleni, directori și ofițeri politici, cu porniri sadice, bestiale, gardieni proști și răi, dar și unii foarte omenoși până la a fraterniza cu deținuții. Tratamentul barbar, inuman e înfățișat pe larg de Ion Ioanid sub multiple aspecte, de la percheziția corporală umilitoare, ce nu ocolește gesturile și cuvintele obscene și de la baia sub ciomegele gardienilor până la transportul în vagoane-dubă, congelate în timpul iernii, și lipsite de aer și apă, sufocante, în verile de arșiță cumplită. Și cu toate acestea deținuții nu-și pierd încrederea într-o zi a eliberării, cei mai mulți, credința în Dumnezeu, optimismul, fiind uniți, cu excepția „turnătorilor”, printr-o exemplară solidaritate. Nu-și pierd nici chiar umorul. De mai toate culorile politice, de toate cre-

dințele, de cele mai diverse etnii și profesii (numeroase personalități), ei își trec timpul, în afară de „program”, cu ochii îndreptați permanent spre vizetă, din teama de a nu fi surprinși de privirile iscoditoare ale gardianului, bătând alfabetul Morse în calorifer, însetați mereu de informații, cârpindu-și hainele zdrențuite cu ață scoasă din saltele, confecționând nasturi sau „costici”, mici cuțitase din bucăți de metal găsite și ascunse în timpul plimbării. Nu lipsesc preocupările intelectuale: învățarea limbilor străine (pe plăcuțe de săpun), prelegerile pe cele mai diverse teme științifice și literare. De asemeni, momentele de destindere și amuzament (Revista *Pitești...59*). Toate acestea și încă multe altele compun o *frescă* documentară, dar totodată, cel puțin pe alocuri, o pânză epică, autorul dovedind realmente calitățile unui bun povestitor. Sunt zeci, dacă nu sute de pagini care se citesc pe nerăsuflăte, cum ar fi acelea despre senzaționala evadare de la Cavnic, greva de la Pitești, revoluția din Ungaria sau „întâlnirile” autorului cu mama sa de sub zidul închisorii, la cișmea, dialogând gestic în alfabetul Morse. Marele capitol în care se relatează evadarea e străbătut de la un capăt la altul de tensiunea și nervul unui roman de acțiune, de aventuri, în care sunt mereu prezente surprizele, spectaculosul. Infometăți, cu hainele și încălțămintea ferfeniță, fugarii aleargă zile în șir prin păduri, peste munți și văi, ocolind orice așezare omenească, simțindu-se mereu pândiți de agenții și automatele Securității. Drumul e plin de avataturi, *dialogul* între personaje, și nu numai acum, intervenind nu o dată. Întreaga relatare (întâmplările, întâlnirile până la urmă cu diverși oameni care-i găzduiesc și-i ajută în demersul lor ce devine transparent sau, din contra, sunt gata să-i denunțe), are o *tăietură epică*. Realitatea, se poate spune, că depășește ficțiunea, cum se va mai petrece și în alte episoade ale narațiunii. Călătoria cu trenul, îmbrăcați ca vai de lume, ca două persoane ciudate, ascunderea în București la diverși prieteni, obținerea unui buletin de identitate fals și angajarea pentru scurtă vreme în „câmpul muncii”, alcătuiesc o adevărată Odisee. Ritmul trepidant, care ține mereu treaz interesul cititorului este al unui *roman de senzație*. Îl vom regăsi în episodul grevei de la Pitești, în succesiunea gradată și sporită în tensiune a evenimentelor, culminând cu oribila scenă a hrănirii forțate, cu furtunul introdus în stomac.

Firește, Ion Ioanid narează în primul rând calvarul său, trecând prin repetate anchete și numeroase aresturi și pușcării, dar memoriile lui nu evoluează în linie dreaptă. El face în mod frecvent *digresiuni*, deschizând noi capitole sau numai scurte paranteze, planurile diversificându-se, ceea ce ne trimite iarăși la roman. Astfel, ajunge să vorbească despre viața din alte închisori (experimentul „Pitești” pe care-l cunoaște din auzite), despre mișcarea de rezistență din munți, despre organizațiile clandestine care strângeau arme, el însuși participând la una dintre ele, despre campania din Est și prizonieratul în URSS, despre lotul și procesul Pătrășcanu. Adesea digresiunile se constituie ca *biografii* sau *scene*, unele cu totul memorabile. Cartea lui Ion Ioanid relevă o *tipologie* foarte bogată, în care, în afară de cei mai mulți deținuți, însuflețiți de spirit de sacrificiu, de demnitate și dăruire umană, există și egoiști, poltroni, lingușitori, abjecți, dintre care se recrutau, de obicei „turnătorii”. Un exemplu, printre altele, este acela al cinicului Limbău (nume parcă predestinat), care-și denunțase tatăl pentru că nu predase „cotele”. În timp ce bătrânul era arestat și trimis la Canal, fiul ajunge să lucreze în Direcția penitenciarelor. El își povestește cu o asemenea detașare și cinism ticăloșiile, complicitatea la crime, încât, autorul rămâne perplex. Cu spiritul său tiranic și cu o impertinență agresivă, Limbău devine, bineînțeles, omul ofițerului politic și spaima camarazilor de celulă pe care-i terorizează.

Digresiuni sunt de asemenea *rememorările* și *anticipările*. Autorul întrerupe firul narativ spre a relate ce s-a întâmplat după evadarea de la Cavnic sau spre a urmări destinul unor camarazi, după ieșirea din închisoare, ca de exemplu al bunului pastor Wurmbrandt, evreu botizat, care, după eliberare, ajunge episcop în RFG. Memoria fabuloasă a lui Ion Ioanid nu scoate la lumină faptele, nu derulează evenimentele, totdeauna în ordine strict cronologică. E un du-te vino între prezent și trecut, prezent și viitor, materia memoriilor constituind-o, în bună măsură, biografiile altora. El reține de obicei întâmplările extraordinare, incredibile, dar nu lipsite de semnificație, care par să rivalizeze și să întrecă încă o dată ficțiunea. Este cazul unui grup de sași care luptă în armata germană, cad prizonieri în zona aliaților, și după alte peripeții, sunt trimiși în războiul din Indochina, unde ajung să se predea în mâinile Vietkongului. Eliberați de comu-

niștii vietnamezi, sunt repatriați cu un triumfalism de paradă, pentru ca imediat să fie aruncați în închisoare de Securitatea română.

Scenele înregistrează momente pătrunse de adâncă emoție, precum slujba de Înviere, săvârșită de preoții-deținuți în mina de la Cavnic, sau de-a dreptul tragic-macabre, ca aceea a agoniei și a morții inginerului Alexandru Balș, descendent al uneia dintre marile familii. Cadavrul este dezbrăcat de hainele penale și acestea înlocuite cu hainele bietului om de la magazie, apoi, strâns într-o pătură, târat ca un obiect pe coridoare și scări, pus într-o căruță peste care se aruncă paie. Și, de parcă n-ar fi fost de ajuns, deținuții de drept comun, însărcinați să-l ducă la groapa anonimă, profanează cadavrul, despuindu-l de haine.

Ion Ioanid povestește cu talent întâmplări, de o realitate crudă, pe care însuși le caracterizează drept senzaționale, evocă scene și conturează portrete, uzează spontan de anumite mijloace ale prozei, fiind în același timp un bun observator al comportamentelor (schimbarea de atitudine a gardienilor în timpul revoluției din Ungaria), al reflexelor create de pușcărie (privirile întoarse mereu spre vizetă), al psihologiei celui aflat în anchetă sau în ajunul condamnării. El e bântuit de gânduri, pus în dilemă, formulează ipoteze și emite deducții. Lungii ani de înstrăinare de lume duc la o accentuare a sensibilității, autorul, și nu numai el, bucurându-se când în celulă s-a rătăcit o vrabie, când are prilejul să zărească un petec de cer sau atunci când poate păstra, cu primejdia percheziției, o frunză veștedă de castan, aducând nu știu ce adiere a vieții libere. Acuitatea auditivă e de asemeni crescută, percepend ecouri dureros expresive. Deținuții își târau „cu toții lanțurile pe ciment, într-un zgomot de șenile de tanc”.

Așa cum s-a observat, Ion Ioanid nu a intenționat să-și literaturizeze amintirile din închisoare, ele rămânând fundamental însemnări memorialistice. Dar autorul dispune de o putere atât de viguroasă în a reconstitui universul carceral, în a descrie coșmarul cu multiple ramificații, încât valoarea cărții se ridică deasupra documentului sau în orice caz, prin forța de expresie, îl face extrem de elocvent, putând inspira un scenariu de film. Parcurgând cele patru volume, nu o dată ai sentimentul de a descoperi un veritabil prozator.

Al. Săndulescu

Cum putem fi europeni

(Urmare din pag. 13)

OPTIUNEA lui Adrian Marino este pentru o „cultură de centru”, bizuită pe „echilibrul axiologic”, cultivând „liberalismul, pluralismul, umanismul, europeismul, convergența naționalului cu universalul, raționalismul, spiritul critic și un «bun simț» pe care extremiștii îl disprețuiesc ca «mic burghez»”. O cultură ce s-ar simți însă „firavă, intimidată, izolată”, prinsă între „două blocuri compacte” sau „între două focuri, sub presiunea extremismelor de stânga și de dreapta”. Credeți că se impun unele precizări. Din nou, hermeneutul pare a pune pe același plan cele două „extreme” culturale: „Unii se pot chiar întreba (naivi sau speriați): am scăpat de un totalitarism cultural spre a ne îndrepta spre un altul?”. Or, cultura de dreapta, așa cum a abordat-o, de la Nae Ionescu la Emil Cioran, de la Mircea Eliade la Constantin Noica,

toți, după cum admite, „filozofi, esești, scriitori de mare valoare”, nu poate fi așezată în simetrie cu așa-zisa „cultură de stânga”, promovată de sistemul comunist, în realitate o noncultură, o caricatură dogmatică, vidată de valori, a culturii (tot ce s-a realizat valoros, în răstimpul „epocii de aur”, reprezintă o emancipare de sub regimul cenzurii și al normativelor obligatorii, practicate de partidul unic). „Noua spiritualitate” n-a fost nici centralistă, nici dirijistă, nici planificată, nici administrată de stat, „marele «mecena»”. N-a exercitat nici un control, nu s-a folosit de nici o poliție culturală. N-a dus la alcătuirea unei clase conducătoare și a unei „culturi” conducătoare a nomenclaturii culturale. N-a împietat asupra inițiativei particulare, a libertății intelectuale, a creației individuale. În consecință, în ciuda câtorva interferențe ideologice care nu ar putea fi negate și pe care nu putem decât a le refuza, e net deosebită de pseudocultura

de stânga, a proletcultului. Dorim a mai pune în chestiune și un alt lucru ce ni se pare semnificativ. Așa cum e concepută, ocupând un teritoriu strâmtor, inhibată, asediată atât de dreapta cât și de stânga, cultura de centru riscă a părea și ea o formă de reducere. Nu cumva ar fi mai bine a se reclama o liberalizare deplină a culturii, o cultură cu ușile deschise? O cultură în care orice concepție, orice aspirație, orice stil, au, în condițiile autenticității intelectual-artistice și ale onestității, șanse virtuale egale de afirmare. În felul în care e recomandată de Adrian Marino, cultura de centru poate căpăta cu ușurință un aer de centru... monopolist, contravenind policentrismului așa de scump, cu alte privilegii, preopinulului nostru. Respingând „dominația absolută a centrelor culturale occidentale”, Adrian Marino aprecia că: „Policentrismul poate (...) stimula mult mai bine jocul și creativitatea afinităților electivă”. Nu se află aci o contradicție a

teoreticianului cu sine? „Centrul”, de orice natură, nu e o alternativă neavenită, un obstacol la policentrism, adică la pluralitate? Dacă se preconizează „o sinteză (...) pe toate planurile”, conceptul de centru capătă o ambiguitate ce se poate transpune lesne în selecție, refuz, intoleranță în diverse grade. Oricum, perspectiva unei culturi naționale temeinice nu poate exclude valorile ori tendințele „de dreapta”, fără a friza un „exercițiu de stânga”. Și viceversa, cu condiția ca valorile culturale de stânga să fie autentice. Avem încredințarea că fără recunoașterea acestor valori și tendințe, în care se oglindește complexitatea spiritului nostru creator, vom fi mai puțin favorizați în fața marii instanțe europene, către care ne înălțăm privirea cu o timiditate tulburătoare, izvorâtă frecvent din complexele noastre.

Vlad Ciopron

ÎNTRE scrisorile sosite pentru rubrica *post-restaurant* s-a aflat, la începutul lui iulie a.c., și aceea a unui elev, (în an terminal) din Iași, cu poezii deosebit de frumoase, din care am și publicat, chiar atunci, câteva. „Din când în când - am spus cu acel prilej - din păcate nu atât de des cât mi-aș dori, găsesc în plicuri poezii atât de aproape de idealul meu, de gustul și adevărul meu, încât nu mă sfiesc să mă bucur intens și să-mi mărturisesc norocul de a le fi citit.” Solicitându-i, în vederea unui debut, câteva date despre sine, le-am primit însoțite de fragmente dintr-un poem vast. Tânărul, născut la 9 aprilie 1978, la Iași, se dovedește un spirit ales. Scrisorile sale către noi fac dovada limpede că așa este, și așa va rămâne. Inventând pentru cazurile de excepție această rubrică, sub care așezăm și debutul lui *Vlad Ciopron*, cititorul rămâne să decidă dacă scrisoarea poetului stă cumva în umbra poemului, sau poemul nu este altceva decât o meandă paradisiacă din același discurs poetic infinit, al

cărui spirit și a cărui materie de cuvinte se lasă hrănite de grația aceluiași impuls dumnezeiesc strălucitor și profund. Fragmentul din scrisoare, mie mi se pare în consecință tot un poem, cu care se descoperă începutul unei biografii, biografia unui spirit, a unei sensibilități dintre cele mai alese. „Pornind de la principiul delicat că oricărui lucru îi este aplicabilă o metafizică; un dor metafizic, un *dor fără sațiu*, expresie ultimă a curăției obiective mie, mă face să mă gîndesc la înserarea unui parc din Huși, și la cîte lucruri minunate mor odată cu exprimarea lor...”

(- de ce oare aceste lucruri minunate nu pot fi approximate decât într-o formă declamativă, și de ce orice lucru nobil trebuie mestecat, sfărîmat, adus la nivelul jargonului?-)

Mistica și metafizica: sufletul și creștinismul nu mor niciodată. Libertatea pe un mal înșorit al Greciei - pînă și gîndul acesta este o făgăduință.

Totul este în înserări, tot ce e frumos și discret se petrece în înserări, pentru că

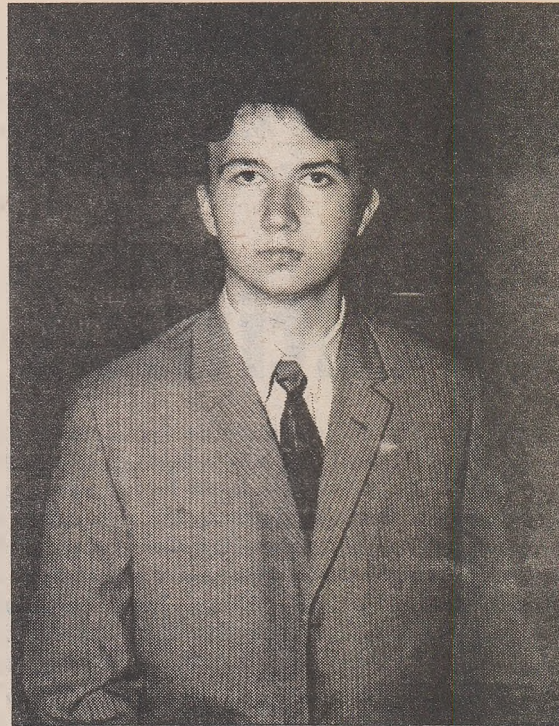
avem sentimentul de a fi gropari delicăți ai soarelui. O înserare la Huși, cu Platon și Shelley, cînd încă nu e nici frig, nici acel fel special de noapte clară - ci o alunecare netedă, de pace, frumoasă ca orice semn de decadență. Nu culesul e frumos ci vremea culesului - la fel este și cu civilizațiile, o resemnare melancolică și veștedă, ușor schimbată în tristețe.

Trebuie deci să fie un mister mai paradoxal decât toate misterele, la care, și numai la care, se restrîng toate manifestările sufletești și nenaturale (?) într-o lume riguros guvernată de legi fizice inteligibile.

Fiindcă noi suntem mai ales suflet, și în sfera libertății sufletului nu există moarte.

Bucurie extatică a filozofiei: La Platon nu te poți gîndi decât în extaz.

Frumusețea ei mă umple de durere - ca o explozie de lumină; nu este lumina

durere veșnică? Apăsare amară la vederea ei, la gîndul tangenței întîmplătoare. (Trebuie să știți că acest paragraf nu se referă la filozofie ci...) Dezinteresare sexuală și panică sub timp.

Cel mai idealist materialism, cea mai senină obsesie: pasiunea; dealtfel și cărțile de rugăciune sunt metafizici pragmatice.

Nu e desăvîrșit decât ceea ce e trecător; mai pot numi desăvîrșit un tablou de Cranach? "... (C.B.)

Duioase. Miezuri

*Bun și duios și unitar trăiești numai prin cuvânt adică privire
cuvintele pleacă asemeni virtuții și lasă în urmă o rană o
diminează rece*

*cu palmele strânse în jurul ochilor cu teama cu cerul cu umbra
în jurul unei mese sărace în fața căreia nu poți decât să te închini
(- cum bunătața se prefăce în pâine cum rățacești între seri și sărbători
nehotărât dacă sfîntul s-a rătăcit prin camera de la intrare
lăsând cireșe și lapte în aghiasmatarul sub care doarme somnul ei
elastic plutind în surăsuri singuratică o pisică a nopții.)*

Ereticii. Sănătate

*La drum lung degetele se dizolvă dureros
se pierd între așchii cenușă se fac noroi cald
(- o ludică desfășurare de întîmplări din care nu va răsări nimic
câmp arid înainte de răsărit neștire manieră
zori obosiți, povara modului, a drumului găsit înainte de plecare -).
Nefirescul apăsător bolnavul și nedemnul otrăvind apa, îndemnul, săgeata.
Mărturie că a suferit, și pe drept.
Învelit într-o perdea, crai echivoc și descompus, răscolește jertfele sugrumate
peste care se lasă bronzul, întunericul, amarul.
De la o clipă la alta va fi prea târziu
cu teamă pășind peste pașii altora într-un vis călduț, greșos
veșnic veșnic o privire prea târziu apoi capul lăsat
în monstroasa iesle a suferinței.*

Nume netede (Lumini 1)

*Nume netede clape cu sunet asfințit răspund convingerilor amorte
aspre ca piatra din care iarna eliberează o răsuflare
colorează...modelează spațiul care nu-și merită numele
răspunzând cu glorie veștedă pustiului
trecerea elegantă a ceasurilor, umbră pentru începătorii de pricepere.
Întuneric și puțin frig întreținându-se, consumând brațele de fier
ale unei menade ființă blajină.
Așa caută floarea să te absoarbă în intimitatea oferită:
focul ofilit al unei serbări galante
de viață și carne și ochi deschiși în totul.
Înțelesul discret și mișcător al miezului de noapte,
cuvânt odată cu viața topit
și stins în mirosul dulcelui,
mire bolnav sosit cu pasul moale al dimineții
în lumini de nefiresc albastru.*

Lumini 4

*Frumusețea neștiută a metalului imagine a unui botez fierbinte
în deliciile umbrei
va sfârși prin a da ochilor stinși o ceață în acele zadarnice limite
ale înfrângerii
lumina cobora nedorită fixându-se ca o rană dureroasă exces inutil
parte a unei grădini otrăvite pe care n-o vreau n-o înțeleg*

*și care-i un veșnic nu spus lumii mele corectiv aspru al unui spațiu în
care rigorile sunt altfel.*

*Sufletul ca un zeu alungat de pe altarele sale de sărbătoare și moarte...
O flacără captivă lângă un pat de suferință aprinsă din temeiul acela
morbid.*

*Dar tu, nu lunii astronomilor i-am vorbit eu. Adevărat, luna mea
străbate faze și înalță valuri nesfârșite trezind monștrii marini din somnul
lor tulbure.*

*Însă aici doi cu doi patru fac în alt mod și copacii țepoși
mângâie barba vreunui sfânt trecut în zbor
cuvântul acela delicat ca un zeu alungat de pe altarele sale dimineța
înaintea jertfei.*

Lumini 5

*Dimineța din coji de portocală răsare o minune acră
tulburând întinderile orașului
(de la o vreme orele întârzie, înțelegerea prin ore)
Urmând un drum care trece prin nefiresc, limpezirea aduce o zi de folos,
o vorbă despre pâine, vin și dincolo de pâine și vin, creștere,
băutură clopotniță
asprimea unei dimineți cu soare atingându-se de mese, scaune, struguri,
stingând și adâncind o strălucire difuză care explică și așteaptă.
(Am văzut cum prețul și arginții cuveniți fiecăruia nu-i sunt dați
numai lui*

*ci împărțiți și împărțaiți tuturor celorlalți
ca oricare să-și afle argintul mântuirii tocmai la alt capăt de lume).*

Lumini 6

*Se ivește o lume tulbure, un cuvânt neclar și foarte greu
crescând peste ramuri și scânduri ca o ceață din care duhul a fugit.
Încheieturile lui scufundate în cleiul copacilor arși peste noapte
dezvelesc o lumină irepetabilă hrănită cu inimile profeților din vechime
și netezimile unei urcări la icoane.
Fum, noapte, adevăr, beție: un bal la care te-ai plictisit să stai cu luminile
stinse*

*Înceleștat la o lumânare autentică, flacără verde
fanteziile stinse ale unei feciorelnice beții și otrăviri
gîndul și vinul - un înțeles răspicat al muntelui, visului, dimineții care
te mângâie.*

Improptu

*Tresar umbrele împletind coroana încetei înserări
egloga așteptată prin neștiut amurg
îți înalță pe frunte cercurile de metal regesc*

*se fac întrebările o lume, clădind talazul greoi
nici punți întinse, nici om, nici supraom, spațiu al ei
încet desfăcând literă de literă frunze de aur.*

*simplitatea apei îmi trezește iernile din somn
o picătură de roșu (ce nici stelele nu înțeleg)
sclipind ca un însuflețit și înalt cântec de clavecin.*

Ultimul bal

UNUL dintre importanții regizori care s-au întors după '90 în România ca să lucreze este și Vlad Mugur (Domnia sa a fost o vreme și directorul Teatrului Odeon). Primul spectacol a fost „Min-cinosul” realizat la Teatrul Odeon. Și n-a fost o... minciună revenirea lui Vlad Mugur. A făcut apoi, la Teatrul Mic, „Sfârșitul Troiei” iar în această stagiune a pus în scenă la Teatrul Maghiar din Cluj, la invitația lui Tompa Gabor, două spectacole: „Scaunele” de Eugen Ionescu (în colaborare cu Fundația CORVINAEUM) și „Doi gemeni venețieni” de Carlo Goldoni, marcându-și astfel cu succes reîntoarcerea în Cluj după douăzeci și cinci de ani. Vlad Mugur este, să nu uităm, unul dintre numele ilustre care au contribuit la drumul Teatrului Național din Cluj. O stagiune care are deja în repertoriu două spectacole semnate Vlad Mugur este, desigur, îmbogățită valoric și stilistic, ca și teatrul care le joacă.

Am văzut, de curând, „Scaunele” și primul cuvânt care mi-a venit pe buze a fost „profesionalismul”. Lucrată pînă în cele mai mici detalii, această montare impresionează prin forța scenică a actriței Magda Stief în *Bătrîna*. Tot universul halucinant, populat prin „absență” în imaginație, atmosfera care

Teatrul Maghiar de Stat Cluj și Fundația CORVINAEUM: „Scaunele” de Eugen Ionescu. Traducerea: Gera György. Regia: Vlad Mugur. Decoruri: T.Th. Ciupe, Nagy Endre. Costume: Vioara Bara. Distribuția: Magda Stief, Biró József, Dimény Áron.

pendulează între bal și circ grotesc, amintirile, obsesiile, frustrările care vin și se aglomerează într-un ritm din ce în ce mai accelerat, aproape robotizat, ca ultimele imagini de dinaintea morții, drama și trama umană interioară punctate de un comic sec, involuntar formează, împreună și fiecare în parte, legătura între textul lui Eugen Ionescu, viziunea regizorală a lui Vlad Mugur și susținerea interpretativă, impecabilă, a Magdei Stief. Definiția pe care autorul o dă personajelor sale, este demonstrată în jocul acestei actrițe: „dacă sînt comice [personajele], e poate pentru că sînt neumanizate, goale de orice conținut psihologic, pentru că n-au o dramă interioară, în vreme ce altele sînt comice pentru că sînt ridicole în felul lor de a fi, dimpotrivă, uman; precum personajele din *Victimele datoriei* sau *bătrîni* din *Scaunele*” (din „Note și contranote” de Eugen Ionescu, Editura Humanitas, p. 136). Acest ridicol uman este și cheia în care regizorul Vlad Mugur citește textul lui Eugen Ionescu, imaginînd scenic un ultim bal, absurd, funebru, tragi-comic, al celor doi bătrîni.

Atmosfera de teatru de cameră este cea mai indicată pentru această piesă. De aceea, pentru a-l implica profund pe spectator în conținutul dramei, pentru a amplifica tensiunile și pentru a le transfera în public cît mai direct, luîndu-l pârtaș, regizorul joacă spectacolul cu puțini spectatori, așezați pe gradele amplasate pe scenă. În amestecul de real și ireal, de trecut și prezent, de aparență și esență, se poate foarte bine obține senzația, prin acest contact direct actor-spectator, că oricine din au-

„Scaunele” de Eugen Ionescu, regia Vlad Mugur
Teatrul Maghiar de Stat Cluj

ditoriu s-ar putea materializa în oricare dintre personajele invizibile. Absența acestora, stabilită doar printr-o convenție, poate fi anulată la un moment dat, și-și poate găsi concretizarea în imediata apropiere. Tempo-ul amintirilor, al obsesiilor, al invitațiilor se precipită. Scaunele sînt aduse tacticos și ordonat la început, pentru ca, pe parcursul delirului, ele să fișnească de pretutindeni, chiar și din pereți, și să populeze scena haotic. Spațiul propus de scenografia T.Th. Ciupe și Nagy Endre este acela al unui interior de casă decrepită, golită de vreun sens. Degradarea rimează cu cea a personajelor, care, înaintea sinuciderii, umplu golul interior cu o invazie de amintiri, de imagini, de relații trăite sau închipuite, scăpînd controlul lor și eșuînd în haos. Într-un gest al maximei disperări, *Bătrîna* încearcă să țină în mîna sforile destinului, dar nu face decît să se zvîrcolească, prizonieră, încolăcindu-se și mai tare în ele. În această zbatere în brațele frînghiilor, ochii *Bătrînei* sînt acoperiți. Destinul nu se poate „vedea”. Prezentul este mutat în trecut, văzut cu ochii memoriei sau ai imaginației, prin amprente, amintirile trăite sau dorite. Acest ultim bal al lui Vlad Mugur este și primul și ultimul spectacol pe care cei doi bătrîni și-l regizează ca pe un preambul înaintea

morții. Baletul pe care *Bătrîna* îl face pășind pe scaune însumează ultimii pași, aproape somnambulici, ai vieții. Cu o mimică clovnescă, ducîndu-ne cu gîndul la expresivitatea *Gelsominei* lui Fellini, *Bătrîna* își trăiește, rîzînd-plîngînd, stările, în gesturi, în ultime cochetării cu iz de naftalină, ieftine și inutile. *Bătrînul*, interpretat de Biró József, unul dintre cei mai buni actori ai teatrului, destul de palid în prima parte, recuperînd însă în cea de-a doua, devine și el o mașinărie stricată, care și consumă frenetic ultimele energii. Deschide și închide uși, cîntă și ține discursuri la microfon, ca un fel de maestru de ceremonii.

Deși Ionescu dă unele indicații pentru sfîrșitul spectacolului (zgomete, etc.), Vlad Mugur creează un final în contra-punct cu tot ce s-a întîmplat. Locul zgomotelor, al sunetelor stridente, al tensiunilor auditive este luat de liniște. *Oratorul* spune ceva cu ajutorul mîinilor, apoi dezvelește, în spatele scenei, un televizor și-i dă drumul. Pe ecran, într-o liniște absolută, apare un pește, care se zbate pe uscat și care ar încerca să spună „apă!”. „Scaunele” lui Vlad Mugur, un excelent spectacol, nu este altceva decît vizualizarea zbatelor, pești pe uscat, ale celor doi *Bătrîni* ai lui Ionescu.

TEATRU

Adevărata schimbare

CU TOȚII am așteptat, desigur, să se schimbe ceva. Cu adevărat, în profunzime, din interior, în mentalitate. Mulți n-au uitat că în '89 s-a strigat „Jos comunismul” și nu doar „Jos Ceaușescu”. Dar cei a căror memorie a înregistrat asta au fost, din păcate, în minoritate aproape șapte ani de zile, ani grei, care ne-au costat mult și din toate punctele de vedere. Ideologia comunistă a fost îmbrăcată în alte haine, înșelătoare. Valoarea a fost pusă, cu excepția începutului, în paranteză și uitată acolo. Tot ce a încercat să facă Andrei Pleșu, primul ministru al Culturii, în domeniul teatrului, a fost cu brutalitate curmat. După el, șirul de miniștri schimbați mereu, rivalizînd cu cochetăria unei doamne, s-a transformat într-o criză pentru teatrul românesc. Niciodată însă n-a dispărut din schemă Mihai Ungheanu, au reapărut Hegheduș și Amza Săceanu. Centralizarea și puterea absolută s-au dezvoltat ca o caracatiță. Elanul s-a menținut doar la nivelul

creației, a fost și este extraordinar, dar la nivelul instituțiilor ca atare, caracatița și-a atins, în multe cazuri, scopul. Politizarea directorilor de teatru și consecințele acestei înregimentări au umplut paharul.

Duminică 3 noiembrie s-a produs, într-o primă formă, schimbarea. Sigur că ea a funcționat mai mult ca o stare de spirit decît ca un vot politic. Astfel, cei care am dorit evoluție ne-am înmulțit încet-încet și am devenit majoritari. Apoi, pe acest val, am mers pînă la capăt, pînă la alegerea altui președinte. Dar ce înseamnă cu adevărat schimbarea? Înseamnă în primul rînd o infuzie rapidă de profesionalism pînă la bazele schemei. Nu medalii, ci oameni de valoare care există și care trebuie implicați dincolo de apartenențe politice. Trebuie criterii valorice și nu doar recunoașterea unor merite de luptă politică. Trebuie luciditate și dinamism. Un Ministru al Culturii cu o mare anvergură intelectuală care împreună cu o echipă de profesioniști să apere cu

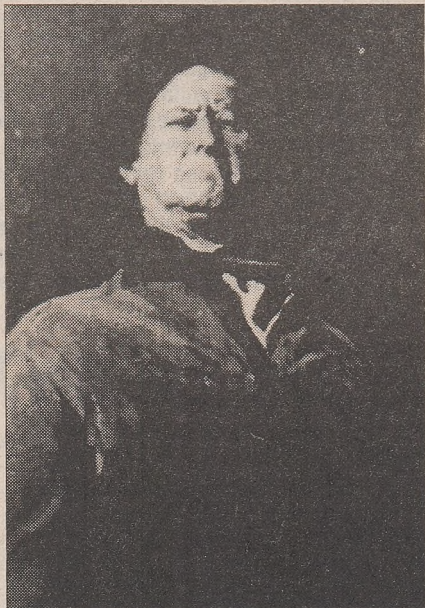
adevărat descentralizarea în teatru, să promoveze rapid în Parlament legea teatrelor, să facă, în sfîrșit, o reformă în acest domeniu. Dar pentru asta mai este nevoie de ceva: de curaj. Curajul de a ține piept valului de nemulțumiri care va veni, de data asta, din partea mediocrității, cea dintîi vizată. Colaborarea pe bază de contract poate pune pe liber pe foarte mulți. Sună dur, cinic, dar altă soluție nu există. În acest moment, jumătățile de măsură pot fi fatale. La Teatrul Național din București, de exemplu, ar fi necesară, ca să nu spun vitală, o mare personalitate, și nu neapărat teatrală. Să nu uităm cine a condus acest teatru de-a lungul timpului și cît de mult din aura unui nume se transmite în jur, în mod benefic, desigur. Programe ample, coerente, dinamice nu pot fi susținute și finalizate decît de profesioniști. Cred că ar fi o mare greșală dacă s-ar renunța la niște oameni doar pentru că nu sînt sau n-au fost de partea actualei puteri. Important este doar ceea ce au făcut. O nouă „politizare”

sau acțiuni „revanșarde” nu ar construi ceea ce dorim cu toții să se construiască, ci ar distruge. Gabriel Lăiceanu făcea la începutul lui '90 un „Apel către lichele”. Astăzi, la sfîrșitul lui '96 și la debutul unui drum, simțim nevoia să facem un apel la luciditate și la valoare, la obiectivate și la criterii. E nevoie urgent de legea teatrelor, de unul sau mai multe organisme care să aplice legea dreptului de autor și a drepturilor conexe, de amendarea legii sponsorizării, stimulatoare și nu descurajatoare, de dispariția inspectorilor județeni de cultură, de numirea prin concurs, acolo unde este cazul, a noi directori executivi și artistici, de spargerea monopolului pe care Ministerul Culturii l-a avut pînă acum asupra relațiilor cu lumea teatrală internațională, de detensionarea dialogului cu artiștii.

Oamenii de valoare, profesioniștii există. Să apelăm la ei, la competența lor, la *curaj* și la simțul responsabilității. O societate liberă și deschisă nu poate să se manifeste altfel. (M.C.)

Un hiperborean: Corneliu Baba

DACĂ viața noastră publică, de la înfăptuirea României moderne și pînă astăzi, a fost animată - și, uneori, marcată - de situarea pe axa Est-Vest, pictura ultimelor decenii poate fi mult mai bine înțeleasă dacă o așezăm pe axa Nord-Sud. Cele două mari personalități ale acestei perioade, Alexandru Ciucurencu și Corneliu Baba, care au creat curente de gândire și de expresie plastică atît de diferite ca manifestare și ca motivație, reprezintă forma deplină și însăși substanța amintitei polarități. Feței solare și sonore a lumii, unui epicureism cromatic generator de evidente voluptăți senzoriale și seninătăți contagioase și mîntuitoare pe care le-a ilustrat Ciucurencu, li se contrapun un suflu nocturn și vocația apostolică a re-deșteptării energiilor umane. Hiperboreul Baba, trecut, probabil, și prin proba extatică a contemplației Creatorului în creatură, lasă la o parte amăgirile clipei, volubila frumusețe retiniana și se apleacă greu asupra chipului și asupra firii umane. Ca și la Rembrandt și la mulți alți nordici, dar ca și la nenumărații monahi făcători de icoane, lumina sa vine din interior, ea nu se distribuie egal și jucăuș, ci alunecă din fizionomie în spirit (și reciprocă este la fel de adevărată), desenează caractere, dezvăluie drame și alimentează cu imaterialitatea ei singurătăți eroice și înălțări colective. Asemenea unui renașcentist, Corneliu Baba are vocația antropomor-

Corneliu Baba, *Autoportret*

fismului, el privește omul ca pe o paradigmă a creației și ca pe un model al Universului însuși, dar și asemenea unui moralist însingurat, meditativ și revoltat în același timp, el dezvăluie patetismele și fragilitățile umane, stările majestuoase și iminentele surpări în abis. De la portrete la portretele colective, de la studiul psihologic la radiografia patimilor sociale, de la autoportretele domestice și mîndre și pînă la

expresionismul macabru al *regelui nebun*, Corneliu Baba străbate întregul traseu de la *afară* spre *înăuntru*, de la *mărturie* la *mărturisire*. Acest exercițiu al observației și al înțelegerii, al denunțului și al compasiunii, al elogiului și al scepticismului subtextual sfîrșește prin a fi o formă a trăirii mistice, o aspirație a creației spre Dumnezeu după ce a străbătut toate stadiile inițierii, de la aroganța de a fi la pătîmirea consecutivă și de aici la proba pierderii de sine prin experiența extazului. Pentru că, în definitiv, și nebunia este o formă a dizolvării și poate chiar o treaptă în drumul spre iluminare. Și asta indiferent de interpretările contextuale care s-au dat ori ar mai putea fi date prezenței nebuniei și emancierii în opera sa.

Dar ceea ce pare surprinzător, deși nu inexplicabil, este că tendința sugerată de Corneliu Baba în pictura noastră a creat școala cea mai viguroasă și cea mai bine definită. Și este surprinzător, pentru că orizontul lui Baba nu este unul confortabil, generator de efecte eclatante și de succese rapide. El este unul al penitenței, al supunerii și al privirii fixe. Însă în timp ce mulții descendenți ai lui Ciucurencu s-au oprit la pigment, la separația petelor și la surîsul cochet al suprafețelor, blocîndu-se iremediabil în manierism și în exteriorități decorative, descendenții lui Baba, mai puțin dezinvolti pe suprafață, au forat în adîncimea pînzei și au asociat permanent actului mecanic un solid și

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

serios travaliu mental. Valorile spontaneității, frumusețea nemijlocită și inevitabil versatilă, vibrația în raza de lumină ale cărei origini sînt întotdeauna exterioare, n-au intrat niciodată în ceea ce am putea numi *modelul Baba*. Din această pricină școala sa are toate datele unei opțiuni morale și filosofice, ale angajării și edificăției în care apostolatul civic-umanist se înfîlnește în mod legitim cu dorința definirii omului în relația sa cu Absolutul.

Acum, cînd Corneliu Baba împlinește nouăzeci de ani și cînd asupra operei sale se poate arunca o privire cuprinzătoare, aceste caracteristici sînt de natura evidenței. Imensa lui putere de creație, amestecul de luciditate și de contemplație, intersecția modelelor culturale cu vigoarea nemijlocită a vieții, capătă dimensiunile unei existențe și ale unei vocații exemplare. Într-o lume permanent supusă transformărilor, într-un veac marcat de drame și de imense discontinuități, Corneliu Baba are stabilitatea unui reper. Și indiferent cîtă agitație ar fi în jur, cîte mutații s-ar produce înăuntrul și în afara noastră, conștiința unui punct fix care ține în stare de coeziune nenumăratele particule plutitoare salvează, măcar și numai la nivelul reprezentării simbolice, nevoia imperativă de stabilitate, de echilibru și de durată.

CINEMA

Proiectul Richard

CĂUTÎNDU-L PE RICHARD (Al. Pacino căutîndu-l pe Richard III) are toate șansele să fie, în curînd, un eveniment al pieții culturale bucureștene. Iată, în avanpremieră, în completarea cronicii (apărute în „România literară” nr. 44) cîteva extrase semnificative dintr-un interviu cu Al. Pacino - interviu difuzat, printre altele, ca „suport publicitar”, la Cannes '96, unde filmul a avut premiera europeană.

Cum s-a născut „proiectul Richard”?

Cred că pe la sfîrșitul anilor '70. Pe vremea aceea, țineam seminarii în școli și universități, pe coasta de Est. Le recitam studenților poezii și fragmente din piesele mele preferate, pe urmă le discutăm împreună. De fiecare dată cînd pronunțam numele lui Shakespeare simțeam ceva, ca o reticență din partea lor. Eram surprins să văd cît de puțini îl citiseră pe Shakespeare, în timp ce erau gata, fără să o știe, să pătrundă în universul shakespeareian. În general, cîteva versuri erau suficiente ca să le trezesc interesul. (...) Am jucat de două ori Richard III pentru scenă. Pentru ecran, am găsit un alt unghi de abordare. Mi-am amintit experiențele mele „pedagogice” din anii șaptezeci, și am hotărît să le prelungesc într-un fel, făcînd acest film.

- Cum a evoluat proiectul?

- Am pornit de la „asociații libere” pe marginea textului shakespeareian. Luăm situații și scene din „Richard al III-lea” și brodam în jurul lor. Încă nu știam că asta va conduce la un lung-metraj. (...) Treptat, prin tatonări succesive, proiectul a luat forma actuală.

Munca s-a întins pe o perioadă mai lungă de trei ani, timp în care am jucat în trei filme și în două piese. De cîteva ori am fost obligat de împrejurări să întrerup filmările cîteva luni. Mi s-a întîmplat, uneori, chiar să cred că niciodată n-o să reușesc să duc la bun sfîrșit proiectul Richard... Pînă la urmă, cu ajutorul prețios al monteurilor, am țesut trama filmului, plecînd de la zecile de ore de material filmat. Aveam o strategie, evident; totuși îmi lăsasem o mare libertate de mișcare, filmînd așa cum am filmat, episod cu episod... Dar presimțeam, la filmări, că, în ultimă instanță, filmul însuși o să-mi indice calea pe care s-o urmez. Ceea ce s-a întîmplat.

De cînd datează primele întîlniri ale lui Al. Pacino cu teatrul shakespeareian?

Din adolescență. Am jucat în școala „Romeo și Julieta”, apoi îmi aduc aminte cît de impresionat am fost de Marlon Brando în *Julius Cezar* de Mankiewicz, sau de Laurence Olivier în *Richard al III-lea*. Toată viața i-am urmărit fascinat pe toți marii actori englezi.

Cum l-ați conceput pe Richard?

Modalitățile de abordare ale unui personaj atît de fascinant sînt, bineînțeles, extrem de diferite. Cum spune Kenneth Branagh în film, nu va exista niciodată un „Richard perfect”. Trebuie deci să te lași impregnat de personalitatea personajului, să te lași condus de ea și să-i pui în valoare dimensiunea metaforică. Într-un film dramatic, l-aș fi interpretat altfel pe Richard. Dar, în filmul meu, obiectivul a fost să comunic cu publicul, pe calea unei maxime transparențe. În jurul acestei intenții s-a structurat totul. Am ilustrat deci, în mai multe rînduri, intențiile lui

Richard, și nu l-am jucat, în deplinul înțeles al cuvîntului, decît în cîteva scene.

Aveați, înainte, o oarecare experiență regizorală?

Înainte de *Căutîndu-l pe Richard* am „transpus pe peliculă” un spectacol de teatru, după care voiam să rămînă o urmă. Dar a fost o simplă înregistrare. De fapt, nici azi, nu mă consider chiar regizor (...) Aș vrea să citez o experiență decisivă: în anii '60, Julian Beck și Judith Malina au lansat, la New York, Living Theater. Ceea ce făceau ei era realmente novator și extrem de impresionant. Simțai sala vibrînd, spectatorii se amestecau cu actorii, se întîmplau lucruri de necrezut, totul risca să pară, la un moment dat, anarhic, dar Beck și Malina reușeau să canalizeze, să îmblînzească această formidabilă energie colectivă. Amintirea acelei atmosfere m-a urmărit ani de zile.

Cum v-ați recrutat partenerii?

Am relații! Îi cunoșteam de multă vreme pe actorii pe care i-am solicitat, și pentru care a fost tentant să-l abordeze pe Shakespeare într-un asemenea context, eliberat de avatarurile inerente filmului comercial. Cei care au acceptat să joace, au făcut-o doar din

Al. Pacino și Kevin Spacey, Richard și Buckingham, înainte de iarna vrajbei lor.

gentilețe și din plăcerea de a participa la experiența noastră. (...) Filmul reiterează cîteva întrebări pe care mi le puneam în tinerețea mea, legate de ritmica shakespeareiană, de accente etc. Sînt întrebări la care experiența mi-a permis să răspund între timp, dar pe care mi s-a părut firesc să le reiau acum. Proiectul m-a interesat pentru că îmi permitea să lucrez liber, într-o ambianță mai degrabă haotică, și, repet, fără presiunile filmului comercial. *Ce public sperați să cuceriti?*

Unele filme sînt concepute special pentru marele public, și realizate în acest spirit. Altele trebuie să plece în căutarea unor spectatori potențiali, care sînt gata să reacționeze la ceea ce le oferi tu; dar ei nu o știu încă... Către această categorie de public se îndreaptă *Looking for Richard*.

Traducere și adaptare de Eugenia Vodă

PREPELEAC

de Constantin Toiu

„În caz contrar,... io zic să se puie ciomagu' pă iei“

SÎNT cuvintele fidele, literă cu literă, ale năbădăosului domn Sache, celebrul avocat despre care am mai avut prilejul să vorbim. El, de a cărui oratorie înaltă, stilată, elegantă se gudura de plăcere Europa învățată dintre cele două războaie și care abia acum, la cei 85 de ani ai săi împliniți, descoperise că cel mai drept la inimă îi merge vulgului, plebei, gloatei, multimei, *omenirii luată per total*, numai limbajul schiop, ordinar, agramat. Avea momente, - momentele lui patetice și imposibil de imitat, - când în frazele sale energice, țipate, răstite ca la piață introducea pe neașteptate și cite un dezacord specific național.

De pildă: „Mulți dintre politicienii care ocupă azi posturi importante *e de părere...*“ Ceea ce suna perfect normal. Și altele, dînd vorbirii sale tonul cel mai firesc, mai neafectat și mai sincer din lume. De-aia îl și ascultau atîția gorobeți și azi, oriunde s-ar fi aflat, la cozi, în metrou, în Cîșmigiu. *Vox Dei, vox Populi*; ori invers; nu se mai știe...

Total e să nu-l contrazici. Ne-a spus într-o zi și de ce nu suportă: *fiindcă nu mai am timp să explic*. Și că, de aceea, în general bătrînii, maniaci, greu de convinși, devin, de fapt, niște dictatori, mai mici, fiecare cu teritoriul său din ce în ce mai îngust și mai jalnic.

*

ERA într-o prea frumoasă după-amiază de început de noiembrie, înaintea alegerilor mici. Ne aflam amîndoi în Rondul Scriitorilor din Cîșmigiu și tocmai discutam despre evenimentul ce urma să se îndeplinească. Caragiale trăgea cu urechea. Singurul. Ceilalți păreau indiferenți. Domnul Sache era agitat, supărat, și chiar la un moment dat zise iritat înțepînd cu vîrf de fier al bastonului o superbă frunză galbenă de arțar, drept în mijloc, picată pe jos în fața noastră ca o mînușă a toamnei: *Ne-au mîncat_ă zilele fripte_ăstia!* Nu întrebai care.

Cunoșteam vestitul său tratat, apărut în 1935 la Geneva, ce-i adusese faima de cel mai mare, dar și cel mai teribil juristconsult al continentului. Titlul tratatului ce făcuse vîlvă, ținînd cont că domnul Sache era un democrat de anvergură, era, pe franțuzește, *Les limites du droit humain*, - limitele dreptului omenesc. Pe scurt, reieșea că aceste drepturi exploatare la maximum în mod egoist și fără nici un discernămint moral produceau cu timpul în societate mari catastrofe și că de aceea, de obicei, apăreau dictaturile, soluțiile violente ale extremelor de dreapta. Acestea, oricît de odioase fiind, erau primite de vulg mai înfîți cu simpatie... *să se facă ordine odată!*... pe urmă, vorba d-lui Sache, „nu mai scăpai de ei“, și totul se ducea și mai adînc de rîpă. Adică dictatura asta care venea după excesele democrației era ca o boală cu temperatură mare avînd rolul de a nimici microbii, (chit că în cele mai dese cazuri pacientul *murea vindecăt*). De ce nu, atunci, - susținea domnul Sache, în culmea gloriei, cînd în-suși Carol al doilea, simpatizîndu-l îl invita des

la dejun, zicîndu-i pe numele mic Georgică, - de ce nu, atunci, vasăzică, să nu pre-întîmpinăm fatalele, odioasele dictaturi, și să nu le reglementăm?... Cu alte cuvinte, din cînd în cînd, în perioade de criză, de trei-patru ani, să fie întrerupte drepturile omului, *de comun acord*, în parlamente libere și cu voturi în bună regulă, constatîndu-se ticaloșiile societății intervenite între timp, și, iarăși prin vot, să se treacă la un regim forte, onest, care, în cei trei-patru ani, să curețe de hoție, de corupție și de celelalte absolut totul. Culmea e că parlamentul rămîne pe loc și funcționează mai departe. Aftit că acum parlamentarii nu mai primesc nici o leafă, fiind siliți să cumpere totul din buzunarele lor, inclusiv mașinile de care se folosiseră pînă atunci, - încolo, să meargă toți ca toată lumea cu taxiul, iar unde apare cite un *Girofar*, - pac amenda! un milion, un miliard, cît o fi. Nu numai că parlamentarii nu vor mai primi nimic de la stat, dar în perioada prevăzută, „dictatorială“, să scoată ei bani din buzunar și să contribuie la acoperirea nevoilor imediate ale celor mulți și năpăstuiți, și, din cînd în cînd, prin rotație, să practice cerșetoria în locuri dinainte stabilite și conform unor reguli atent discutate.

...Asta, ce-o să zic eu acum, nu scria în faimosul tratat de drept. Era o simplă propunere verbală venită din partea marelui jurist... o... cum să-i spui?... o șotie de pensionar trăgînd liniștit în piept aerul curat al Cîșmigiuului, cum îl trăgeam noi acum „La Scriitori“, eterni și insensibili cum erau ei în aceste momente. Domnul Sache pretindea că, în perioadele de criză, bine ar fi fost ca întreprinderile și instituțiile mari precum și forurile legiuitoare să aibă niște săli ca alea de gimnastică în care să fie reproduse, prin statui de cauciuc, toți stabili conducători, ceva ca Muzeul celebru de ceară. Aftit că asta era de gumilastic, o invenție japoneză. Cînd ceva te enerva ori te supăra la cite un ștab, te duceai în sala respectivă cu „reproduși“ și-l luai la poceală, să te răcorești, sau - cum spunea vestitul avocat în stilul său cînstit de pietar: *io zic să se puie odată dom'le ciomagu' pă iei!*...

Dar de unde luăm noi un dictator care să plece la timp și de bună voie? am îndrăznit să întreb.

„De unde?! - a făcut domnul Sache, sucindu-se mirat cu baston cu tot spre mine. - Dragul meu, dar toți avem metabolism de dictatori; toți dictăm, ne place să dictăm pă loc, numai să ni se ofere ocazia; și dacă după cum spuneam mai înainte, chestia-i reglementată, votată și băgată în Constituție,... dictatura de probă, nene...“

Nenea Iancu, singurul care ne asculta, își trase mai în jos palaria pe sprînceana sîngă și murmură: *e (zis) adînc...*

Addenda

Editura Vremea - înființată și condusă de d-na Silvia Colfescu și dl. Nicolae Henegariu - a avut, printre altele, inițiativa de a publica serii de documente din arhiva fostei Securități. Așa au apărut volumele consacrate „fenomenului Pitești“, procesului Lucrețiu Pătrășcanu și, recent, procesului Pillat-Noica. Imediat au apărut însă și controversele în legătură cu această inițiativă. Unii comentatori consideră salutar efortul de a da publicității documente multă vreme inaccesibile, absolut necesare istoricilor. Alții cred însă că publicarea textelor respective, în care este consemnată versiunea oficială a Securității (chiar și în cazul interogatoriilor, întrucît securiștii reformulau răspunsurile, iar anchetații și le asumau sub tortură), poate produce confuzie. Pentru a afla și punctul de vedere al editorilor, ne-am adresat d-nei Silvia Colfescu, care ne-a oferit următoarea explicație:

De ce da? De ce nu?

DA. Cred că publicarea oricărei culegeri de documente din arhiva securității este, în sine, un fapt pozitiv.

Unii spun nu. Pentru că astfel se publică numai punctul de vedere al delatorilor. Deci nu.

Dar oare sunt suficiente puținele mărturii lăsate de victime? Și este normal să cenzurăm accesul la texte care ar putea întregi imaginea unei epoci de coșmar?

Cu sila firească, am răscolit prin murdăria stratificată în documente. E adevărat. În ele găsești partitura mărșăviei. Mie mi-a fost de-ajuns ca să înțeleg. La fel și unui mare număr de oameni pe care-i cunosc. Am înțeles, pentru că eu sunt expresia vie a punctului de vedere opus. Eu, cel care am trăit în starea de „vânat“ pînă în 1989 și chiar, recunosc cu tristețe, uneori și după aceea.

Poate că un copil născut în 1990 nu va înțelege semnificațiile acestor documente. Eu, da.

Copilul care, acum patruzeci de ani, privea speriat obrajii supti ai bunicului, țaran întors din lagăr, scheletic, zdrențaros și plin de păduchi, înțelege cum mint documentele.

Adolescentul care, acum treizeci de ani, ca să intre la facultate, scria la gazeta de perete articole de laudă la adresa comunismului, în timp ce o parte rece, lucidă, din el, ura împrăjările ce-l obligau la ipocrizie și se disprețuia pe sine, acel adolescent știe că cei anchetați erau siliți, prin multiple mijloace, să recunoască neadevăruri.

Bărbatul care și-a înmormântat bătrînii părinți, morți în deznădejdea de a nu fi apucat „venirea americanilor“, percepe disperarea impregnată în fiecare declarație mincinoasă.

Omul devenit încetul cu încetul o eficientă mașinărie de ascuns gândurile, prietenul care își alegea cu grijă cuvintele în fața prietenilor,

soțul care se temea să-și împărtășească necazurile soției, tatăl care-și instruia copiii să nu spună la școală ce se discută acasă, pietonul care privea, pe jumătate înfricoșat, pe jumătate blazat, peste umăr, ca să-și surprindă „umbra“, „cetățeanul conștient“ care-și astupa telefonul cu perne ca să poată înjura regimul în propria lui casă, poetul care-și autocenzura versurile, toți aceștia știu să citească printre rîndurile documentelor. Fără să mai amintim de nenumăratele victime ale represiunii comuniste, care au suferit nemijlocit torturile și chinurile în închisori și lagăre.

Toți aceștia fac parte din mine. Eu sunt omul obișnuit. Portretul de mai sus n-are nimic eroic și nici măgulitor. Dar, așa cum sunt, eu sunt partea adversă. Și vreau să află. M-am saturat să mi se mai ascundă lucrurile, pe criterii judecate de alții. Nu vreau să uit. N-am nevoie să-mi explice nimeni că „dușmanii“ vânați de securitate erau nevinovați. Și că alcătuiau tot poporul român. Nu trebuie să-mi spună cineva că documentele conțin minciuni. Știu.

Dar vreau să văd. Vreau să văd negru pe alb cum am fost mințiți. Cum am fost hăituiți. Vreau să știu cine sunt cei care au făcut-o. Cum erau ei. Cum scriau. Cum ne vedeau. Vreau ca și copiii mei să știe cum am trăit. Iar dacă ei nu vor mai putea înțelege, le voi explica. Știu să citețesc un document. Și am dreptul, ca trăitor pe aceste meleaguri, ca victimă, fie și neînsemnată, a regimului comunist, să am acces la toate informațiile existente asupra acestor vremuri. Mincinoase sau nu, ele există. Cine vrea să înțeleagă, va înțelege. Iar pe cei care nu vor, nu i-ar convinge nici măcar Dumnezeu. Pentru că ei fac parte din tagma delatorilor.

Puțină încredere în mintea omului normal, domnilor!

De aceea, da.

Silvia Colfescu

Ocean

O dispariție misterioasă (I)

IN VARA lui 193..., Ștefan T., doctorand la Universitatea din München, și-a cumpărat un bilet de tren cu destinația București, spre mirarea prietenilor săi, nu pe ruta mai apropiată peste Viena, ci peste negurosul Berlin. „Am de aranjat niște probleme la Legație“, explică el. Totul era normal. Ștefan se întorcea ca totdeauna în vacanța mare în România, ca să-și împropăteze forțele pentru un nou rînd de șederi în seminările universităților germane.

Veni toamna și la gazda sa se adunară nenumărate scrisori, unele neplăcute ca aceea a cercului de recrutare cu care nu era de joacă. Telefoane și depeșe la București avură drept răspuns același conținut: „Aici n-a ajuns“. Prietenii se neliniștiră. Motivul nu era acela că avea diferite datorii de plătit, cele mai multe lui Emil Cioran, ci simplul fapt că Fănică de la lipsea. Cine, în societatea selectă, să spună frumoaselor de față, mai tragic sau mai languros, întunecat sau senin, versurile vrăjitorului Rilke? Cine să îndeplinească mai cu duh semeția comilitonilor din vecini la sindrofiile organizate de administrația germană? Trecea de la Platon la Heidegger cu ușurință, înconjură pe Aristotel și se revărsa în Hegel, cum de la

el nimeni de la noi - excepție poate Noica - n-a mai făcut-o. Fără el toate aceste saloane elitare pierdeau din farmec, se întunecau, deveneau banale, mici întruniri burgheze, în care berea se leșia, tulburînd cel mult tubul digestiv.

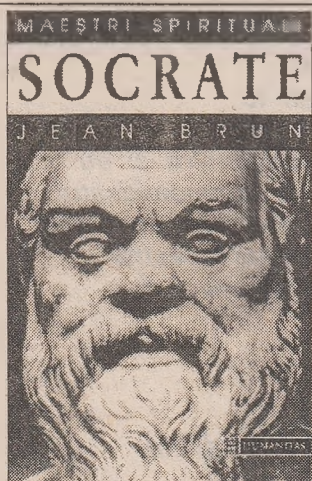
O întrebare la Legație certifică prezența lui la începutul lui iulie în capitala prusacă. Atașatul cultural, sau cel ce își spunea așa, îl condusesse la acceleratul ce mîna spre plaiurile sileziene ca să ajungă la București peste două nopți și o zi. Neliniștea cuprinse și pe studenții români din Köln și Bonn, unde Ștefan trebuia să țină două referate la clubul studiantin (onorariu anticipat), pe care voia să le repete și la Göttingen și Marburg. Adunarea anuală a bursierilor din România mări îngrijorarea; în plus, mult căutatul ritor se angajase să țină niște cursuri de filosofie la București și nu se prezentase la post. Cele mai sumbre bănueli înnoiră imaginația tinerilor amici. Unii îl vedeau poprit în temnițele Gestapoului, alții călcat de un marfar polonez sau otrăvit de o bandă de contrabandiști. Dacă s-ar fi dus în Anglia, opiniau iarăși alții, ar fi fost reținut în turnul datornicilor. Un comitet constituit în grabă își propuse ca țel căutarea

celui dispărut. Puseră mîna de la mîna și adunară o sumă măricică de bani cu care nepotul unui comisar, inginerul Mircea D., porni la drum, pe urmele regretatului pierdut. „Măcar mormîntul să i-l găsim, să-l împodobim cu tricolorul nost“, oftă un jurist transilvănean. Mircea plecă de la Berlin și coborî în mai multe stații pînă la Varșovia, dar nu găsi nimic demn de relevat. Abia în Galiția apărură primele urme promițătoare. În Lioy, un birjar atoaștestiutor recunoscu dispărutul după o fotografie și-l îndrumă pe detectivul amator spre un hotel al cărui proprietar se iscălea Herman. Acesta nu-și mai aducea aminte de nimic, dar la amenințările birjarului, că nu-i va mai livra clienți, își regăsi memoria. Da, a avut un asemenea mușteriu, care a dormit numai o noapte în stabilimentul său și a plecat. „Unde, încotro?“ - „Jur pe numele mamei mele, că mi-a decedat, sărmana, că nu pot să spun. Mi-e gura cusută.“ Își astupă cu amîndouă palmele buzele cămoase. Mircea, văzîndu-se aftit de aproape de succes, se îndirji: „Spune, că te omor!“ - „Nu mai spun nimic, fă-mi ce vrei, nu spun.“ Intervenii birjarul: „Lasă-l, boierule, că de acum tace. S-a legat prin jurămînt, dar a spus tot.“ Mircea replică încurcat: „Cum, a spus tot?“ Ieșiră din hotel, și la promisiunea că va tripla costul cursei, află de la birjar ce îi «descoperise» acel Herman, «acoperit»: „Pe mama lui Herman o chema Rebeca. Gura cusută ne duce direct la ac și ață. Să mergem să facem cunoștință cu Rebeca - Rebți, croitoreasa!“

Paul Miron

Un gânditor
existent

MONOGRAFIA *Socrate* a profesorului Jean Brun de la Universitatea Dijon, specialist în stoicism, antici în general, filozofie și istorie, este un

Jean Brun. *Socrate*. Traducere din franceză de Walter Fotescu. Editura Humanitas 1996. 142 p. F.p.

eseu accesibil și nespecialistilor: tratând „problema lui Socrate”, de la elementele importante ale vieții lui la analiza mesajului socratic („Cunoaște-te pe tine însuși”, „Demonul lui Socrate”, „Ironia socratică”). Cu toate că întreaga istorie a filozofiei grecești e structurată în jurul acestui nume (se vorbește despre „micii socratici” - megariici, „marii socratici” - Academia și Liceul, și evident de presocratici), nume prin care se încheie o perioadă și începe o alta, persoana lui Socrate nu poate fi cu adevărat cunoscută și „clasificată” istoric. Poate fi pomenit un Socrate al lui Platon, un Socrate al lui Xenophon, unul al lui Aristotel; fiecăruia dintre aceste mărturii i se pot aduce contraargumente (nu-i pot fi atribuite lui Socrate toate cuvintele pe care Platon i le pune în seamă, mai ales ținând seama de puternica personalitate a autorului *Dialogurilor*; Xenophon s-a dovedit, în alte lucrări ale sale, mai degrabă romancier decât istoric riguros și oricum mărturia sa a fost redactată cu două decenii după moartea lui Socrate; Aristotel insistă mai mult asupra gândirii presocraticilor și își analizează predecesorii mai mult din punctul de vedere al temelor utile scopurilor lucrărilor sale).

Cât despre mărturiile ne-

gative (mai ales *Norii* lui Aristofan, unde Socrate, un fel de sofist, măsoară raportul dintre labele puricului și săritură și este împroșcat în față de excrementele unei șopârle în timp ce contemplă luna, pierdut; dar mai ales face să triumfe raționamentul cel nedrept) s-a discutat mult ipoteza că ele ar fi valabile pentru o perioadă a vieții lui Socrate anterioară „socratismului” adevărat, precum și importanța lor în procesul lui Socrate.

Trăsătura fundamentală pe care Kierkegaard i-o recunoaște lui Socrate e aceea de a fi fost un gânditor *existent*, „și nu un speculativ care uită ce este existența”, de unde și incapacitatea științei istorice de a-l „prinde” și înțelege. Conform unei tradiții, la început Socrate ar fi fost sculptor (i se atribuiu chiar „Grațiile înveșmântate” care în secolul al II-lea mai puteau fi încă văzute în fața Acropolei); se spune că ar fi fost discipolul unor maeștri celebri, inclusiv sofisti. Relațiile sale cu Xantippe au rămas proverbiale, deși se pare că e vorba de o caricaturizare a lor. Ceva mai bine cunoscută e viața politică a lui Socrate (campaniile la care a participat și unde s-a distins, prin curaj și răbdare, „disidență” din vremea tiraniei celor Treizeci). Spre deosebire de cinici, care au dus ironia socratică până la sarcasm și scandal, Socrate nu căuta scandalul - deși uneori era scandalos fără voia sa (pe grecii iubitori de frumos îi șoca fizionomia lui de satir sau silen). S-a distins prin modestie și calm. A rămas de pomina exclamația lui în fața mulțimii de mărfuri din agora: „Câte lucruri de care nu am eu nevoie există!”

Rolul jucat de acuzatorul Anytos în proces a dat și el naștere la speculații; se admite însă îndeobște că nu avea nici o ranchiună personală ci întrupa „lenea spirituală a Ateni, tot ce e în ea îngustime sufletească și anihiloză” (Micheline Sauvage). Socrate însuși avea să se compare cu tăunele însărcinate să-i trezească pe atenieni: „Dacă vă închipuiți așadar că ucigând oameni veți opri pe cineva să vă mustre că nu trăiți drept, atunci nu judecați bine; căci această scăpare nu e tocmai cu puțință și nici frumoasă nu

e, ci aceea ar fi și cea mai frumoasă și cea mai ușoară, nu a-i pedepsi pe alții, ci a-ți da toată silința să fii mai bun tu însuși”.

Celebra deviză autocognitivă de la Delfi, comentată de Socrate, era tocmai mesajul potrivit pentru contemporani. Hegel avea să compare moartea pentru adevăr a lui Socrate cu moartea lui Iisus.

Un roman
în care ți se
face frig

ORĂȘEL britanic într-o imprecisă perioadă interbelică. Un tânăr funcționar francez, fără biografie, rememorări și chiar fără prejudecăți este repartizat, printr-un joc al soartei, referent de limba franceză la o filială a unei bănci particulare. Atmosferă lineară, funcționăresc-maniacală, cu foarte puține variațiuni cotidiene, o lume parcă înțepenită în monotonia de metronom a existenței minime. Personaj principal care ține jurnal (și care, francez fiind, își traduce - parcă simbolic - totul înainte de a price-

Michel Butor. *Petrecerea timpului*. În românește de Marina Vazaca. Editura Echinox, Cluj 1996. 266 p. Lei 6120.

pe, a vorbi, a... trăi). Numai căutarea unei locuințe mai confortabile (care să conțină și o masă, în afară de pat) pare a sparge monotonia, atmosfera umedă și cețoasă a orașului Bleston, conceput parcă fără nici un principiu urbanistic, în care diaristul se rătăcește periodic, la propriu și la figurat. Consultarea zilnică a anunțurilor de mică publicitate și a unui ghid al orașului încearcă parcă să spargă monotonia existenței și a jurna-

lului în care însemnările zilnice (mai-noiembrie) ar putea fi interșanjabile. „Salvarea” vine din intertextualism! Personajului nostru îi pică în mână un roman polițist cu acțiunea desfășurată chiar în orașul Bleston. Și, ca în povestea cu privitorul unui tablou care sfârșește prin a intra și a se confunda cu acesta, diaristul folosește drept ghid romanul polițist „The Murder of Bleston”. Așadar un manuscris, ar spune Umberto Eco. De acum par „polițiste” nu numai evenimentele mărunte ale zilei ci și întâmplările precedente, pornind de la sugestia metaforă „sângele se scurgea pe caldarâm luminat multicolor de vitraliul aprins al catedralei”. Suntem tentați să ne imaginăm un final și el polițist, poate tragic pentru autor (ca în *durenmatiana* „Pană de automobil”), dar nu, autorul preferă structura ABA în care plecarea eroului din mărunțul, monotonul orașel Bleston pare a fi un adevărat happy-end.

Nuanța ușor polemică a lui Michel Butor față de mentalitatea engleză, cu aparențele ei schematisme, încearcă să fie estompată nu prin ironie, cum ar fi fost de așteptat poate, ci prin compasiune față de ceilalți, prin efortul de a pătrunde dincolo de coaja conformismului pe care indivizii o poartă ca pe o pavăză. Poate de circumstanță (care durează cât o existență), poate, în fața schematismului, chiar de teamă. Crima din Bleston e de fapt crima comisă chiar asupra funcționarului nostru în intervalul mai-noiembrie când au fost „ucise” în sufletul său personalitatea, tandrețea, intimitatea și chiar „meridionalismul” sufletului francez. „Petrecerea timpului” este de fapt însăși trecerea timpului. De aici senzația că ți se face frig.

Vindecări
prin povestiri

INTERESUL științelor umane pentru psihanaliză, „întoarcerea la Freud” predicată de Lacan (pentru explorarea complexă a tot ce este omenesc) impulsionează în continuare apariția monografiilor și studiilor consacrate părintelui psihanalizei. Cartea

Dr. Adolfo Fernandez-Zoila. *Freud și psihanalizele*. Traducere de Liliana Voicu și Liliana Valeria Dimciu. Editura Humanitas 1996. 398 p. F.p.

medicului Adolfo Fernandez-Zoila, psihoterapeut și psihopatolog, specialist și în științe ale limbajului, apărută în Franța în 1990, studiază freudismul - în opt capitole - din punct de vedere biografic, bibliografic, al izvoarelor, al dezvoltării „științei sufletului”. Trăvialul visului, refuzarea, celebra teorie a sexualității și „libidoul”, metapsihologia (pulsioni, fantasmare și fantasmă originale, principiul plăcerii, „eul și sinele”, supraeul și idealul eului etc.) sunt studiate prin lentila oferită astăzi de critica unor Jung, Adler, Karen Horney, ș.a. Capitolul „Pentru o critică psihanalitică” - incluzând complexul lui Oedip, spațiul narcisismului, studiul formelor de perversiune - e situat în contextul psihologiei individuale comparate a lui Adler, a sexanalizei lui Wilhelm Stekel, a mitanalizei jungiene și a „devierilor” care-i includ pe Freud, Karl Abraham, Ernest Jones, Hanns Sachs, Max Eitington, Otto Rank (supranumit „nietzscheanul psihanalizei”). Interesul pentru Adorno, Fromm, Marcuse, culturalismul american, egopsihologie și etnopsihanaliză, pentru abordările psihosomatice deschide o altă perspectivă „psihanalizelor de mâine”. „Psihanalizele au contribuit la accelerarea cercetării antropologice, făcând ascultarea celui alt mai subtilă, invitând pe oricine să învețe să-și redea viața printr-o povestire și să se dezvolte prin această povestire”.

Poezie germană de azi

Hermine Ulrich degvizată

HERMINE ULRICH s-a născut în 1950 în Heilbronn, un oraș de lângă Heilderberg. Tatăl ei (Wolfgang Jähner) este un celebru alpinist german. Hermine a moștenit pasiunea tatălui (dar nu i-a egalat încă performanțele) și și petrece fiecare vară, alături de soțul ei, în expediții de cucerire a vîrfurilor din întreaga lume. Poezie scrie din adolescență. Pentru tipar a pregătit un singur volum intitulat *Diese arroganten Menschen* (*Acești oameni aroganți*). Ciclul pe care l-am ales, *Înțeleptul*, face parte din acest volum care creează impresia unui muzeu de măști: arogante, senzuale, naive pînă la caricatură sau numai excentrice.

ÎNȚELEPTUL

„Trei lucruri sînt mai presus de
puterile mele
și chiar patru pe cari nu le pot pricepe:
urma vulturului pe cer,
urma șarpelui pe stîncă,
urma corăbiei în mijlocul mării,
și urma omului la o fată“
spune Solomon, înțeleptul.

1. URMA VULTURULUI PE CER

Ai șase mîini
două ca să-mi acoperi ochii
cînd ne iubim
două ca să-mi simți miezul
de zi și de noapte
două ca să-ți iei zborul
ca un vultur pe cer.

2. URMA ȘARPELUI PE STÎNCĂ

Pleci de lângă mine
ca un șarpe primăvărat
și-ți dai jos imaginea
caldă și vie
ca o piele luminată de soare
în care mă îmbrac să te aștept.
Iar tu pleci îmbrăcat ușor
în imaginea mea care păstrează
urma șarpelui pe stîncă.

3. URMA CORABIEI ÎN MIJLOCUL MĂRII

Ca un monstru tandru
din 1001 de nopți
cu 1001 de guri
care mă sărută toate
toată deodată în valuri
și eu mă las înconjurată
pînă cînd din mine
nu mai rămîne decît
urma corăbiei în mijlocul mării.

4. URMA BĂRBATULUI LA O FEMEIE

îmi prinzi cerul
înserat și vinețiu

între aripile tale:
urma vulturului;
te ascunzi în piatra moale
și întunecoasă:
urma șarpelui;
mă amețești în valuri
adînci:
urmă de corabie;
și în marea dragostei noastre
toate urmele tale.

Christa Urban-Tauler
„la teatru“

CHRISTA URBAN-TAULER s-a născut în România, în 1959. În 1966 părinții ei au emigrat în RFG. Christa a revăzut România abia după 1989. Mărturisește că a uitat aproape complet limba română și că vizitele făcute în țara de origine (4 în 7 ani) i-au retrețit în primul rînd amintiri lingvistice. A debutat cu volumul *Wunder für alle* (*Miracole pentru toți*), în 1989. În 1993 îi apare un nou volum de poezii *Anderland* (*Țara de dincolo*, dar o traducere mai bună ar fi englezescul *Outland*) din care face parte grupajul Iudico-lingvistic pe care vi-l prezentăm.

JUCĂRII ÎN LIMBA TU

Limba dumneavoastră
e limbă străină.
Limba tu
e limbă maternă.

Ca orice copil cînd e copil
și mult mai tîrziu
cînd tot e copil
vorbesc bine limba tu
o știu de cînd mă știu
de cînd te știu
mă-ncurc în complicațiile gramaticale
din limba dumneavoastră
și nu e de mirare că dumneavoastră
nu mă înțelegeți în limba dumneavoastră.

Tu e singura limbă
în care poți iubi.

De la heraclit
la martin buber ich und du
aceeași limbă tu
dar eu
bănuiam că trebuie să iubesc întîi
foarte bine limba dumneavoastră
ca să vorbesc cu tine
și era
malentendu după malentendu
uitasem că uitasem
ușoară limba noastră eu și tu.

În limba tu nu există
dumneavoastră și nu.

Nu înseamnă că tu spui tu
iar eu spun dumneavoastră
dar un asemenea dialog nu se
poate construi
în limba tu.

Nu e atunci cînd tu spui dumneavoastră
și eu spun pur și simplu tu
dar unul dintre noi habar n-are
de limba tu
și-acela ești tu.

Nu: dumneavoastră spuneți
dumneavoastră și eu
care sînt tot dumneavoastră
pentru dumneavoastră
vă spun dumneavoastră
dumneavoastră.

Tu e o limbă înaripată.

Limba tu s-a înnoit cu ace moi
ca o pădure de zadă.

Vă plimbați singur pe sub perdele de
muguri.

Te plimbi singur pe sub perdele de aripi:
pe mine s-au înnoit acele moi ale
penelor.

Zbor orb de la dumneavoastră la tu
și pierd drumul înapoi.

Trecerea de la dumneavoastră
la tu
seamănă cu dimineata
unei nopți de dragoste.

Șiroaie de priviri străine
nu mă spală de atingerea
privirii tale.
Luciul ei ți-l iau. L-aș lua
l-aș bea
doar ca să-l tulbur
cum mă tulburi și mă-ntuneci
tu
cu privirile tale mari
cînd acoperă brusc
spațiul fără apărare
dintre dumneavoastră și tu
dintre tu și mine.

Limba tu nu are reguli.
Așadar limba tu
n-are nereguli.

Singular ești tu
în limba tu și în alte limbi
cuminți.
Singular ești tu și plural ești tu
(în engleză you).

Prezentare și traducere de
Ioana Părvulescu

Cleopatra nu era negresă!

NEGRII americani vor să-și reînnoade legăturile cu vechea cultură africană. Nimic rău în asta. Numai că anumiți intelectuali vor chiar să rescrie istoria Antichității grecești și egiptene într-un sens africanist. În mediile universitare din S.U.A., disputa dintre teoreticienii „afrocentriști” și profesorii de istorie antică și de limbi clasice e în toi. Campioana acestei înfruntări intelectuale este titulara catedrei de studii clasice de la Wellesley College, de lângă Boston, Mary Lefkowitz, care în volumul *Not Out of Africa: How Afrocentrism Became an Excuse to Teach Myth as History*. (Ed. Basic Books, 1996) demonstrează cu documente și argumente științifice tezele afrocentriste.

Într-un număr recent din *The Washington Post*, ziaristul Ken Ringle expune principalele date ale polemicii întinse de *Not Out of Africa*, carte ce a provocat indignarea naționaliștilor negri și a unor intelectuali de stînga. Rezumăm pentru cititorii noștri acest interesant articol.

Mary Lefkowitz a fost acuzată că promovează un învățămînt de extremă dreaptă prin discursul ei „rasist”, că participă la ceea ce Tony Martin, un profesor de *black studies*, a numit „agresiune evreiască drapată în limbile civilizației europene” și susținerea „supremației albe”.

De fapt, cine este această profesoară, al cărei chip cu ochelari de bunică nu are absolut nimic agresiv? În anii '50, ea și-a părăsit Manhattan-ul natal pentru a veni să studieze limbile clasice, de care era îndrăgostită, la Wellesley College, și acolo a rămas. Și-a petrecut 40 de ani explorînd lumea și ideile pe care limbile clasice le exprimă, a predat și a scris studii serioase în domeniu, fără să acorde atenție conflictelor ce zguduiau campusul și societatea americană. Ieșită dintr-o tradiție în care universitatea trebuie să fie un turn de

fildeș funciar apolitic, o citadelă a gândirii raționale, ea n-a fost interesată de ideologii, ci de filosofie. Acum, vîzîndu-se pe nedrept acuzată că se opune programelor de studiu consacrate Africii, Mary Lefkowitz răspunde: „Sînt foarte favorabilă studiilor care ne permit să știm mai multe despre Africa și cultura africană. Sînt de acord că în trecut nu s-a acordat suficientă atenție acestor civilizații remarcabile și influenței pe care ele au putut-o avea în bazinele mediteranean. Ceea ce dezaproab este modul de a se preda cursuri despre Antichitate dintr-o perspectivă afrocentristă. Este ca și cum ai vrea să rescrii istoria în funcție de un proiect politic ce n-are mai nimic în comun cu faptele, cu realitatea.”

Conform adepților afrocentrismului (între care prof. Molefi K. Asante de la Temple University și Louis Farrakhan, liderul mișcării „Nation of Islam”), negrilor americani li s-ar fi „furat” moștenirea culturală, presupusă de o mare bogăție. Secol după secol, rasiștii albi au conspirat în acest sens, dar începînd din anii '30, scriitorii au început să apeleze la o viziune a istoriei lumii centrată pe Africa, pentru a le reda negrilor mîndria și a favoriza unitatea lor politică. Cei mai extremiști dintre afrocentriști sînt „teoreticienii melaninei” care pretind că, în funcție de culoarea pielii, se asimilează informații diferite. Ei resping argumentele bazate pe logică și dovezi - în ochii lor acestea nefiind decît instrumente de manipulare ale imperialismului occidental al albilor - și preferă „un canal pigmentar” ce permite ajungerea la adevăr prin intuiție și emoție. Teoriile de acest tip sînt adesea ca bază pentru programul naționaliștilor de culoare, dar foarte puțini universitari cred că ele pot fi luate în serios. Marea excepție o constituie Martin Bernal, profesor alb de administrație publică la Cornell University, a cărui carte, *Black Athena*, apărută în 1988, reia argumen-

tul conspirației rasiste, acuzînd universitarii germani din sec. XIX că au ocultat legăturile ce uneau Grecia antică și Egiptul, pentru a încerca să justifice colonialismul în Africa. „Această carte mi-a bulversat complet viața - mărturisește Mary Lefkowitz. Pînă atunci nu mi închipuisem că lumea poate fi afit de nebună”. N-a mai putut sta retrasă în turnul academic de fildeș și a intrat în polemică, în paginile revistei „The New Republic”. Martin Bernal i-a răspuns, apărîndu-și punctul de vedere într-un mod destul de rezonabil, dar au intrat în luptă și afrocentriștii extremiști care s-au folosit de ipoteza lui pentru a prezenta drept adevăruri fapte ce nu pot fi în nici un fel dovedite. De exemplu, că regina Cleopatra era negresă, nepoată a unei obscure concubine a lui Ptolemeu al IX-lea, o africană. „Avem multe informații despre familia Cleopatrei - spune prof. Lefkowitz - și toate dovedesc cu certitudine că era de origine greacă macedoneană sută la sută”. Cît despre bunica negresă, „în epocă, regii egipteni făceau căsătorii consanguine și nimic nu lasă de presupus că o africană neagră ar fi putut intra în familie”. Dacă bunica Cleopatrei ar fi fost o concubină neagră, toți istoricii epocii ar fi vorbit despre asta, așa cum au făcut într-un alt caz.

Profesoara de studii clasice nu poate nega fascinația grecilor antici pentru Egipt („Ei erau impresionați de dimensiunile lucrurilor - de piramide de exemplu - de pietatea oamenilor și de organizarea evoluată a societății”). Și nici nu se îndoiește că în anumite privințe egiptenii erau mai avansați decît grecii: astfel, ei au pus la punct un veritabil sistem astronomic, pe cînd grecii nu aveau decît astrologie. Egiptenii erau de asemenea foarte versați în matematici, ca și sumerienii și alte civilizații antice. Dar, spune ea, adevărata bază a gândirii occidentale sînt teoriile generale ale matematicii. Și pe acestea, neîndoelnic, le datorăm grecilor.

Mary Lefkowitz

Reproșul ce se poate aduce cărții *Not Out of Africa* e că eludează anumite întrebări importante puse de afrocentriști: a fost Egiptul antic cu adevărat o țară neagră? Ce contact întreținea el cu Africa de Vest subsahariană de unde au venit strămoșii negrilor americani? De ce anumiți afrocentriști promovează învățarea limbilor arabă și swahili, considerate ca o moștenire culturală a negrilor americani, cînd se știe că arabii au fost primii care i-au luat sclavi pe negri și i-au menținut cel mai mult în sclavagism? Mary Lefkowitz nu se arată deloc interesată de aceste chestiuni: „Specialitatea mea e Grecia și Roma antică. Prefer să mă concentrez asupra domeniilor pe care cunoștințele mele de specialistă mă ajută să le lămuresc.” Totuși, pe baza unor adevăruri istorice incontestabile, poate răspunde și la întrebările ce-i frămîntă pe detractorii ei: „În primul rînd, popoarele Antichității nu dădeau nici o importanță rasei și cred că în această privință putem lua exemplul de la ele. Se dădea mult mai mare atenție culturii decît rasei. În al doilea rînd, numeroase picturi tombale și arta în general arată că în epocă (de altfel, ca și azi), egiptenii nu erau toți de aceeași culoare. Și în al treilea rînd, deși religia Egiptului antic are și unele aspecte tipic africane, această țară este geografic mai aproape de Orientul Mijlociu și de alte țări mediteraneene, cu care schimbările culturale au fost mult mai importante decît cu Africa subsahariană. Din punct de vedere cultural, panafricanismul este mai slab decît paneuropenismul, iar în Antichitate diferențele erau și mai marcate decît azi.” Alte erori ale afrocentriștilor sînt ușor de dovedit. Unii dintre ei pretind, de exemplu, că Aristotel și-ar fi „furat” teoriile din Biblioteca din Alexandria. Or, există probe irefutabile că orașul Alexandria, ca să nu mai vorbim de biblioteca lui, a fost fundat după moartea lui Aristotel. „Că afrocentriștii comit asemenea greșeli - răspunde Martin Bernal în «Journal of Blacks in Higher Education» - e de înțeles. Sentimentul de a fi în luptă cu o lume ostilă și de a deține un adevăr absolut îi face să se preocupe mai puțin de detalii faprice”. Dar a încuraja studenții să nu țină cont de fapt - replică prof. Lefkowitz - înseamnă a-i antrena pe o pantă alunecoasă, la baza căreia se află cei care cred că Pămîntul e plat, cei care neagă Holocaustul sau cei care sînt convinși că negrii sînt mai puțin inteligenți decît alții.

Adaptări de Adriana Bittel

Germania

Boicotul reformei ortografice

DECISĂ, printr-un acord oficial, de țările de limbă germană, reforma ortografiei provoacă multe discuții. În prima linie a celor care se opun noilor reguli de scriere se află scriitorii. Întrebat recent de „Der Spiegel” din Hamburg despre motivele opoziției sale la această reformă, Hans Magnus Enzensberger a răspuns în numele unui grup format din scriitori de prestigiu precum Martin Walser, Siegfried Lenz, Ernst Jünger, Günter Grass și Walter Kempowski. Limba în care scriu ei are acum reguli noi. De exemplu, în loc de *Gemse* (capră neagră) se va scrie *Gämse*, în loc de *rauh* (aspru) - *rau*, în loc de *Stengel* (tijă) - *Stängel* etc. Enzensberger crede că reforma ortografiei este ideea unei cliici de birocrați autopropagati „experti”, susținută de două edituri specializate în dicționare, Duden și Bertelsmann, care nu au decît de profitat: „Această reformă e total inutilă. Trebuie să fii atins de nevroză obsesională ca să cheltuiești timp de decenii fondurile publice cu comitete și comiții pentru fleacurile astea. Cîte «greșeli de ortografie și punctuație» nu vor găsi adoratorii Dicționarului Duden [echivalentul Robert-

ului francez] în cărțile clasicilor noștri! Și de fapt cine era acest domn Konrad Duden? Un oarecare scîrța-scîrța pe hîrtie. Prefer să-i urmez pe Lessing, Lichtenberg, Kleist și Kafka”.

Enzensberger care, împreună cu alți scriitori importanți, a semnat „Manifestul de la Frankfurt” împotriva reformei ortografice e convins că adevăratele reguli ale limbii le fac scriitorii prin operele lor și e normal ca el să aibă mai multă încredere în niște oameni care știu să scrie, asta e ocupația lor, decît în birocrații din ministere și făcătorii de manuale școlare, care nici măcar nu stăpînesc ca lumea propria limbă.

Întrebat dacă acordul dintre germani, austrieci și elvețieni n-ar putea fi și o diversiune pentru a abate atenția de la problemele mai importante cu care se confruntă Germania, scriitorul răspunde: „În Germania ortografia este, de la sfîrșitul secolului trecut, o temă fetiș a administrației. După părerea mea, guvernanții nu trebuie să se amestece în lucruri pentru care nu sînt competenți. Pretinsele „sisteme de reglementare” nu sînt decît expediente destinate să mascheze neputința în

domeniul politicii culturale. Pentru înțelegere, n-are nici o importanță dacă scrii *Stengel* sau *Stängel*. Important este dacă știi sau nu să te exprimi clar. De aceasta ar trebui să se preocupe pedagogii în loc să schimbe o veche cămașă de forță cu una nouă. Ziaristul de la „Der Spiegel” e mirat că scriitorii s-au trezit atît de tîrziu, după ce acordul a fost semnat și noul îndreptar ortografic - tipărit. Enzensberger răspunde că el n-a dormit, de decenii tot scrie pe fiecare manuscris predat editurii „A nu se corecta conform dicționarului Duden”. De aceea sfătuiește toți profesorii să ignore tacit aberația acestei noi „reglementări oficiale”. Școlile au altceva mai bun de făcut, iar principiile pe care nimeni nu le respectă devin ridicole. „Nu pot să-mi imaginez că edituri cu autoritate, precum Rowohlt, Hanser sau Suhrkamp vor fi afit de proaste să-și scoată cărțile cu noua ortografie. Marile ziare se fac și ele că nu aud. Nu e nici o paradă în această formă de «sabotaj civil»”. Și, într-adevăr, „Der Spiegel” a decis să boicoteze reforma, dovadă chiar ortografia numelui în care a apărut interviul cu Hans Magnus Enzensberger.

Intellectualii italieni

◆ La Editura Laterza a apărut o carte de o mie de pagini, cu titlul *Cultura italiană în secolul XX*. Este o culegere de eseuri scrise de 26 de specialiști ce conturează o veritabilă istorie a intelectualilor italieni din secolul nostru. Editorul lucrării, Corrado Vivanti, explică în „La Repubblica” ce rană adâncă a produs culturii italiene fascismul și cîți intelectuali de elită au fost siliți să ia calea exilului (printre ei Emilio Segre, Enrico Fermi, Renato Dulbecco, Rita Levi Montalcini - care au făcut descoperiri fundamentale în fizică, biologie, medicină...) Imaginea generică a intelectualului italian nu iese prea bine din aceste studii, mulți fiind oportuniști, ipocriți cu o discrepanță mare între morala propovăduită în operă și comportamentul lor, setoși de popularitate... „Ceea ce frapază în Italia mai mult decît altundă este să vezi cît de rupt este intelectualul de societate” - conclud editorul cărții.

Singurătatea lui Elie Wiesel

◆ În toamna aceasta a apărut la Editura Le Seuil cea de-a doua parte a memoriilor lui Elie Wiesel, sub titlul *Et la mer n'est pas remplie*, cuprinzînd perioada 1969-1996. Aparent totul pare să-i surîdă fostului adolescent scăpat de la Auschwitz: căsătoria, paternitatea, faima de scriitor, activitatea de militant recompensată cu medalia de aur a Congresului, decernată de Președintele Reagan și cu Premiul Nobel pentru pace, obținut în 1986, cariera de profesor. Și totuși, memorialistul a cărui viață se amestecă permanent cu istoria politică a sfîrșitului de secol, are ca obsesie tematică singurătatea, în contextul unei slăbiri generalizate a politicii drepturilor omului, creșterii antisemitismului și a decepțiilor pe care le produc intelectualii intrați în jocul politic și care se lasă manipulați.

Scrisorile secrete ale lui Mallarmé

◆ Timp de 15 ani, din 1884 și pînă la moartea sa, Stéphane Mallarmé i-a scris aproape zilnic unei femei frivole, Méry Laurent, care avea numeroase legături amoroase pasagere dar și prietenii durabile în lumea artistică. Cîteva scrisori au fost publicate în întregime sau parțial, dar cea mai mare parte a corespondenței - 166 de scrisori - rămăsese inedi-

tă din pricina interdicției moștenitorilor. Acum, toate aceste inedite, împreună cu cele publicate, sînt reunite în ediția *Scrisori către Méry Laurent* - text stabilit și prezentat de Bertrand Marchal, apărută la Ed. Gallimard, din ale cărei pagini poetul transpare cu totul altfel decît din poemele sale. În imagine - portretul lui Mallarmé în 1876, pictat de Manet.

Trimiși speciali

◆ Criticul literar de la „Washington Post” scrie cu evidentă simpatie despre romanul *Hacks* (Trimiși speciali) al confratelui său Christopher Wren, reporter la „New York Times”. Personajele cărții apărute la Ed. Simon & Shuster sînt reporteri de război sosiți într-un colț de infern al planetei pentru a transmite de la fața locului. Wren surprinde fără complexitate deformațiile profesionale, clișeele de stil, cinismul jurnaliștilor („care în fond nu e decît un sentimentalism disperat”), iar cadrul în care se întîlnesc eroii „ar putea fi foarte bine Angola”.

Călătorie în spațiu...

◆ Redmond O'Hanlon aparține, prin vocație, unei specii pe cale de dispariție, aceea a exploratorilor. Transformat în scriitor de cărți de călătorie, el regăsește, povestind, plăcerea copilărească a descoperirii: „Cred că de aceea îmi place jungla: totul e neașteptat. Ai un sentiment ciudat. Iar faptul că persoane competente, pigmeii, te tratează ca pe un copil neștiutor - te face să redevii copil și lumea să-ți fie minunată” - scrie el în volumul *Congo Journey*, apărut la Ed. Hamish Hamilton.

...și în timp

◆ Jonathan Raban refuză calificativul de scriitor-călător. Ceea ce îl interesează într-un voiaj nu e afit geografia cît istoria. El a făcut deci o călătorie în timp povestind în cartea *Bad Land* (Ed. Picador) viața imigranților în Montana la începutul secolului nostru. „O istorie a Americii concentrată în 320 de pogoane de praf” - scrie „Daily Telegraph”.

Fără leac

◆ Ziaristul columbian Antonio Caballero, care trăiește în Spania, e cunoscut afit ca editoria-

restituia atmosfera din Bogotá în anii '70, în mediile inteligenței de stînga. Reeditat de curînd la Ed. Seix Barral din Barcelona, *Sin remedio* de Antonio Caballero continuă să fie un succes de librărie și critică în lumea hispanofonă.

Ideii primite

◆ Cinci sute de erori, prejudecăți și greșeli capitale de raționament au fost consemnate de doi universitari germani, Walter Kraemer și Goetz Trenkler într-un *Dicționar al erorilor populare* apărut recent la Ed. Eichborn. Cartea face furori în Germania, căci falsele dar afit de tenacele adevăruri („ceea ce credeți că știți precis, fără să știți că n-aveți dreptate”) sînt demontate cu ajutorul unor lucrări de referință. Astfel, autorii demonstrează că nu Hitler a inventat autostrăzile, cum crede toată lumea, ci ele au fost construite pentru prima oară în timpul Republicii de la Weimar; nu Guillotin a inventat ghilotina, ci un anume Antoine Louis (de unde porecla inițială de „Louisette” dată unelei de descăpătinat): Ketchup-ul este un produs de origine chineză; grecii antici mestecau deja chewing-gum etc etc. *Lexikon der populären Irrtümer* este deja o carte populară printre nemți, fiind situată pe unul din primele locuri în topul vînzărilor, alături de *Ortografia germană* (Ed. Duden), care prezintă reforma ortografică hotărîta de comun acord în toate țările de limbă germană.

„Urișul” - 40 de ani

◆ Cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la premieră, la New York a fost prezentată recent versiunea restaurată a filmului *Urișul* (*Giant*), ecranizarea romanului Ednei Ferber, în regia lui George Stevens. Amintim că în fruntea distribuției apreciatului film american au figurat nume devenite celebre, ca

James Dean, Elizabeth Taylor și Rock Hudson.

La Metropolitan

◆ În zilele de 26 noiembrie și 4 decembrie, la Metropolitan Opera House din New York vor avea loc două spectacole cu opera *Carmen* de Bizet în regia lui Franco Zeffirelli. În rolul Mihaelei va cînta soprana Angela Gheorghiu.

Kafkiană

◆ Procurorul din procesul celor 100 de intelectuali turci, acuzați că au abuzat de libertatea de exprimare, după publicarea unei cărți conținînd discursuri ale opozanților politici ai regimului de la Istanbul, l-au condamnat la trei ani de închisoare pe actorul Mahir Günsiray, fiindcă a citit în sala de judecată, în apărarea sa, un fragment din *Procesul* lui Kafka. Această lectură a fost considerată drept o insultă adusă tribunalului.

Truman Capote, iar

◆ „Chiar și Capote putea să aprobe această versiune”, astfel titrează „The New York Times” o relatare despre recenta premieră cu filmul *Harpa de iarbă*, nuvela scrisă în 1951. De ce această apreciere a cotidianului new-yorkez? Truman Capote nu a fost satisfăcut de alte ecranizări după scrierile sale, precum *Micul dejun la Tiffany* (în care și-o dorise pe Marilyn Monroe în locul lui Audrey Hepburn în rolul lui Holly Golightly) și *Cu sînge rece* (în regia lui Richard Brooks). De aceea, Alan Schwartz, executorul testamentar și prietenul lui Capote, a avut rezerve în privința ecrani-

zării altor lucrări ale scriitorului. Ceea ce explică și eforturile pe o durată de șapte ani ale tânărului regizor Charles Matthau (30 de ani) în adaptarea pentru ecran a *Harpei de iarbă*. Se pare însă că a reușit o excelentă ecranizare, distribuind pe tatăl său, Walter Matthau (75 de ani) în rolul judecătorului Cole, și pe actrițele Piper Laurie și Sissy Spacek în rolurile surorilor Dolly și Verena. În distribuția filmului mai figurează Jack Lemmon, Roddy McDowall și Mary Steenburgen. În imagine Truman Capote dansînd cu Marilyn Monroe într-un cabaret new-yorkez.

Psycho

◆ Nici Robert Bloch, autorul lui *Psycho*, nici scenaristul filmului, Joseph Stefano, nu prevăzuseră perenul succes al celei mai bune creații a lui Hitchcock. Acum cîteva săptămîni, între lucrurile scoase la vînzare din casa de la țară a lordului Bernstein (un bun prieten al lui Hitchcock), s-a găsit scenariul original al lui *Psycho* și s-au putut constata modificările făcute de regizor în timpul turnării. Se știa că el își pregătea meticuloos fiecare scenă și nu improvia. Față de scenariul lucrat scenă cu scenă în amănunt, filmul are cam 20 de modificări, cea mai importantă fiind scena crimei de sub duș, în care abia se distinge vaga siluetă feminină a așasului, în timp ce scenariul original prevedea o imagine clară de femeie desfigurată de nebunie.

Scriitori aborigeni

◆ Recenzînd romanul *Drumul lui Warrigal* de Warrigal Anderson (Ed. University of Queensland Press, Brisbane), „Asiaweek” relevă apariția, în literatura australiană, a unui val de talentați scriitori aborigeni (Wanda Koolmartie, Steven Mc Carthy, Mabel Edmund ș.a.) care scriu romane autobiografice, proaspete și cinstite, bazate pe povestirea crono-

ză, reprezentanții ei fiind preocupați de o rivalitate nesănătoasă. Aceștia încearcă mereu să se depășească unii pe alții, ajungînd la formule inaccesibile masei de cititori. După săptămînalul din Hong Kong, acești scriitori în căutare de originalitate cu orice preț au uitat pur și simplu să povestească un subiect, sau au decretat că asta nu-i interesează. Scriitorii aborigeni s-au întors la povestire, la romanele de formare, în care motivul recurent este relația dintre albi și indigeni în Australia, și au un mare succes.

Cu furie și tandrețe

♦ François Cérésa, care s-a făcut remarcat ca romancier cu *Venus cu flori* (1990 - premiul Paul Léautaud) și *Femeia cu păr roșu* (1994) este prezent acum în librării cu un nou volum, *My-kérinos 75013* (Ed. Denoël) în care dă frâu liber imaginației sale, cu o vervă explozivă și acidulată. Ne sînt prezentate cu furie și tandrețe tribulațiile adolescente ale lui Edouard Manet, mai întîi vînzător de fructe la un patron chinez, apoi pictor boem, cu o echipă de prieteni excentrici. Romanul, bazat pe opoziția vis/

realitate, cu treceri vertiginoase de la una la alta, are și o pistă polițistă (eroul vrea să rezolve enigma morții mamei sale), numeroase excursuri fantastice și mult umor.

O istorie a Europei

♦ La Ed. Oxford University Press a apărut de curînd volumul istoricului britanic Norman Davies intitulat *Europa: O Istorie*. După „Independent of Sunday“, cartea e deosebită, autorul nezițînd să facă numeroase digresiuni amuzante și instructive (de exemplu un istoric al cravatei, de origine croată, după cum indică și numele), să acorde o atenție specială țărilor din Europa de Est, și să insiste pe teroarea stalinistă, exasperat fiind de obsesia occidentală pentru Germania nazistă. Lunga istorie a teritoriului dintre Atlantic și Urali, tratată puțin altfel decît în tipicul academic, este o carte ce interesează deopotrivă pe specialiști și marele public - apreciază ziarul britanic.

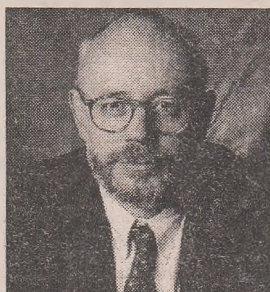
Un opozant

♦ Pramodya Ananta Toer, cel mai celebru scriitor indonezian, are o biografie neobișnuită. Fost comisar pentru Cultură și cenzor sub fostul președinte Sukarno, el a fost arestat după lovitura de stat ratată din 1965 și închis timp de 14 ani într-un lagăr disciplinar foarte sever, din insula Buru. Eliberat în 1979, el a primit domiciliu obligatoriu la Jakarta, unde e și acum sub supraveghere. Dintre numeroasele sale cărți, cea mai cunoscută este *Bumi Manusia* (Pămînt al oamenilor), o tetralogie istorică asupra decolonizării Indoneziei, concepută mai întîi sub formă de povestiri orale, spuse tovarășilor săi de detenție, apoi transcrise. Tetralogia, apărută și în engleză sub titlul *The Buru Quartet*, a fost interzisă în Indonezia de guvernul Suharto, dar circulă, sub formă de copii clandestine, mai ales în rîndul tinerilor care văd în autor un simbol al opoziției. Anul acesta, Pramodya Ananta Toer a candidat pe lista „nobelizabililor“. Ceea ce n-a împiedicat autoritățile indoneziene să-l supună, astă-vară unor noi interogatorii, în care scriitorul în vîrstă de 71 de ani a spus tot ce avea pe inimă, condamînd deschis regimul. În imagine, Pramodya asaltat de ziariști la ieșirea de la interogatoriu.

Realitate și ficțiune

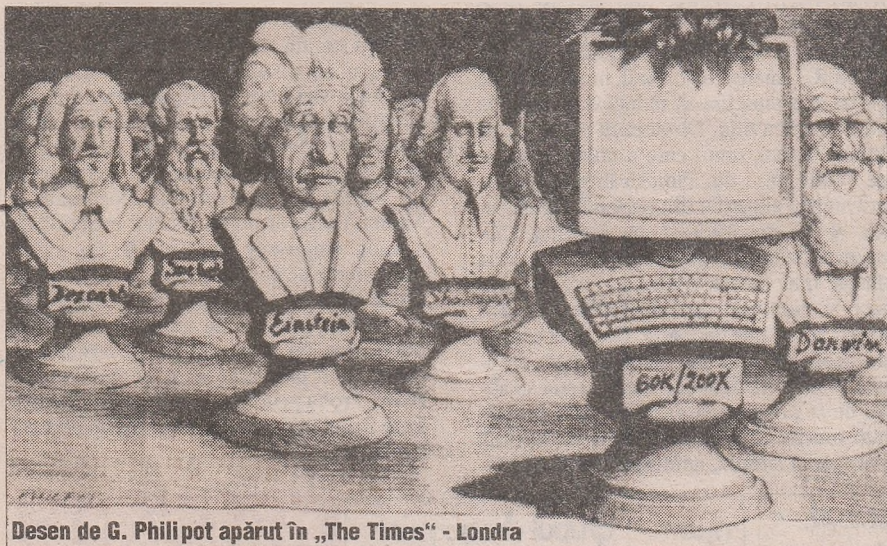
♦ Ziarist și romancier, Jacques De Decker își alege în ficțiunile sale subiecte fierbinți, de actualitate, căci nu subiectele îi lipsesc într-o țară minată de scandaluri precum Belgia. Ultimul său roman, *Burta balenei* (Ed. Labor) are ca subiect asasinatul unui lider politic socialist (ce amintește uciderea, în iulie 1991, a ministrului André Cools - dosar redeschis, după ce romanul lui De Decker apăruse, prin revelațiile investigațiilor din cazul pedofilului ucigaș). Nara-

țiunea împrumută circumstanțele reale ale dramei și etapele anchetei, dar talentul de romancier depășește datele brute transformîndu-le în literatură de bună calitate.

Centenar

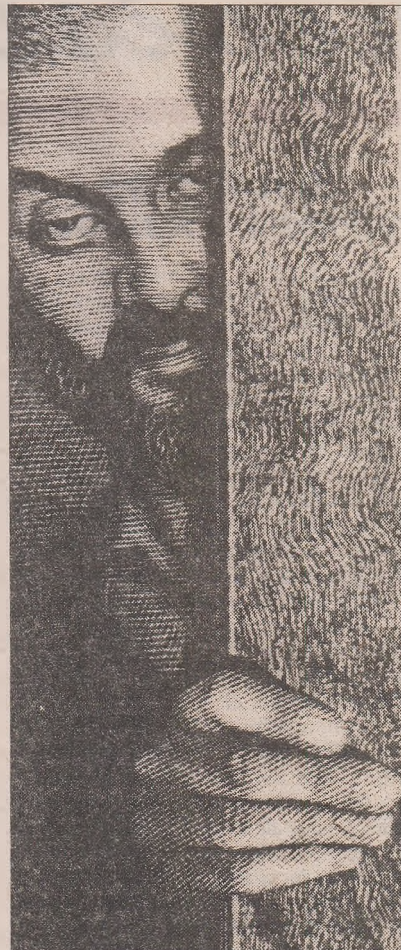
♦ „The New York Times Book Review“ și-a serbat cei 100 de ani de la apariție publicînd o selecție din articolele apărute de-a lungul timpului despre „scriitori ce au schimbat lumea și scriitori pe care lumea i-a uitat“. Astfel, la 1.XII.1900, revista scria despre „rara calitate literară“ a cărții *Lord Jim* de Joseph Conrad, la 28 mai 1922 celebra o carte ce stîrnise scandal: „*Ulysse* este cea mai importantă contribuție la literatura secolului XX. Ea îl va face nemuritor pe James Joyce...“, iar la 5 iulie 1925 își greșea verdictul scriind că madlena lui Proust nu-i decît o bucată de prăjitură muiată în ceai, Proust însuși fiind condamnat să nu devină niciodată un autor foarte citit. În încheierea selecției, revista se întreabă cum vor fi privite, peste vreo 40 de ani, verdictele critice din zilele noastre și ce va crede lumea despre cronicarii literari care le-au pus.

Desen de G. Philipot apărut în „The Times“ - Londra

Broaște de rezervor

SALMAN RUSHDIE a publicat în „The Observer“ din Londra un articol cu titlul *Reservoir Frogs* în care ironizează moda titlurilor de cărți, filme și piese de teatru, fără nici o legătură cu conținutul acestora. Reflecțiile despre titlurile fără semnificație i-au fost inspirate de două succese recente: filmul *Trainspotting* (literal: a privi trenurile trecînd) după romanul lui Irvine Welsh și piesa *Virgil is Still the Frogboy* (Virgil rămîne omul-broască) ce ține afișul pe Broadway (titlul piesei, în care nu apare nici urmă de Virgil sau de broască, e un grafiti luat de pe un zid din Long Island). Scrie Rushdie: „După cum știa bine Luis Buñuel, obscuritatea e o trăsătură caracteristică a obiectelor dorinței. Conform acestui principiu, nimeni nu privește trenurile trecînd în *Trainspotting*, film fără surpriză, nițel melo, dar care se vrea în spiritul timpului. Poate că viul succes de care se bucură se datorează și faptului că oamenii n-au înțeles titlul feroviar, ca să nu mai vorbim de argoul ermetic al dialogurilor“. Moda aceasta a titlurilor incomprehensibile nu e nouă: „Cine dintre cei care au citit romanul lui Anthony Burgess sau au văzut ecranizarea lui Stanley Kubrick știu că titlul *Portocala mecanică* provine dintr-o expresie teoretic curentă dar practic neîntrebuițată: «ciudat ca o portocală mecanică»? Își mai amintește cineva înțelesul cuvintelor *Koyaanisqatsi* și *Powaqqatsi* [titlurile a două filme de artă americane din anii '80, care înseamnă în limba hopi aproximativ «viața în dezechilibru» și «viața în echilibru»]?“. Deși mai există și titluri comprehensibile, fără pic de fantezie (un film consacrat unui băiat pe nume Jack a avut de curînd premiera sub titlul *Jack*, altul consacrat unui supporter nebun după base-ball se numește *Supporterul*), tendința generală este a titlurilor misterioase. „Realizat în 1928, *Cîinele andaluz* - filmul lui Luis Buñuel și Salvador Dalí - este azi un clasic al suprarealismului. El vorbește despre multe lucruri, dar nu despre un cîine andaluz. Același lucru și cu *Reservoir Dogs* de Quentin Tarantino, în care nu există nici rezervor, nici cîini, nici un simbol,

Desen de Mark Summers apărut în The New York Times Book Review

nici o aluzie la cîini sau la rezervoare, la cîini în rezervoare sau rezervoare de cîini. Nada.“

Salman Rushdie explică printr-o anecdotă originea ciudatului titlu: se spune că, pe cînd lucra ca vînzător într-un magazin de casete video, tînărul Tarantino nutrea un anume resentiment față de regizorii europeni, fiindcă nu putea să pronunțe titlurile originale ale filmelor lor. Astfel, în loc de *Au revoir les enfants*, titlul filmului lui Louis Malle, el spunea *Oh reservoir les oh fuck*, pînă în ziua cînd a decis să desemneze filmul cu formula *Oh reservoir Dogs*. De acolo se trage titlul propriului său film, presupus a fi o palmă pe fața culturii europene. Dar - își încheie Salman Rushdie articolul - oamenii n-au cum să înțeleagă aluzia, așa că trăiască Noua Incomprehensibilitate, trăiască jargonul elegant! (A.B.)

Correspondență

♦ Gertrude Stein, care aflase că P. G. Wodehouse era bine plătit la Hollywood deși nu făcea mare lucru, îi scria în 1936 prietenului ei Thornton Wilder, care tocmai se stabilise în cetatea filmului ca scenarist, să îi găsească și ei ceva de lucru pe acolo. Motivul: „...viața în Europa e prea scumpă, ne ducem în pădure să culegem nuci, apoi Alice face prăjituri cu ele, ceea ce e agreeabil, desigur, dar mult mai puțin plăcut decît o vacanță plătită“ pentru a scrie niște dialoguri pe care nu le va folosi nimeni (cum era cazul lui Wodehouse). Correspondența Gertrude Stein - Thornton Wilder va fi publicată în ianuarie la Yale University Press.

un radio actual

FM 94,2 MHz

TOTAL

RADIO

București, tel: 637.37.90; 637.56.45

Revista revistelor

Sărbătoarea rațională a României

Revista 22 de săptămîna trecută (nr. 47) a reușit o performanță profesională foarte dificilă pentru un săptămînal: la numai o zi de la aflarea rezultatului prezidențialelor să iasă pe piață cu un număr dedicat evenimentului, scris și tipărit în regimul unui cotidian. În plus, e de admirat faptul că, la anunțarea schimbării pentru care revista a militat timp de șapte ani, tonul articolelor nu e înfierbîntat, euforic, triumfal, ci se păstrează, alături de legitima bucurie, limpezimea analitică, luciditatea, perspectiva. Ceea ce demonstrează că, odată opoziția ajunsă la putere, revistele foste de opoziție nu vor deveni mai puțin interesante. Ne-o dovedesc în chiar acest număr analiștii politici, cărturarii, ziaristii de marcă ale căror nume sub un articol sînt o garanție că lectura va fi incitantă. Editorialul lui Emil Hurezeanu definește, chiar din titlu, (*O sărbătoare rațională*), tonul întregului număr, și conține ideile comune ale textelor: intrarea în normalitate, încheierea, abia la 17 noiembrie, a revoluției începute în 1989 și a unei perioade istorice care a durat jumătate de secol, recuperarea raționalității istorice prin vot: „Sărbătoarea rațională a României e acum și aici. Ea nu se aniversază o dată la cincizeci de ani, ci trebuie să devină și unealtă și scop, și năzuință și liturghie zilnică”. ♦ Zoe Petre - a cărei implicare în campania lui Emil Constantinescu ne-a demonstrat că un istoric ce și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în bibliotecă și la catedră, poate fi și un tactician eficient, fără pasionalități inoperante în jocul dur - după ce ne explică, în calitate de profesoară, că în cuvîntul *charisma* accentul se pune pe prima silabă (el provenind de la gr. *charis* = grație, farmec), dezvoltă o idee frumoasă. Intelectualii români au crezut că doar un lider charismatic poate salva democrația română de neonomnclatură și că Emil Constantinescu nu avea asemenea farmec. Ei bine, din fericire pentru el, și pentru noi, și pentru soarta democrației în România, nefiind un lider charismatic, Emil Constantinescu nu a cîștigat prin magnetism și prin inefabil, „ci printr-un contract responsabil și clar cu națiunea română și cu istoria timpului prezent, nu a cîștigat o putere indefinită în timp și na-

tură, ci una clar definită, temporară și limitată de lege. Dacă e să învățăm regula democratică, așa o putem învăța; fără seducții, altele decît cele ale onestității, ale lucidității și ale dialogului, fără elanuri și afecte, ci exact cu aceea determinare severă cu care electoratul a votat și la 3, și la 17 noiembrie.” ♦ Cristian Preda încearcă, la cîteva ore după anunțarea rezultatului neoficial, să precizeze sensul evenimentului. Interpretările sale sînt logice, cu excepția unei speculații hazardate. Observînd că suporterii învingătorului îl aclamau, scandînd *Emil*, și că numai monarhii sînt chemați pe numele mic, C.P. trage concluzia: „Combinația dintre abandonarea modelului revoluționar și acest entuziasm monarhist (care ignoră complet, cum poate observa oricine, persoana Regelui Mihai) va da culoare scenei politice, amorțită în ultimii patru ani de autoritarism timp, de clientelism vulgar, de dirijism ineficient și de discursuri publice de lemn.” Or, după părerea noastră, faptul că lumea scandează și vorbește despre actualul președinte folosind numele mic se explică, mai prozaic, prin lungimea numelui de familie. ♦ Andrei Cornea e prezent în revistă cu două materiale: o notație febrilă, sub titlul *A fost cu puțință...*, a coordonatelor victoriei opoziției și o analiză a înfruntării dintre cei doi candidați, făcută cu obiectivitate. Ion Iliescu i s-a părut, ca și majorității electoratului, foarte marcat de trecutul său de activist, „incapabil de căldură umană, uscat, enumerînd cifre și indicînd cu o verbozitate inutilă «complexitatea fenomenelor»”. „Chiar atunci cînd dreptatea era mai degrabă de partea sa - politica externă ori dificultatea de a obține resursele promise prin programul CDR -, el nu reușea să întoarcă avantajul în favoarea sa, din pricina felului distant și condescendent, în același timp, în care își trata adversarul și spectatorii. (Va rămîne de pomină atît „mata”-ul amendat de Emil Constantinescu, cît și lapsus-ul „domnule Ceaușescu”). Dimpotrivă, Emil Constantinescu a jucat rolul politicianului apropiat de oameni și preocupat mai puțin de detaliile constituționale ori legislative, cît de necazurile și mizeriile populare.” Andrei Cornea are curajul de a-și afirma opinia că rolul de „primul președinte pravoslavnic” nu-i stă bine d-lui Constantinescu, iar povestea călugărului Vasile a frizat ridicolul. ♦ Foarte lucide și echilibrate ni s-au părut analizele Tiei Șerbanescu și a lui N.C. Munteanu referitoare la cauzele eșecului lui Ion Iliescu. Aceste articole ar trebui să fie studiate atent de PDSR și de noul lui senator nr.1, dacă vor cu adevărat să înțeleagă ce s-a petrecut. Conchide al nostru N.C. Munteanu: „Schimbarea la față a României e posibilă și pe cale democratică. Începînd cu schimbarea fețelor. Ce a fost greu a trecut, ce ne așteaptă nu e ușor. Să fie, totuși, într-un ceas bun!”

DI Măgureanu dă șah

Un trist final de campanie pentru ziarul d-lui Iliescu, *DIMINEAȚA*. Trist nu din pricina rezultatelor, ci din pricina totalei indecențe a gazetărilor de la această foaie. Măcar de florile mărilor, dacă nu din fair-play, aceștia ar fi trebuit să-l felicite pe învingător. Dar ca în prima zi de la aflarea rezultatelor să publice un pamflet pe o treime din pagina întâi în care să-l ataci proteste pe noul președinte e descalificant. Cît despre calitatea strict literară a textului, aceasta e sub orice critică. Autorul, un C. Nicolae stă prost însă și cu gramatica. De pildă: „Dovedind o cultură bogată și înobilată prin trecerea de la școala politică a *României libere* și cealaltă fiquică infectă, (sic) *Ziua*, la urmărirea seriălor TV de tipul *Dosarele X*,

LA MICROSCOP

0 schimbare

AM AUZIT în răstimpul ultimelor două săptămîni numeroase voci înecate în emoție zicînd că poporul și-a dat seama. Asta apropo de alegeri. Cu siguranță că foștii responsabili cu ideologizarea ai P.C.R. sînt încîntați să vadă că ideile lor trăiesc și azi, deși au trecut șapte ani de la decesul în acte al Partidului Comunist. Conceptul politic de popor era menit să consune cu acela de partid unic și, în totalitarism, el a și funcționat ca atare. Cînd rezultatele alegerilor erau de 98-99% favorabile partidului unic - nu discutăm, prin ce mijloace! - acest concept era tot atît de valabil ca și statisticile prin care o recoltă modestă devenea cea mai bună din istoria României. Altfel însă, poporul nu are, în acțiune politică, decît semnificația unui ansamblu de grupuri de mărimi diferite și cu interese distincte. Elementele comune ale acestor grupuri sînt limba, tradițiile și conștiința că aparțin acestei entități care le împărtășește. Poporul nu se trezește, pentru simplul motiv că n-are cum s-o face. Ceea ce se schimbă e raportul dintre grupurile care alcătuiesc, practic, acest ansamblu. O bună analiză a schimbărilor politice care au avut loc după alegerile din acest an ar trebui să pornească tocmai de aici. De la schimbarea fizionomiei grupurilor sociale din țara noastră în ultimii patru ani. Concepte precum țărănimea, muncitorimea și intelectualitatea sînt, la această oră, tot atît de folosite ca și, să zicem, acela de buceureștan. Din acest punct de vedere, sondajele de opinie de la noi se află în stadiul unui pionierat vecin cu amatorismul. Dar asta nu din vina celor care le fac, ci din pricină că sociologia e la noi încă foarte la început. În mod normal, noi ar trebui să știm din cîte grupuri cu interese distincte e alcătuită, să zicem, muncitorimea autohtonă. Sau ar trebui să aflăm care e fizionomia grupurilor care alcătuiesc intelectualitatea sau țărănimea din România. Dar absolvenții de liceu sau reprezentanții armatei, pentru a lua doar două

exemple, aceștia ce reprezintă?

La această oră, politicienii români nu știu decît foarte vag de unde au primit voturile. Ca dovadă, nici mesajele electorale din campanie n-au fost ținute, ci s-a mers pe categoriile consacrate, între care au fost aduse și elemente suplimentare precum tinerii și pensionarii.

Ceea ce s-a schimbat, cu prilejul acestor alegeri, n-a fost opțiunea *poporului*, și cine nu va înțelege asta va avea de suferit la următoarele alegeri. Schimbarea hărții politice din România ține de modificări de opinie politică în grupurile care alcătuiesc societatea românească.

Poporul nu e azi nici mai spălat de așa-zisele excremente din care s-a spus că ar fi constituit, dar nici mai angelizat decît și-au închipuit cei care vorbeau despre mioritismul nostru fundamental. Pur și simplu va trebui să privim sociologic rezultatele acestor alegeri, pentru a înțelege ce s-a schimbat în România. Fiindcă, tot sociologic, victoria opoziției nu reprezintă victoria unei anumite formațiuni politice, adică a unui program unitar, ci înfrîngerea partidului de guvernămînt, în urma efectelor pe care le-a resimțit populația la capitolul guvernării practice.

La ora asta în România există o clară dorință de schimbare. Întrebarea e însă ce fel de schimbare așteaptă alegătorii. Fiindcă dacă aceștia așteaptă minuni, e cu puțință ca simpatia de care se bucură, azi, opoziția să se transforme într-o dezamăgire la fel de mare ca minunile așteptate. Important e că acest vot i-a făcut pe unii dintre politicieni să nu mai creadă că sînt vesnici la putere și că, mai ales, cei care au pierdut nu și-au permis să-și pună poalele în cap, pentru a întoarce alegerile în favoarea lor. Pentru mulți, aceste alegeri înseamnă un soi de minune în istoria României. În ceea ce mă privește, cred că sîntem ceea ce sîntem și rămîne să vedem cum vom mai fi.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: **grupul drago print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei